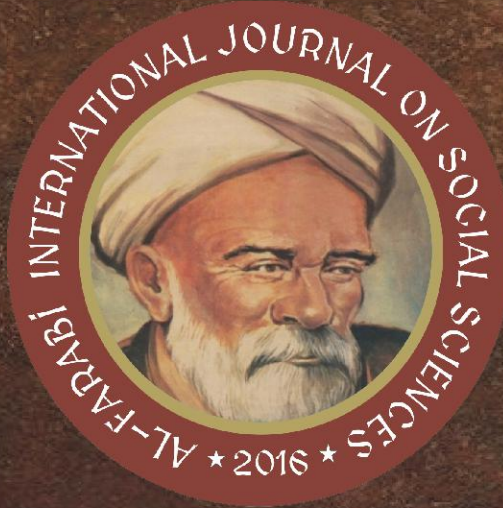

YEAR : 2

VOL : JU (3)

AL FARABI

INTERNATIONAL JOURNAL ON SOCIAL SCIENCES

ISSN- 2564-7946

Editor
Prof.Dr. Salih OZTURK

IKSAD
REPUBLIC OF TURKEY

20th July 2017

AL FARABI INTERNATIONAL JOURNAL ON SOCIAL SCIENCES

Generic Page

Year:2 Volume: (JU) July

Publication Date: 20th July 2017

Editor

Prof.Dr. Salih OZTURK

Assitant Editors

Damezhan SADYKOVA

Mariam S. OLSSON

Al Farabi International Journal on Social Sciences is a referred scientific journal published four times a year. Our main goal is to facilitate communication and open discussion between scholars, researchers and practitioners interested in social and economic sciences. To provide the academic community immediate access to the latest results of scientific research, we publish open access academic journals and conference proceedings. The articles are thus freely accessible to wide academic audience through web search engines like Google Scholar and other that index full texts of scholarly literature. We accept just original distinguished papers which contribute on science.

ADMINISTRATION

Prof. Dr. Salih OZTURK	<i>Editor</i>
Prof. Dr. Zharkyn SULEIMANOVA	<i>Member of Board</i>
Erdem Hilal	<i>Assistant Editor</i>
Mustafa Latif EMEK	<i>Concession Holder</i>
Prof.Dr. Guljehan HACIEVA	<i>Member of Board</i>
WU Yicheng	<i>Member of Board</i>
Nikolai BELYAKOV	<i>Member of Board</i>
Maha Hamdan ALANAZI	<i>Member of Board</i>
Firuz FEVZI	<i>Member of Board</i>

SCIENCE COMMITTEE

Dr.	A.S. KISTAUBAYEVA	Al – Farabi Kazakh National University	
Dr.	Abdikalik KUNIMJAN	Kazakh State Women's Teacher Training University	
Dr.	Adil AKINCI	Kırklareli University	
Dr.	Alma T. AKAJANOVA	Abai Kazakh National University	
Dr.	Ali DUYMAZ	Balikesir University	
Dr.	Alia R. MASALIMOVA	Al – Farabi Kazakh National University	
Dr.	Amanbay MOLDIBAEV	Taraz State Pedagogy University	
Dr.	Ahmet KULAS	Al – Farabi Kazakh National University	
Dr.	Ahmet ULUSOY	Karadeniz Teknik University	
Dr.	Akmaral S. SYRGAKBAYEVA	Al – Farabi Kazakh National University	
Dr.	Armağan KONAK	Mehmet Akif Ersoy University	
Dr.	Anatoliy LOGINOV	Ukraine Shevchenko Lugan National University	
Dr.	A.S. KIDIRSAEV	Makhambet U. Batı Kazakhstan State University	
Dr.	Ayslu B. SARSEKENOVA	Orleu National Development Institute	
Dr.	Bahit KULBAEVA	S.Baybeshev Aktobe University	
Dr.	Bakit OSPANNOVA	H.Ahmet Yasawi Kazakh-Turk University	
Dr.	Bayram BOLAT	Ömer Halisdemir University	
Dr.	Bazarhan IMANGALIEVA	K.Zhubanov Aktobe State Region University	
Dr.	Baris YILDIZ	Gumushane University	
Dr.	Bekzhan B. MEYRBAEV	Al – Farabi Kazakh National University	
Dr.	Benedec PEN	Zagreb University	
Dr.	Berrin GUZEL	Adnan Menderes University	
Dr.	Bigamila TORSIKBAEVA	Astana Medical University	
Dr.	B.K.ZAYADAN	Al – Farabi Kazakh National University	
Dr.	Botagul TURGUNBAEVA	Kazakh State Women's Teacher Training University	
Dr.	Caner KARAVIT	Mimar Sinan University	
Dr.	Cemal INCE	Gaziosmanpasha University	
Dr.	Cholpon TOKTOSUNOVA	Rasulbekov Kyrgyz Economy University	
Dr.	D.K.TÖLEGENOVA	Makhambet U. West Kazakhstan State University	
Dr.	Dinarakhan TURSUNALIVA	Rasulbekov Kyrgyz Economy University	
Dr.	Dursun KOSE	Mehmet Akif Ersoy University	
Dr.	Dzhakipbek Altaevich ALTAEV	Al – Farabi Kazakh National University	
Dr.	Ekrem CAUSEVIC	Macedonia Vision University	
Dr.	Elbeyi PELIT	Afyon Kocatepe University	
Dr.	Elvan YALCINKAYA	Ömer Halisdemir University	
Dr.	Engin KANBUR	Kastamonu University	
Dr.	F. Zisan KARA	Aksaray University	
Dr.	Fatih BASBUG	Akdeniz University	
Dr.	Fethi DEMIR	Yuzuncu Yil University	
Dr.	George RUDIC	Montreal Pedagogie Moderne Institute	
Dr.	Gonul ERDEM NAS	Bartın University	
Dr.	Guzel SADYKOVA	Kastamonu University	
Dr.	Gulmira ABDIRASULOVA	Kazakh State Women's Teacher Training University	
Dr.	Gulsat SUGAYEVA	Dosmukhamedov Atyrau State University	
Dr.	G.I. ERNAZAROVA	Al – Farabi Kazakh National University	
Dr.	Hacer ARSLAN KALAY	Yuzuncu Yil University	

Dr.	Hacer MUTLU DANACI	Akdeniz University	
Dr.	Hakan CANDAN	Karamanoglu Mehmetbey University	
Dr.	Harun GUNGOR	Erciyes University	
Dr.	Hasan COSKUN	Gaziosmanpasha University	
Dr.	Huseyin CETİN	Selcuk University	
Dr.	MEIXIA Huou	Capital Normal University	
Dr.	Ibrahim BOZACI	Kırıkkale University	
Dr.	Ibrahim KILIC	Afyon Kocatepe University	
Dr.	Ibrahim TURKOĞLU	Fırat University	
Dr.	Ilker YAKIN	Mersin University	
Dr.	Isaevna URKIMBAEVA	Abilai Khan International Relations University	
Dr.	Kalemkas KALIBAEVA	Kazakh State Women's Teacher Training University	
Dr.	Kasım KARAMAN	Erciyes University	
Dr.	Karligash BAYTANASOVA	Al – Farabi Kazakh National University	
Dr.	K.A.TLEUBERGENOVA	Kazakh State Women's Teacher Training University	
Dr.	Kemal EROL	Yuzuncu Yil University	
Dr.	Kenjehan MEDEUBAEVA	Kazakh State Women's Teacher Training University	
Dr.	Kenan ILARSLAN	Afyon Kocatepe University	
Dr.	Kenes JUSUPOV	M. Tinisbaev Kazakh Communication Academy	
Dr.	Keles Nurmasuli JAYLIBAY	Kazakh State Women's Teacher Training University	
Dr.	Kulas MAMIROVA	Kazakh State Women's Teacher Training University	
Dr.	Lille TANDIVALA	Shota Rustavelli State University	
Dr.	Machabbat OSPANBAEVA	Taraz State Pedagogy University	
Dr.	Maha Hamdan ALANAZI	Riyad King Abdulaziz Technology Institute	
Dr.	Malik YILMAZ	Ataturk University	
Dr.	Maria LEONTIK	Macedonia Ishtib Gotse Delchev University	
Dr.	Mavlyanov ABDIGAPPAR	Kyrgyz Elaralık University	
Dr.	Maira ESIMBOLOVA	Kazakhstan Narkhoz University	
Dr.	Maira MURZAHMEDOVA	Al – Farabi Kazakh National University	
Dr.	Mehmet AVCI	Mugla Sitki Kochman University	
Dr.	Mehmet AKSARAYLI	Dokuz Eylul University	
Dr.	Mehmet GUNGOR	Mersin University	
Dr.	Mehmet Recep TAS	Yuzuncu Yil University	
Dr.	Mehmet GULLU	Gaziosmanpasa University	
Dr.	Mehriban EMEK	Adiyaman University	
Dr.	Metin KOPAR	Adiyaman University	
Dr.	Mirac EREN	Ondokuz Mayıs University	
Dr.	Mustafa GULEC	Ankara University	
Dr.	Mustafa TALAS	Omer Halisdemir University	
Dr.	Khan Nadezhda	E.A. Buketov Karaganda State University	
Dr.	Nazim IBRAHIM	Cyril and Methodius University of Skopje	
Dr.	Nihan BIRINCIOGLU	Karadeniz Teknik University	
Dr.	Nuran AKSIT ASIK	Balikesir University	
Dr.	N.N. KERMANOVA	Kazakh State Women's Teacher Training University	
Dr.	Orhan ELMACI	Dumlupinar University	
Dr.	Osman Kubilay GUL	Cumhuriyet University	
Dr.	Omer UĞUR	Gumushane University	

CONTENTS

<i>IMANBEKOVA Bibigul Iliysovna & KUANYSHBAYEVA Zhazira Zhaylaubekovna & IMANBAYEVA Sandugash Zhaynbaykizi</i>	1
POST IMPERIAL EXPERIENCE OF NATIONAL BUILDING ON THE POST-SOVIET TERRITORY (AN EXAMPLE OF KAZAKHSTAN)	
<i>Nevin AYDIN</i>	22
MOBİL E-TİCARET HAYATI KOLAYLAŞTIRIR MI?	
<i>Қоңырбаева Сараи & Айтжанова Роза & Ералиева Толқын</i>	42
ҚАЗАҚ МЕКТЕБІНІҢ ҰЛТТЫҚ ТӘРБИЕ ЖҮЙЕСІ	
<i>Ибраимова Л.Н. п.ғ.к., доцент</i>	50
ҚАЗАҚ АҒАРТУШЫЛАРЫНЫҢ ШЫҒАРМАЛАРЫ АРҚЫЛЫ «КЕМЕЛ АДАМ» ТҰЛҒАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ	
<i>Salih MERCAN</i>	55
TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN MAARİF MESELESİ	
<i>Бейсембаева Кенже Догарқызы</i>	103
ҚАЗІРГІ ЖАСТАРДЫҢ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУҒА АҚПАРАТТЫҚ ОРТАНЫҢ ӘСЕРІ	
<i>Tuğba ÇAĞLAK & Tuğba ÇAĞLAK</i>	110
PEDAGOJİK FORMASYON EĞİTİMİ ALAN MÜZİK ÖĞRETMENLERİNİN ÖĞRETMENLİK MESLEK BİLGİLERİ VE UYGULAMALARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ	
<i>Mehmet GÜLLÜ</i>	117
ULUSAL AŞÇILIK MESLEK STANDARDI ÇERÇEVESİNDE YİYECEK-İÇECEK İŞLETMECİLİĞİ ÖĞRENCİLERİNİN MESLEKİ YETERLİLİK DÜZEYLERİNİN PRATİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	

POST IMPERIAL EXPERIENCE OF NATIONAL BUILDING ON THE POST-SOVIET TERRITORY (AN EXAMPLE OF KAZAKHSTAN)

IMANBEKOVA Bibigul Ilyasovna
Kazakh State Women's Teacher Training University
KUANYSHBAYEVA Zhazira Zhaylaubekovna
Kazakh National Technical University named after K.I. Satpayev
IMANBAYEVA Sandugash Zhaynbaykizi
Kazakh State Women's Teacher Training University

ABSTRACT

This article gives the detailed analysis about the experience of national rebuilding of Kazakhstan after dissolution of the Soviet empire in the Post-Soviet territorial conditions. And it became actual issue in terms of experience of the Republic of Kazakhstan. About the former Soviet republics under the imperial experience of national development, the following phenomena are considered in the article. Firstly, the national policy of the Soviet Union is the continuity of many elements of an ethnic course of Russian empire. Secondly, it was the circumstance which dissolved the Soviet Union and because of opposition of its non-Russian ethnic groups to imperial character of the Soviet national policy, consciousness of Russian ethnic groups, its leadership in social structure of the Soviet there revealed new research aspects. Accordingly, the attempt of designing of the nations is realized by post-imperial experience of national building in article on the post-Soviet territory in conditions of "a post imperial syndrome» of Russian Diaspora. All these phenomena were most distinctly shown in experience of national building of Kazakhstan after its independence. The purpose of the article is to analyze the post imperial syndrome in the republic of Kazakhstan and Russian influence is one of the primary factors of interfering national consolidation of the Kazakh society for the development in its interethnic harmony.

Keywords: National value, interethnic relations, ethnic groups, the national policy, national policy of Kazakhstan.

INTRODUCTION

In the given article, one of the basic problems is the consideration of the basic intrinsic characteristics of the Soviet national policy as historical-political continuity of an ethnic significance of Russian empire. Consideration of this issue allows us to understand many problems which are accompanied, both to the dissolution of Soviet Union, and experience of addition of the nations-states on the post-Soviet territory. It is necessary to notice, that in a modern science there is widespread opinion, that the USSR was not an empire in classical understanding of sense of this term. We adhere to the opposite point of view. The Soviet Union in all parameters of the political device was a great empire.

The Soviet national policy – a heiress of an ethno policy of Russian empire

It is necessary to notice, that many of the above-stated signs of the imperial device of the USSR were widely considered in due time during the conference ‘History of empires: comparative approaches in research and teaching’ which was organized on June 7-9th, 2003 in Moscow. Practically all participants of the given conference revealed obvious continuity between various elements of political systems of Russian empire and the Soviet Union.

Firstly, the USSR was hetero-ethnic, the state with the extensive ethnic peripheries operated from one centre when interests of the state development prevailed over public interests.

Secondly, ethnic peripheries of Soviet Union was based on strengthening not only hallows of all states, but, first of all, its motherland and its centre – Moscow city.

Thirdly, greater parts of history of the USSR were based on the collective monarch-emperor in the name of the Political bureau of the Central Committee of the CPSU. Thus the empire was occurred during an epoch of total authoritarianism under the name of I. Stalin.

As one of the main distinctive lines, the bases bearing structure of all political system of the USSR, Russian ethnos – the basic carrier of the Soviet imperial spirit acted to the full. It was shown during the Great domestic war of Soviet Union with Nazi Germany when the Soviet ideological machine began to maintain actively for victory achievement of many elements of the historical past of Russian empire. During this period all basic elements of the Russian victories of A. Nevskogo, Peter I, A. Suvorov, M. Kutuzov and other signs of the formation of the Russian empire for the first time have been put forward. Especially it became realistic in struggle for Moscow – one of the main historical centres of Russia. It is quite obvious, that mobilization of patriotic spirit of Russian people – the main support in war with Germany and its allies became a natural basis of such unprecedented step. And it was clear, because after a gain a Racial-fascist coalition practically happened in all territories of Belarus, Ukraine and Baltic. The basic theatre of operations has been transferred on territory Russian Soviet Federal Socialist Republics (RSFSR).

It is said, that this war became critical in promotion of Russian ethnic group, its culture on supervising positions in political system of Soviet Union. So, Russian failed to take a priority place in an ethnic card of Soviet Union not only because on the basis of Russian culture, but the Soviet culture was formed. Russian ethnic group also was a natural support of the power of the centre of the USSR – Moscow where the Russians, accordingly, dominated. As correctly marked by R. Sushi: ‘the Essence of relations between the centre and republics consisted in submission of non-Russian periphery ‘Russian’, (mother countries ... are more exact Soviet) as internal policy parameters were pawned in Moscow’ (Sushi 2004: 194).

Thus, the Soviet empire on the basic intrinsic parameters was the successor of Russian empire. There upon we will notice, that the known American historian SeimurBekker considered that the Soviet federation was formed on an ethnic basis, veiled heteroethnic revival of the centralized Russian empire (Becker 2000: 341).

Therefore, the non-casual Soviet national policy began to borrow all basic lines of an ethnic course of Russian empire. In concrete facts can be shown in the following facts.

First, in Soviet Union the policy of russification of its non-Russian ethnic group was carried out. It has poured out in scale development of Russian formation to the detriment of development to formation on non-Russian training. (For example, we will notice, that in capital of the Kazakh Soviet Socialist Republic Alma-Ata during the late Soviet time was only one school in the Kazakh language of training.) In the Soviet society, dialogue practice exclusively in Russian when the use in public places of languages of non-Russian ethnic group was considered as feeling of a bad form widely extended. Moreover, active use of non-Russian ethnic language elements and support of it, could serve in nationalism charge (in Soviet Union ‘nationalism’ it was understood exclusively in negative tone as display of Antirussian chauvinism).

Secondly, the principle of absorption was privately supported by Russian of ethnic suburbs of Soviet Union. It was expressed in mass movement of Russian in union republics, distribution of marriages of representatives of Russian ethnic group with representatives of local ethnic groups.

DISCUSSION A

In connection with the aforesaid the policy of Russian empire becomes quite obvious in assimilation of non-Russian ethnic groups with similar characters of the Soviet national policy. As S.Bekker specifies, Russian empire unlike the European empires aspired to absorb and assimilate the colonial peripheries (Becker 2000: 333). In the Soviet Union, the policy of private assimilation was realized, most likely, in the tideway of the communistic ideology. It was noticed in the construction of brotherly communicative communities which was the ultimate goal. In this regard, Mark symptomatically notices that the main aim was the creation of a Soviet person who doesn't accept racial, ethnic and religious distinctions (Mark 2004: 140). And in this policy of Russian people, probably, the role of a consolidating kernel was taken away. It was known in the hymn of Soviet Union. Here was sung about consolidating role of Russia.

At the same time, the Soviet national policy promoted the development of the non-Russian ethnic components to a certain degree. The Soviet national policy has spent national-territorial delimitation which has led finally to occurrence of modern outlines of the majority of the states of the post-Soviet territory. In this regard S.Bekker legally specifies the considerable strengthening of national identification of the Soviet republics at the expense of the Soviet national policy (Becker 2000: 341). And it was based on the Constitution of Soviet Union. In article № 36, 1977, the Constitution: there were told about the equal rights in the USSR among ‘various races and

nationalities'. However, in same article, it is underlined the necessity of 'an all-around development and rapprochement of all nations and nationalities of the USSR, education of citizens must be in the spirit of the Soviet patriotism and socialist internationalism' (The constitution of the USSR, 1977). Frankly speaking, the ultimate goal of the Soviet national policy is – washing out of ethnic distinctions on the basis of socialist internationalism as has been underlined. This proves the assimilation of ethno cultural elements of ethnic groups of the USSR by communistic ideology. Thereupon it is represented, that the communistic ideology has allowed the Soviet national policy to combine universal and national values. And as a natural basis of the given process Russian ethnic groups acted, assimilative roles of Russian ethnic groups in the Soviet national policy of the historical continuity with Russian empire for which assimilative absorption of non-Russian ethnic group was usual practice as seen.

As the Russian historian shows Zaionchovsky P.A ., last two decades in Russian empire the guarding policy of 'orthodox conservatism' and 'great-power' approach to the rights of non-orthodox Russian ethnic group (Zaionchovsky 1970: 117). It is echoed by the Russian researcher of the Russian ethnic group national policy Teploukhova M.V. noticed, that the policy of cultural-language justification in Russian empire had started to be formed in the end of XIX century. The given scientist specifies that from now on concerning 'foreigners', or not natural submission instead of a policy of integration the policy segregation and discrimination began to be realized. And imposing all 'foreigners' of Orthodoxy and its mentality (Teploukhova 2011: 144). One of the basic elements of social stratification is the ethnic accessory. For hetero-ethnic societies of Russian empire this thesis acts as the basic. In the beginning of the Soviet Union, the Russian society everything, except Slaves, was called foreigners. At the same time, it is necessary to notice, that the status 'foreigner' in relation to a measure coordinated with non-orthodox confederacy (Sikevich 1999: 30). Nevertheless, foreigners were named as a whole, not a Slavic origin of inhabitants of imperial Russia. According to item 1208, 5th section of the code of laws about conditions of Russian empire, foreigners are Jews, aborigines of Siberia, Kalmyks, Kazakhs, Kirghiz, Uzbeks, mountaineers of the North Caucasus both other tribes and nationalities (Set of Laws of the Russian Empire 1857).

As we see, the status of 'foreigners' possessed, accordingly, and Kazakhs. Moreover, throughout practically all time of the finding as a part of Russian empire Kazakhs were named not under their true name and as Kirghiz-Korsakov, or simply Kirghiz. That is already the name Kazakh was a cardinal discrepancy. In this case, the scornful relation of Russian to ethnic history of Kazakhs was somehow displayed. The neglect to ethnic structure Russian ancient societies, thus, was articulated already at level of scientific community. Not casually, for example, in the encyclopedic dictionary published in Russia in 1898 to ethnic structure of Russian empire as one of the least quantities of the information, only 22 lines (Russia 1991: 65). Thus, social stratification of the Russian society in many respects was under construction on the basis of an ethnic inequality when 'foreigners', as a matter of fact, were limited in many civil rights. Basically this conclusion corresponds to

widespread perception of ethnic stratification as universal ethnic inequality (Sikevich 1999: 29-30).

‘Foreigners’ in Russian empire have been essentially limited in the rights in comparison with representatives of Russian ethnic groups. For example, in Russia in 1887, the quantity of Jews in educational institutions, on public service, by the right of a residence, and also a freedom of movement (Diky 1994: 20-21) were legislatively limited.

The relation to non-Russian as to defective citizens of Russian empire in many respects was created from widespread Russian ethnic groups of a various sort of ethno phobias. In the article Gatagova are considered the facts and factors taking place to be ethno phobias of Russian concerning Poles, Germans, Jews and other ethnic groups of Russian empire. For example, it shows that in consciousness of Russian people after expansion of the Polish national-liberation movement the external and internal image of the Pole began to be formed in negative tones of an ethno phobia. This process of opposition of ‘stranger’ at level of ethno phobias as it shows, promoted ethnic consolidation of Russian. And ‘stranger’ was not out of empire, and in it. And it was actively stimulated with an official ethno national policy of Kremlin (Gatagova 2003: 135-150).

Such segregative character of Russian autocratic ethno policy should cause counteractions from ethnic peripheries of Russian empire. In the country national-liberation movement, including Kazakhstan began to extend. In the Kazakh steppes revolt under A.Imanova's command in 1916 became the most scale national-liberation movement it represented, that growth of national-liberation movement became result of infringement ‘difficult balance of forces and counterbalances of a huge building polyconfederation to the Russian statehood. Fair irritation policy of the authorities, more and more designated opposition between supporters of updating and conformists in the Russian Muslim environment coincided with difficult, ambiguous enough processes of awakening of the Islamic world outside Russia’ (Vasilev 2001: 25).

And national movements in the Russian periphery in turn caused strengthening of a policy segregation and discrimination of the Russian imperial centre concerning them. Teplouhova M. V specifies that the policy segregation, discrimination concerning non-Russian in Russian empire was reaction to the Antirussian national movements. Accordingly, most strongly the policy segregation and discrimination was carried out in the Polish, Ukraine, Lithuania and Belarus Kingdoms. It caused active resistance among wide ranges of the population of these colonial suburbs of Russian empire, issued in national movements (Teploukhova 2011: 141-143). Teplouhova M.V. also noticed, that growth of the national movements issued in a political cover, were used subsequently by the Bolsheviks, which still have to do ‘the rate on oppressed national minorities as the ally of proletariat in a preparing socialist revolution’. Thereon, it specifies that the aggravations of sociopolitical position of Russia in February, 1917 led to movement growth on national self-determination of its people (Teploukhova 2011: 143-144).

In Kazakhstan at this time, national self-determination in the form of an autonomy leader of Kazakh party 'Alash' was widely supported. In December, 1917, a general Kazakh congress was held in Orenburg for the creation of the first autonomy in Kazakhstan – 'the Alashsky autonomy' with creation of its government in the person the Alash-horde which has existed since December 1917 till March 1920 when it has been liquidated by Bolshevik Revolutionary-military committee on management of the Kirghiz edge was initiated.

Thus, Russian empire collapsed in many respects thanks to movements for national self-determination of the ethnic group entering into its structure. In many respects, these national movements became reaction to the ethnic policy of Russian empire which is not considering various interests of its ethnic peripheries. The same reasons accompanied the disorder of the Soviet Union.

Disorder of Soviet Union as consequence of inferiority of the Soviet national policy

The Consideration of inferiority of the Soviet national policy as one of the main reasons of the splitting of the USSR is practically standard phenomenon in the numerous bibliographies on this theme. But in given article it is considered as some other aspect of this problem. As it has been shown above, the Soviet national policy was directed finally on the deletion of ethno cultural and ethno language originality of non-Russian ethnic group in the USSR. Yes, the ethnic course of Soviet Union was based on a principle of development of its ethnic groups. But practical realization of this policy actually conducted to russification of ethnic peripheries of Soviet Union. In its unreasoned character of the Soviet national policy, it was shown that in greater measure was showed on a decline of the USSR by Gorbachev M.S's former assistant, Chernjaev A.S. The management of the USSR at that time has been ideologically broken and had no clear representation about essence and priorities of national building necessary for the Soviet society. It specifies that among a management of Soviet Union 'there were the illusions which have passed in self-deception that the ethnic question inherited from tsarism, basically is decided that the objective aim for serious international contradictions disappeared, and led to backlog from a course of events, delay with decision-making' (Cohen 2007: 7, 8).

These miscalculations in the ethnic policy of the Soviet central management resulted to the still basis for the interrelated conflict in the USSR. Ethnic elite began to declare the rights in Moscow. At the beginning, it became hidden and implicit, for example, during sad events in December, 1986 when Moscow made the forcible decision instead of D.Kunaeva decided to direct to operate KAZSSR Kolbina G.V. – Russian on an ethnic accessory. It has led to occurrence in December, 1986 of an ethnopolitical conflict in capital KAZSSR of Alma-Ata in which tens of persons suffered. After these events ethnic elite of peripheries of Soviet Union began to support actively various national movements in the republics, supporting national self-determination.

The considerable role of ethnic elite in the Soviet political process became possible, thanks to the specific recruitment ruling elite of Soviet Union. For hit in the Soviet ruling elite of the second and third echelon, it was unessential to be the representative of Russian ethnic groups. Practically from the formation of the USSR in a management of republics on places representatives of local ethnic elite widely participated. On the removal, for example, from a post of head KAZSSR Kunaeva D., the Kazakh on an ethnic accessory should cause discontent in the Kazakh society.

In the Soviet Union, the central ruling elite of the first echelon consisted basically of the Russian and Russified representatives of other ethnic groups. To it, the sociopolitical status of Russian was the highest in an ethnic cut of the Soviet society. At this time began prestigious rank for Russian to marry Russian. This state of affairs tried to fix up at legislative level, having accepted it on April, 24th, 1990 'About languages of the people of the USSR' which established Russian as official (state) language of the USSR.

At the same time after the 'reorganization' in the beginning when revaluation of the settled ideological basis of Soviet Union began, radical ethnicity in union republics began to leave on the first positions in identification of ruling elite. In some Soviet republics recruiting ruling elite on the basis of representatives of radical ethnic groups began even before 'reorganization' started.

In particular, D.Kunaev processed homo-ethnicity ruling elite of Kazakhstan when Kazakhs began to dominate gradually among administrative and managerial shots of republic. In many respects it occurred thanks to D.Kunaeva's strong positions in the structure of the highest level of ruling elite of the USSR. As is was known, D.Kunaev was a member of the Political bureau of the Central Committee of the CPSU who was, as a matter of fact supervising an ideological body of Soviet Union. It managed to reach in many respects thanks to friendship with the Secretary General of the CPSU, Brezhnevym L.I.

Nevertheless, in the middle of 1980s, the ethnic accessory had no great value for advancement on a social ladder. Subsequently, after the beginning of "epoch" of publicity in days of reorganization when the ideological skeleton of the USSR started to be loosened, 'ethnicity in the form of the ethnic status becomes an essential element of social differentiation while the ideological inequality loses the value in finding of higher social position' (Sikevich 1999: 30). Thereby decrease in a role of communistic ideology in ethnic stratification, designing of the Soviet person, the society became one of the main reasons of strengthening of ethnic elite of the Soviet republics. Thanks to it, in the Soviet republics, the power gradually began to be supervised by local ethnic elite.

As a result of strengthening of ethnic elite of the Soviet republics led to easing of the power of the centre. In our opinion, process of disintegration of the USSR began at this moment. Russian researcher Vorozhejkina I. considered type societal developments of Russia as state- centralization a matrix. She understands the central, operating role of the state as such type of development in formation of social, economic and political relations (Vorozheykina 2001: 5). We believe that such

type of societal developments is inherited not only to the majority of the Post-Soviet states, but also characterized by the essence of the political device of Soviet Union. To its easing of the power of the centre of the USSR of Moscow has led to shaking of all bases of its political device.

Actually, the presence of the strong centre operating ethnic peripheries is one of the main signs of empire. Thereupon, S.Bekker, when he noticed the power of the centre of the USSR and its legitimacy weakening, the imperial periphery was transformed to the states-nations (Becker 2000: 341). In our opinion, legitimacy of the centre weakening not only because of infringements of balance in ruling elite and imperfection of an official ethnopolitical policy. Its weakness is also because the great-power imperial status of Russian and their primordial centre began to lose the importance in the opinion of ethnic suburbs in the person first of all their elite. And to support this, the conflict in December, 1986 in Alma-Ata showed it ethno political inherently.

The conflict in Alma-Ata was ethnopolitical not only because in this case was counteraction to an ethnic course of the imperious allied centre. In this conflict, opposition of the Kazakh youth to attempts by Russian to play a key role in management of Kazakhstan also was showed. (In this case the ethnopolity is understood by us not only as a course of the states concerning ethnic groups, but also as political activity of ethnic groups for the purpose of protection of the ethnic interests.) No casualty in a threshold of the given conflict and after it, especially in Alma-Ata, was observed a high tension in mutual relations of Kazakhs and Russians. The conflict in December, 1986 in Alma-Ata was ethnopolitical by nature as far as is not casual. As we have shown above, the Soviet national policy was inherently undemocratic – struck at the ethno cultural rights of non-Russian ethnic groups of the USSR. At the beginning of democratization which was carried out within the limits of ‘reorganization’ promoted scale revival of national values of the Kazakh ethnic groups. The most essential tool of easing the bases of imperial consciousness, the device of political system is democratization of public mutual relations and political process. That is open expression of the national interests by representatives of Kazakhs in December, 1986 which became possible thanks to the democratic beginning in Soviet Union.

According to R.Inglhartu and. K.Veltselju (that is, apparently, one of the main senses of their joint work ‘Modernization, Cultural Change, and Democracy’), values are the rarities which are not designed by ideologists, and arising in reply to inquiries of the population at sensation of the shortage of these values (Inglehart 2011). It most action was observed in days of reorganization in the USSR. Such moods of the Soviet society were most accurately put in the early nineties by the known singer V.Tsoy. The following are words in the song: ‘We wait for changes; changes are demanded by our hearts’. All of this led to that already before disorder of the USSR search of new national values began. The main things among which became – national self-determination, the national sovereignty and independence.

Distribution of democratic values have specified to non-Russian ethnic groups of Soviet Union in equality of their rights with the rights of Russian in an ethnic card of the Soviet society. Earlier it was shown that Russian possessed the highest status in ethnic hierarchy of the USSR. It has led to that Russian in Soviet Union were the basic carriers of the Soviet imperial consciousness. The significant amount of Russian before and after disorder of the USSR, according to numerous sociological interrogations is not casual, continued to identify itself with the Soviet empire. In particular, during the closed interrogations of the All-Union centre of study of public opinion, in 1986 it was found out, that 78% of Russian respondents considered themselves Soviet, and Russian – only 15%. In the end 2000th as Russians in Russia. 42% of the interrogated Russian considered the others – Russians as Soviet (Sherbakova2009: 127).

In this plan the direct historical continuity between a place and a role which was played by Russian ethnic groups in Russian empire and Soviet Union is looked through. John Darwin in article 'Empire and Ethnicity' has in detail considered communication ethnicity and accessories to empire in the course of identification. And he has noted inherently this fact and Asia on which considerable part of it was created and thrived by real Russian, and then Soviet empires (Darwin 2010).

Thus, Russian was a uniting kernel of the Soviet society of Soviet Union. There it is clear, that when the leader of RSFSR Eltsin B.N. began to act in favour of secession of the USSR, it became one of solving steps on the disorder of this powerful empire. Interrelated friction in the centre of the Soviet empire in aggregate with growth of movements for national self-determination of ethnic peripheries of Soviet Union led to its transient disorder. And as E.Smith in a Russian translation of the book 'Nationalism and Modernism specifies. A Critical Survey of Recent Theories of Nations and Nationalism': 'After disintegration of Soviet Union that they represent 'the nations' oppressed before in empires or federations' (Smith 2004: 12).

Thereby the ethnic climate of the Soviet society became the solving contribution to the disorder of the USSR. Thereafter, it is represented, that the understanding of the nature ethnicity in the Soviet society became a fundamental basis of growth of national movements, national consciousness in Soviet Union after the beginning of democratization process.

In Soviet Union among wide ranges of the simple people the understanding of the nature ethnicity in the spirit of primordialism was the most widespread. As Russian researcher Murtuzaliev S.I. marks, it became possible because in 1938, the rule of definition of an ethnic accessory on parents without dependence from a cultural and language accessory was entered. In his opinion, this principle 'imposed to people representation ... about ethnic relationship as 'relationship by birth' ... about certain steady 'national spirit' which ostensibly remained at people irrespective of language and cultural changes'. According to Murtuzaliev S.I. such understanding of the nature ethnicity has opened road to negative ethnonationalism (Murtuzaliyev 2010: 114).

In Soviet Union xenophobic moods were extended widely enough. In 1989, about 20% of the interrogated Soviet citizens open ethnophobia was inherent. Approximately from 6% to 12% of the Soviet citizens depending on residing region expressed aggressive ethnophobia moods. In areas of interethnic conflicts, these moods were observed at more than 90% interrogation. After only a year the aggressive and open ethnophobia characterized from 35% to 40% of the Soviet citizens. Thus such moods were mostly widely extended in the countries of Baltic, Transcaucasia, Central Asia both the western Ukraine and Moldova (Sherbakova2009: 119). That is, in those Soviet republics where the greatest growth of national consciousness was observed, value of national interests. The elite of the given regions, accordingly, actively maintained national moods of the fellow citizens, focusing attention to necessity of revival of cultural and other originality of the title ethnics. At sight, Gudlova.L. pointed the fact that also influenced growth of negative ethnonationalism in the given regions (Gudkov 2004: 180).

Negative ethnonationalism and xenophobic moods opened road to large-scale interethnic conflicts in the Soviet Union, in such places as New Uzen, Upland Karabakh etc. These conflicts showed fragile national consolidation Soviet society. The Soviet national policy, pursuing a policy of absorption, assimilations ethnicity communistic ideology under supervising role of Russian ethnic groups, made two main strategic errors:

The first error consisted in misunderstanding of that fact, that among ethnic groups of Soviet Union, the perception of the ethnicity as primordial formations dominates. The second error consisted in infringement of the ethnocultural rights of ethnic groups of the USSR to the detriment of ethno cultural and ethno political positions of Russian ethnic groups. Finally, in our opinion, these errors led to an inconsistency of the project of construction of the Soviet nation and liberation of powerful negative and positive ethnonationalism. In this aspect not to dominate subsequently on the post-Soviet territory, there was casually an ethnonational approach in national building.

F.Gerts somehow noticed, that the modern nations-states are the former empires which have succeeded in business of consolidation of different ethnic groups in the uniform nation (Hertz 1944: 154). as if in a counterbalance to this thesis assert, that in turn disorder such empire as Soviet Union, the experience of its national policy became a motility for national development of the former Soviet peripheries.

Designing of the nations on the post-Soviet territory in conditions of 'a post imperial syndrome' Russian diaspora. Finding of the sovereignty, independence of the former Soviet republics first has caused euphoria of emotions of their people. It was accompanied by wide popularity not only national values, but also a democratic way of the state development. And it is not casual, as national self-determination of republics of Soviet Union became possible in many respects, thanks to a wide circulation of democratic values in 'reorganization'. Probably, therefore the majority of the Soviet republics which have found independence have chosen a way of construction of the

democratic states. The ruling elite of these states saw, that moods dominated in a society. But this euphoria has taken place not only because democratic transit of the majority of the countries of the post-Soviet territory and has not taken place, It has occurred also because actually construction of the high-grade national state in these countries also was not carried out these years.

Besides, transformation of economic systems on more post-Soviet territory has not led to substantial improvement of social and economic position of their citizens. Moreover, for the past after independence, many of these states had social injustice, wide stratification of a society on rich and poor became an everyday occurrence. Therefore, we will make digression to consideration of political moods of Russians as it is of interest for our research.

Within 20 years after the disorder of the USSR, Russia sociological gaugings of social, economic and political moods of Russians were seen. Following the results of it became known, that, for example, Russians in comparison with 2001 were very modestly estimated with such democratic values as 'self-expression in the politician', 'freedom of speech', 'multi-party system', 'free elections'. In 2001, such achievement of reforms of 1990's as a freedom of speech in estimations of Russians was on 2nd place, and in 2011 – already on 6th position (Analytic report 2011: 22-24). In the given interrogation also it was found out, that negative social consequences of reforms were most strongly affected, according to the opinion of the majority interrogated, not on everyone, but at level of all society. Quite obviously, these data speak about the presence in Russia high level of social trouble (Analytic report 2011: 28). During this interrogation in 2011, accurate communication with sensation of injustice 'an event around' with feeling of shame of Russians-respondents for a condition of the country and comprehension of that, 'that also came to light to make it impossible' (Analytic report 2011: 67).

Researchers naturally come to conclusion, that such moods area consequence 'of discrepancy of a reality with socio-cultural norms, widespread in all layers of Russians that also talk about processes of delegitimizing the authorities' (Analytic report 2011: 68). In other words, power activity ceases to satisfy universal and national values of Russians. Moreover, researchers sum up: 'Social intensity, latently while decaying in a society can suddenly be splashed out on the streets ... and it is connected with a socially-psychological condition of the population, instead of with any personal material interests' (Analytic report 2011: 73-74). And, according to researchers, these violent actions can be issued in a kind of 'nationalist performances' as communication with such moods of Russians somehow in this case is traced: 'People of my nationality for the last 15-20 years have lost' and 'all means for the good protection of interests of my people' (Analytic report 2011: 75). According to sociological researches, in 1993, about 34% of the interrogated Russian considered, that non-russian are the main reason of all social troubles of Russia. And more than 54% of Russian respondents of all social strata believed, that the non-russian have in Russia a lot of rights and influence (Gudkov 2004: 206].

DISCUSSION B

The above-stated data and conclusions about national moods of title ethnic groups of Russia prove to be true also by others sociological researches. So, it is believed (the All-Russia centre of study of public opinion), during the period of 1998 till 2002, the percentage of the Russians supporting the idea 'Russia for Russian' grew from 45% to 55% (Sherbakova 2009: 86). It is necessary to notice, that among adherents of the given idea, aged people of 18-30 years prevailed. Besides, the index of ethnic tolerance is lowest among respondents till 24 years – it in 2.6-3 times lower, than the aged people which are 40 years older (Sherbakova 2009: 106). These data tell us first of all that consolidation and mobilization of Russian society of Russia on the basis of ethnophobias will proceed further. No casualty in 2007, according to closed interrogations (the All-Russia centre of study of public opinion), 70 % of the interrogated Russian supported the slogan 'Russia for Russians' (Sherbakova 2009: 127).

In Russia, ethno phobias among Russians population were extended very widely. And they, most likely, have the roots in the past. For example, ethnophobias concerning Chechens who actively circulate now in Russian society were in it even before the first Russian-Chechen war from 1994-1996 (Sherbakova 2009: 95). And Chechens are included into group of natives Caucasus in which relation of an ethnophobia have the general lines and are characterized, in particular terms like: 'the criminal inclined to terrorism', 'grows rich at our expense', 'despises people of other ethnics' etc. (Sherbakova 2009: 104-105).

And such negative ethnonationalist moods in Russia grew in strength from year to year. As Russian expert Zvereva G. marks Russian ethno nationalism from periphery of public consciousness displaced recently in its centre, becoming an ideological mainstream of the political validity of Russia (Zvereva 2005).

In Russia growth of negative ethno nationalism became a strong basis for distribution of violence concerning non-russian. So, in 2005, 435 persons became victims of skinheads, natives Caucasus, the Central Asia, etc. And all these actions of violent ethno nationalism began to turn to a system (Kozhevnikova 2006: 9). Thus, the negative ethnic group nationalism continues to remain one of the main basis of consolidation, mobilization of Russian society in Russia.

All of it should be reflected in the political process in Russia, its national policy. Xenophobia in Russia became one of the powerful electoral resources when candidates for various state bodies actively demonstrate negative ethno national ideas. The Support of negative ethnonationalism by the representatives of ruling elite of Russia was included into wide practice. For example, frequently, deputies of the State Duma of the Russian Federation act with various references, the requirements directed on infringement of the rights of representatives of non title ethnic groups of Russia. On January, 19th, 2005, 19 deputies of the State Duma acted with the requirement to close

the Jewish organizations of Russia, having accused them of Zionism. It is necessary to notice, that President Putin V.V. condemned this requirement only after a week (Kozhevnikova 2006: 23-33). In Russia, we had two installations on nation construction – ethno national and civic which were realized. That is the Russian ruling elite, wide ranges of Russian ethnic group simultaneously support the nation construction by a principle of fellow citizenship and on the basis of Russian ethnic groups. Thus, among Russian elite the idea of a priority of ethno cultural and other interests of Russian ethnic groups in national building of Russia is actively exaggerated.

As Russian researcher Panov P. has shown, the discourse of the Kremlin is realized now in a channel ‘Russianness’ when Russian carry those who recognizes Russian cultural values in a special way in great historical mission of Russia. The co- citizenship in the politics of the Kremlin the given researcher considers the appeal, how aspiration absorbs other ethnic groups is capable to accept Russian culture (Panov 2001: 85). Moreover, as Russian researcher Cherbakova D.I. and Eltsine B.N said the ethnic course of the state was the reaction to national movements as Putin V. became the head of a corner of the politics of restriction of the rights of ethnic elite and maintenance of the rights of Russians (Sherbakova 2009: 86-87). Thus, the management of Russia, probably, tries to mobilize ethno national potential of Russian ethnic groups in realization of the geopolitical plans, including the restoration of the influence on the post-Soviet territory. In other words, the Russian ruling elite once again starts to play a card of revival of imperial Russia. In this plan Putin V. and Medvedeva D.A.'s Anti-American demarches are quite clear, for example. Thus, the ruling elite of the Russian Federation in many respects promotes consolidation of Russian on the basis of negative ethno nationalism. It becomes implicitly concerning Caucasians, natives of Central Asia, and also concerning the countries of the Euroatlantic block in its display of an imperial syndrome reviving of Russia.

It is necessary to notice, that the transformation of the Soviet political system was associated mainly as familiarizing with political values of the West. But subsequently, from the middle of 1990, at least, in Russia moods about its uniqueness civilization development originality began to dominate. From now on, the majority of Russians, according to interrogation, ‘orientation on civilization originality was combined with traditional installations’ (Analytic report 2011: 155-156). Researchers as a whole came to conclusion that in Russia ‘revolution of values has come to the end for a long time’, but search ‘the new senses, new ideas’ political sense (Analytic report 2011: 158). In this sense the appeal of the Russian ruling elite lead to the necessity of revival of Russian originality which has imperial values which have deep roots in Russian ethnicity. According to the Swiss scientist Andy. Kappeler, imperial identity, imperial patriotism were very important factors of consolidation of Russian ethnic groups in all its social estates (Kappeler 1997: 179).

The above described moods of Russian ethnic groups of Russia should cause quick response and discontent first of all among radical ethnic groups of subjects in the Russian Federation. So,

following the results of carrying out of focus groups in Tatarstan, it was found out, that the majority of its participants considered, that the ethno policy of the authorities of Russia is not considered with ethno cultural interests of title ethnic groups of the given republic (Shumilova2006: 140). InTatarstan, there are widely prevalent moods on national self-determination. And here the discontent with the federal centre – Moscow is regarded as the majority of ethnics in Russia (Sagitova 2006: 258).

The perception of Russian as imperial ethnic groups is often enough articulated in a non-russian information field. As Russian expert Kuznetsova A.B. marks, in due time, deportation of Chechens and Ingushs also was considered as power capture by imperial ethnoses – Russian. Therefore, it shows, that from Russia the indigenous population of the Chechen Republic perceived discrimination of the Checheno-Ingush people more in a key of imperial expansion of Russia (Kuznetsova 2005: 125).

The facts considered earlier in a given article, say that the mobilization of Russian people at the expense of xenophobia, imperial values is the developed historical practice for Russia. Therefore, it is represented that the exact counteraction to Russian imperial ethnonationalism became the main characteristic of national self-determination and development of those Post-Soviet states where Russian diaspora had, or has great volume.

National values are formed on the basis of the model of the nation accepted by a society national ideology. In this case on the post-Soviet territory two approaches dominated. In the first approach, national values started with model of construction of the nation by a principle of fellow citizenship. In the second approach – on the basis of nation construction by an ethnic principle, that is on the basis of radical ethnic groups of the given state. The ruling elite of the majority of the Post-Soviet states aspires to the realization of the second model of national building. The first model took its root and takes root in territory of those states where there is no absolute domination of number of radical ethnic groups.

Though here there are deviations on for example Ukraine and such states of Baltic, as Latvia and Estonia. In these countries, absolute domination of title ethnic group is not observed, But the ruling elite of the given states also supports monoethnic, a sign of construction of the nations-states. At the same time in the given states, there is no accurately allocated legislatively issued orientation to nation construction to a monoethnic sign. But as a whole, the elite of the given states adheres to this principle and in every possible way introduces it in practice. In the given approach, national values are mainly any strategy of historical and cultural character of radical ethnic groups of these states. Therefore, it is not casual in these countries periodically so-called ‘Russian question’. The main basis of it is the fact, that in these states, representatives of Russian ethnic groups make a significant amount. By data in 2011, in Latvia, the volume of radical ethnic groups was 62. 1%, the others, accordingly, representatives of other ethnic groups, Russian among them were – 26.9%. In

Estonia in 2010, Estonians was 68.8%, Russian – 25.5% (Kalabekov 2010). The title ethnic groups of Ukraine equaled to 77.82%, the ethnic generality of the given state was seconded by Russian – 17.28% (Pankov 2005). Periodic operation of Russian question in these countries also is provided with uneasy mutual relations with Russia. Besides, the aspiration of the given states to develop cooperation with the countries of the Euro Atlantic block restrains geopolitical plans of Russia. As a result, the set of these factors does not give possibility to elite these countries to realize the full plans on mono-ethnic to a principle of construction of the nations and, probably, compels them to articulate thoughts on necessity of construction of the nation by a principle of co-citizenship.

The situation in the field of national building in the above-stated countries is possible to tell, it is the characteristics of the majority of the countries of the post-Soviet territory. The example of Kazakhstan in this case is indicative. In the territory of Kazakhstan in an independence threshold in 1990, Kazakhs were 40.3%, Russian 37.6%, in 1992; Kazakhs reached 41.9%, Russian – 37%. And Russian prevailed in northern and northeast regions of the country (Zimovina 2003).

Besides, from researches, Kazakhstan is one of the most strongly exposed states to the process of russification of republics of Soviet Union. During Soviet time, and also as a part of Russian empire, the welfare space of Kazakhstan underwent a scale deconstruction by means of demolition of the basis – a nomadic way of life.

Meanwhile, the Kazakh national movement widely developed in a threshold of declaration of independence in Kazakhstan in the form of such organizations as ‘Azat’, ‘Zheltoksan’, etc. These movements, as a matter of fact, appealed to the necessity of construction of the nation of Kazakhstan on mono-ethnic to a sign. These ideas got the wide response among the Kazakh people. All it has led to was the promotion of legislative registrations of these ideas, especially when they have been supported by considerable circles of ruling elite which in the majority consisted of representatives of Kazakhs at this time. In the political process of the country to be demonstrated, there were actively the ideas of the Kazakh ethnic groups nationalism directed on forced introduction of the Kazakh language, the Kazakh culture in the public validity.

FINDINGS

Since these years process of recruitment on public service has accepted mono-ethnic character. In many respects, it has been provided by a necessary condition of knowledge of a state language - the Kazakh language. In January, 1993, the first Constitution of Republic Kazakhstan which defined its statehood as ‘statehood of the gained independence Kazakh nation’ was accepted. About Russian status in the given Constitution it was not spoken words. That is, Kazakhstan has been officially proclaimed as the Kazakh nation-state. Most likely, this fact led to sharp increase in mass emigration of Russian from Kazakhstan, which begun after the declaration of independence. Years of intensive emigration of Russians as a whole left Kazakhstan more than 2 million people. As a result, many strategic Kazakhstan factories remained without qualified workers and engineering shots.

Probably, in this kind of problem in 1995, the next Constitution in which Russian received the status of officially used language in state and local government were accepted. Also in this current Constitution, the point on statehood of Kazakhstan as the Kazakh statehood was excluded. In this Organic law of the country, the point is on protection of ethno cultural and ethno language interests, the rights of all ethnic groups of Kazakhstan was entered. Also the interdiction for party's creation and the organizations of an ethnic and religious basis was entered. In the Same year, the Assembly of the people of Kazakhstan under which lies the cultural-national centers of some ethnic groups of Kazakhstan including Russian function was created. In total within the limits of Assembly of the people of Kazakhstan worked 22 republicans and regional national-cultural centres of some ethnic groups in Kazakhstan which united 470 regional, city and regional organizations.

As a whole now in our country which operates more than 100 national schools, 126 high schools where representatives of 15 ethnic groups who study the native languages. In 76 high schools, native languages are studied facultatively or in mugs. At schools of national revival, 29 branches study 11 languages of ethnic groups in Kazakhstan. Besides, 170 similar Sunday language centres function. Annually under the state order are issued more than 30 books in languages of ethnic minority of Kazakhstan in the general circulation of about 100 thousand copies.

But official declaration nation construction in Kazakhstan on a basis of co-citizenship became the main innovation in the interethnic sphere which has been put in pawn by the Constitution in 1995. Thus the Kazakh language, the Kazakh culture was declared by a cementing kernel of the Kazakhstan nation. The Concept of formation of the state identity of the Republic Kazakhstan became one of the concrete steps at first process of national building; national identification which was accepted on May, 23rd, 1996. According to this concept, it should be built on the basis of the principle of co-citizenship and continuity with traditional Kazakh statehood. In the same concept, it is directly said that models of statehood of Russian empire and Soviet Union were inherently imperial.

Recently, in 2010, the Doctrine of the national unity which proclaimed the construction of the Kazakhstan nation on a basis of co-citizenship, the general civil interests and values was accepted. About high level of democratic character of the given Doctrine speaks of its basic principles: 'One country – one destiny', 'the Different origin – equal possibilities' and 'Development of national spirit' (The doctrine of national unity of Kazakhstan. 2010).

As we see, in Kazakhstan good conditions for nation construction 'Kazakhstan' under a uniting role of the Kazakh language, the Kazakh culture was created. But this problem has not been reached – in the Kazakhstan society till now is not observed in any comprehensible level of national consolidation.

In many respects it has occurred for such objective reason – as low functionality of a state language of Kazakhstan – the Kazakh language. Numerous researches have shown that the Kazakh language on applicability sphere, use level in daily practice continues to concede to Russian and cannot become national language of Kazakhstan (Aliyarov 2011).

Other objective factor interfering national consolidation of the Kazakhstan society is high level of interethnic intensity, conflictness in Kazakhstan. There are basis to believe, that interethnic relations in Kazakhstan comprises of the latent intensity which at certain coincidence of circumstances can be shown in open interethnic collisions. In favour of it, a number of researches showed the Kazakhstan experts. In particular, it shows quite proved research of the Kazakhstan centre of the humanitarno-political conjuncture, made in 2009 (Aliyarov 2010: 119-131).

It is necessary to notice, that in Kazakhstan, it is not accepted to see the reasons of interethnic conflicts, conflict situations in ethno political disagreements, cultural confrontation and ethno phobias. Probably, behind it there is a desire not to complicate the relation with the authorities which present the interethnic policy as the Kazakhstan know-how and consider interethnic sphere of Kazakhstan as one of the most stable in the world. Therefore, there is nothing surprising that the overwhelming majority of the Kazakhstan experts, analytical structures as a principal cause of the interethnic conflicts, taking place to be in Kazakhstan, and put forward the business factors ostensibly bound with shootouts.

Nevertheless, we believe, that primary factors of interethnic conflicts, interethnic intensity in our country welfare factors act. Then in our opinion, such phenomena are the conflict of social statuses and cultural values. Among Kazakhs position in a society, public respect and honour is strongly appreciated. These values stand above, than material. Also Kazakhs highly appreciate quiet tone, a quiet manner of speech of the interlocutor (Krysko 2002). Therefore when, someone starts to neglect these values, Kazakhs regard it as an insult. For example, the conflict between hired workers of the Kazakh and Turkish ethnic accessory at the oil and gas extraction enterprise in Karabatan Atyrausky area of Kazakhstan in 2006; the Kazakh workers got smaller wages for long and social privileges, than their Turkish colleagues. But this circumstance has not led to occurrence between them to a conflict situation. Though the given fact, certainly, cannot be dismissed. But it is only minor reason of the conflict. The main reason of the conflict was that Turkish workers behaved defiantly, scornfully and disrespectfully in relation to the Kazakh colleagues. As a result of this, it led to scale collision.

In connection with the aforesaid it represented, that the big influence on forcing of interethnic intensity, the general level of the relation of non radical ethnic groups in Kazakhstan to Kazakhs renders the relation of Russian Diaspora to the Kazakh statehood, culture and the Kazakh language. Allocation of this factor quite legally as Russian is the most functional in the Kazakhstan society. Besides, the Kazakhstan Russian from the very beginning of independence of Kazakhstan as if it

acted as private competitors of Kazakhs in their birth right to the Kazakhstan territory and statehood. No casualty still in the early nineties in the Russian information environment, the project of transfer of some northern and northeast Kazakhstan areas where Russian population dominates, the structure of Russia was actively exaggerated. And in this factor, in our opinion, also the so-called post imperial syndrome of the Kazakhstan Russian which existed made negative impact on the general status not only the Kazakh language and the Kazakh culture, but also the statehood of Kazakhs as shown. We will cite the concrete data testifying to the presence of this syndrome among a significant amount of Russian in Kazakhstan.

So, for example, in 1991, 77% of the Kazakhstan Russian in Kazakhstan represented the native land - Soviet Union. Meanwhile, as among Russian of Baltic this indicator made 50–60% (Pope 2002). During sociological research of Institute of philosophy and political science of the Ministry of Education and Science of Republic Kazakhstan in July-August, 2007, it was found out, that about 23% of the interrogated Russian continued to consider it as the native land of the USSR. Enough vigorous activity was conducted in Kazakhstan by Russian ethno political organizations, finding support among representatives of Russian ethnic groups in the republic. So, for example, in the web site which worked till the end of last year, a site of Russians in Kazakhstan <http://www.russians.kz> interrogated about readiness of Russian was passed in spring of 2010 to live in ‘the Kazakh republic’ and to live under domination ‘state of the Kazakh nation’. As a result from 7 453 voted 80 % and 5 972 persons opposed it. Probably, under pressure of the authorities – resulted to this interrogation to be erased.

Besides, as a result of sociological interrogations in different years, it was found out, that Russian possessed the lowest degree of readiness to be integrated round a kernel of the Kazakh culture among all other radical ethnic groups of Kazakhstan (Kharitonova 2008). Also it is necessary to note, that the Kazakhstan Russian show the lowest knowledge of the Kazakh language and aspiration it to study (Shaukenova).

CONCLUSION

To sum up we can draw conclusions as follows. In our opinion, unwillingness to learn the Kazakh language also will unite round the Kazakh culture caused by contradictions of social statuses of Kazakhs and Russians. Russian lost the former high status in a society when they were predominating the ethnic groups of Soviet Union. Kazakhs, on the contrary, found higher status in independent Kazakhstan. Thereby, there was a competition because of the status caused by the animosities under the relation to the competitor, neglecting its culture and language, as Russian consider themselves above in cultural-civilization development than Kazakhs. Also it is necessary to notice, that growth of negative nationalism, imperial moods in Russia which we have considered above, also made essential impact on the behaviour and motivation of Russians in Kazakhstan.

Thus, the post imperial syndrome of wide ranges of the Kazakhstan-Russian is one of the primary factors interfering addition of the Kazakhstan ethnic groups in reformed nation of the country, and

also reducing level of the interethnic consent in the Kazakh society. Certainly, there are also other powerful reasons which are breaking national development in Kazakhstan. For example, such factor as a low level of democratization of the political system in Kazakhstan, interference of high-grade realization of the various rights and interests of the Kazakhs, including ethno political and ethno cultural aspects.

REFERENCES

- Aliyarov, E.K., Mamiraimov, T.K. 2010. Inter-ethnic situation in the Republic of Kazakhstan: dynamics and trends in Kazakhstan: an annual report on the development of society and state (in 2009). Almaty
- Aliyarov, E.K., Mamiraimov, T.K. 2011. 'Understanding 'language'. The analysis of a government program on the development of the Kazakh language', in Kazakhstan: the annual report on society and state development (in 2009). Almaty; Mamiraimov, T.K., Belgibaev, S.T. 2010. 'Language politics in the Republic of Kazakhstan: purposes and forecasts', in Civil Foresight: a prospect in the future of Kazakhstan. Almaty
- Analytic report. 2011. Twenty years of reforms in the eyes of Russians (experience of long-term sociological gaugings). Moscow: Institute of sociology of the Russian Academy of Sciences
- Becker, S. 2000. 'Russia and the Concept of Empire', *AbImperio* 3-4: 329-342
- Cohen, C. 2007. 'the Question of questions»: why was there no Soviet Union' (Translated from English). Moscow: AEPO-XXI.
- Darwin, J. 2010. 'Empire and ethnicity'. *Nations and Nationalism* 16, 3: 383-401
- Diky, A. 1994. Jews in Russia and in the USSR. Novosibirsk: Ringing of church bells
- Gatagova, L.C. 2003. 'Crystallization of ethnic identity in the course of mass ethno phobias in Russian empire (2nd half XIX century)', in M.T.Stepanjants (eds.) *Religion and identity in Russia*. Moscow: Eastern literature
- Gudkov L. 2004. The negative identity. Moscow: the new literary review
- Hertz, F. 1944. *Nationality in History and Politics. A Psychology and Sociology of National Sentiment and Nationalism*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Inglehart, P., Veltsel, K. 2011. Modernization, cultural changes and democracy: the human development sequence. (Translated from English). Moscow: New publishing house
- Kalabekov, E.G. 2010. 'National Population Composition', in Kalabekov, E.G. *Russia and the Baltic states: Latvia, Lithuania, and Estonia*. available at <http://kaig.ru/bal/nation95.pdf>
- Kappeler, A. 1997. *Russia – multinational empire. Occurrence. History. Disintegration*. Moscow: Progress-tradition.
- Kharitonova, H. 2008. 'In search of national idea', available at <http://www.ia-centr.ru/expert/1593> accessed on the 9th of July 2008.
- Kozhevnikova G. 2006. 'Radical nationalism in Russia and its counteraction', contents in A.Verhovskiy (eds.), *Russian nationalism: ideology and mood*. Moscow: Owl.
- Krysko, V. 2002. *Ethnic psychology and ethnic relations: a course of lectures*. Moscow: Exam

- Kuznetsova, A.B. 2005. Ethno political processes in Checheno-Ingush ASSR in 1957-1990: consequences of deportation and the basic aspects of rehabilitation of Chechens and Ingushs. The dissertation on scientific degree competition institute of Sciences. Moscow.
- Mark von Hagen. 2004. 'Empires, suburbs and Diasporas. Eurasia as an antiparadigm for the Post-Soviet period', by Gerasimov I.V., Glebov S.V., Kaplunovsky A.P., (eds.), New imperial history of the post-Soviet territory. Kazan: the Center of researches of Nationalism and Empire
- Murtuzaliyev, S.I. 2010. Problem of identity of Caucasians and Russians. Makhachkala: Format
- Pankov, A. 2005. The Cathedral of Ukraine: indigenous peoples and national minorities. Staff 6.
- Panov, P. 2001. 'Nation-building in post-Soviet Russia: What kind of nationalism is produced by the Kremlin?', Journal of Eurasian Studies 1: 85-94
- Pope, E., Hagendorn, L. 2002. Types of identification among the Russians 'near abroad'. Translated by Savin, I. and G. Ibatullina. Available at <http://zonakz.net/articles/2001> accessed on the 27th of November 2002.
- Russia. The encyclopedic dictionary. (Reprinted in 1898). 1991. Moscow: Lenizdat: 65
- Sagitova, L.V. 2006. 'Ethno regional identity: social determinants and constructive activity of mass-media (in the Republic of Tatarstan for example)', in Magun, V.S. (eds.), Civil, ethnic and religious identity in modern Russia. Moscow: Publishing house of Institute of sociology of the Russian Academy of Sciences
- Set of Laws of the Russian Empire. 1857. Tom the ninth. Saint- Petersburg: The typography of the second section in its own Imperial Majesty Office
- Shaukenova, Z.K. 'language situation in Kazakhstan', available at <http://www.cessi.ru/index.php?id=169>
- Sherbakova, D.I. 2009. Stereotypes in the Russian-Chechen relations. Rostov-on-Don: Publishing house
- Shumilova, E.A., Khodjaeva, E.A. 2006. 'Feature of formation of the Russian civil identity of Moslems in Tatarstan', in Magun, V.S. (eds.), Civil, ethnic and religious identity in modern Russia. Moscow: Publishing house of Institute of sociology of the Russian Academy of Sciences
- Sikevich, Z.V. 1999. Sociology and psychology of national relations. Saint-Petersburg: V.A. Mihajlova's publishing house
- Smith, A.D. 2004. Nationalism and modernism, in Smirnova A.V., Filippova J.M., Zagashvili E.S. (eds.), (translated from English). Moscow: Praxis
- Sushi, R. 2004. 'Empire dialectics. Russia and Soviet Union', in Gerasimov I.V., Glebov S.V., Kaplunovsky A.P., (eds.), New imperial history of the post-Soviet territory. Kazan: the Center of researches of Nationalism and Empire
- Teploukhova, M.V. 2011. 'Ethnonational policy in Russian empire XIX – the beginnings of XX centuries', EcumeneMagazine. Nakhodka: The Vladivostok state university of economy and service, findings 2: 139-144
- The doctrine of national unity of Kazakhstan. 2010. Astana
- Vasilev, M. (eds.). 2001. Islam in Russian empire: Acts, descriptions, statistics. Moscow: Academy books

- Vorozheykina, T.E. 2001. 'The State and a society in Russia and Latin America', Journal Social studies and the present 6: 5-26
- Zaionchovsky, P . A . 1970. Russian autocracy in the end of XIX century. Political reaction 80 - the beginnings of 90th years. Moscow: Thoughts
- Zimovina, E.P. 2003. 'Dynamics of number and structure of the population of Kazakhstan in the second half of the 20th century', Demoskop Weekly, 3 - 16 March.
- Zvereva, G. 2005. 'Nationalistic discourse and network culture', Pro et contra 2 (29): 25-40

MOBİL E-TİCARET HAYATI KOLAYLAŞTIRIR MI?

Yrd. Doç. Dr. Nevin AYDIN

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Artvin Çoruh Üniversitesi

nevin.aydin@gmail.com

ÖZET

Hızla gelişen teknoloji beraberinde getirdiği yeniliklerle hayatımızı kolaylaştırır. Bunlardan biride Akıllı telefonlarla büyüyen Mobil e-ticarettir. Dünya markaları sanal mağazalarıyla müşteri potansiyelini genişleterek ve verdiği hizmetlerinin kalitesini, çeşidini arttırarak varlıklarını uluslararası düzeyde genişletme çabaları içindedirler. Bu genişleme stratejisi icinde m-ticaret (mobil ticaret) kavramı da yerini almaktadır. Mobil ticaretin ortaya çıkışı 1990'lı yıllara dayanmaktadır. Mobil e-ticaret 2000 yılının başlarında hızlı bir şekilde ticari sektörde yayılmaya başlamıştır. Norveçte oto park ücretleri mobil telefonlar üzerinden ödenmeye başlaması, Japonya da uçak biletlerinin mobil cihazlar üzerinden satılmaya başlamasıyla sosyal yaşamın içine girmiştir. Yavaş ivmelerle ilerleyen mobil e-ticaret, 2010 yılından sonra heryıl 2 kat büyümeyi başarmıştır. Akıllı telefonların sahip olduğu özelliklerin artması, mobil ticaretin gelişimine büyük katkıda bulunmuştur. Nokia, Ericsson, Motorola gibi firmalar mobil ticaretin gelişimine katkıda bulunmak için mobil telefon servis hizmeti sağlayan firmalar ile işbirlikleri yaparak, akıllı telefonların günlük hayatımızda daha da fazla yer almasını sağlamışlardır. Çalışmada bugünü düne göre kolaylaştıran yaşamı hızlandıran yanımızdan hiç eksik etmedigimiz akıllı telefonlarımızın Mobil ticareti ne kadar kolay hale getirdigi ve getirmeye devam ettiği tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler : Mobil E-Ticaret, Mobil phone, Mobil-Ticaret Trendleri, Does Mobile E-commerce Make Life Easier?

ABSTRACT

Rapidly developing technology makes our life easier with the innovations it brings. One of them is mobile e-commerce that is growing with smartphones. World brands aim to expand their franchise internationally by increasing their customer base, the quality and the variety of their services through the virtual stores. M-commerce (mobile commerce) is the concept included within this expansion strategy. The emergence of mobile commerce dates back to the 1990s. Mobile e-commerce began to spread rapidly in the commercial sector in early 2000. Mobile commerce has entered into our lives when the parking fees in Norway and airline tickets in Japan could be paid through mobile phones. Mobile e-commerce, which began slowly, has managed to grow by 2 times every year since 2010. The increase in features that smartphones have has made a significant contribution to the development of mobile commerce. In order to contribute to the development of mobile commerce, companies such as Nokia, Ericsson and Motorola have collaborated with mobile phone service providers which in turn enabling smartphones to play greater part within our

daily lives. In this paper, we discuss how our smartphones improved our lives and made mobile commerce so much easier than even before.

Key Words: Mobile E-Commerce, Mobile phone, Mobile-Commerce Trends

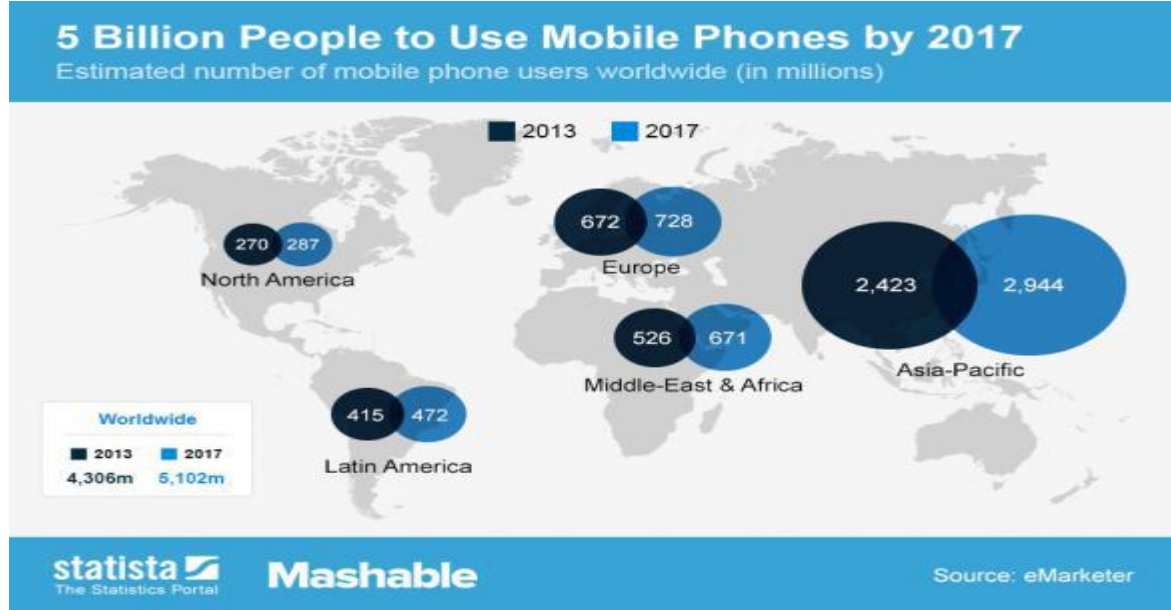
1.Giriş

İnternetin sunduğu olanaklar, elektronik ticaret kavramını ortaya çıkarmıştır. Mobil iletişim küresel dünyanın bize gösterdiği olanakları e-mobil ticaret ile şekillendiriyor. Bugün her kullanıcı en az bir elektronik cihaza sahip bulunmaktadır. Hayatımıza kolaylaştıran mobil internet servisleri, kullanıcıların sabit bir bağlantı noktasına ihtiyaç duymadan, onlara hızlı ve esnek bilgi alışverişinin avantajlarını sağlamaktadır (iktisadi.org). E-ticaretin aksine, m-ticaret, bireylerin bir masaüstü bilgisayarına erişim gereksinimlerini sınırlamaksızın bireysel olarak dünyanın herhangi bir yerinde alışveriş yapmasına ve iş yürütmesine izin verme avantajına sahiptir. (Maamar, 2003) E-ticaret, çevrimiçi gerçekleşen herhangi bir ticari faaliyetten bahseden kapsamlı bir terimdir (Maamar, 2003; Niranjnamurthy ve diğerleri, 2013). M-ticaret, mobil şebekeler yoluyla gerçekleşen elektronik işlemleri içeren e-ticaretin doğal bir uzantısıdır (Wakefield & Whitten, 2006). Hergün biraz daha hızlı gelişen teknoloji beraberinde hayatımıza yeni kavramlar getirmektedir. Bu yeni kavramlardan biride m-ticaret (mobil ticaret) kavramıdır.

2.Mobil Telefon Kullanımı

Haziran 2015 tarihli Ericsson Mobility Reporta göre, Dünya çapında bugün 2.6 milyar olan akıllı telefon abonesi (akıllı telefona sahip mobil şebeke kullanıcıları) bulunuyor. 2020’de bu rakam 6.1 milyar’a çıkması bekleniyor. 2020’de dünyadaki her 10 kişiden 7’si akıllı telefon abonesi olacak. 2020’de dünyadaki toplam mobil abone sayısı 9.2 milyar olacak. Nesnelerin interneti, makineler arası iletişim cihazları ile bazı akıllı cihaz altı telefonları buna eklediğimizde 2020’de dünyadaki toplam bağlantılı cihaz sayısı 26 milyara ulaşacak. 2020’de akıllı telefonlar mobil veri trafiğinin yüzde 80’ini karşılayacak. Küresel çapta mobil veri trafiği 5 yıl içinde 10 kat artacak. Asya Pasifik bölgesi tek başına yüzde 45 pay alacak. Küresel çapta yeni aboneliklerin yüzde 80’i Asya Pasifik, Ortağu ve Afrika ülkelerinden gelecek. Akıllı telefon başına en çok mobil veri tüketimi ABD/Kuzey Amerika ve Avrupa’dan gelecek. 2020’de kazanılmış olan 108 milyon yeni mobil abone içinde ilk 5 ülke Hindistan (26 milyon), Çin (8 milyon), Myanmar (5 milyon), Endonezya (4 milyon) ve Japonya (4 milyon) olacak (webrazzi.com, 2015).

Quick Facts : 2017 yılı sonunda 4.77 milyar insanın akıllı telefon kullanacağını tahmin ediyor.
Tablo 1. 2013-2017 yılları arasında Akıllı tefon kullanıcılarının sayısını gösteriyor.

E-ticaret pazarı, 2017'deki en büyük pazarlama taktiklerinden biri olmaya devam edecektir. Akıllı telefon kullanımı, e-ticaret markasını pazarlamanın en etkili yolu haline geleceği beklenmektedir (vizury.com, 2017).

3.M-Ticaret

M-ticaret, mobil telefon veya benzeri araçlar yardımıyla yapılan, mal ve hizmetlerin satın alınması, faturaların ödenmesi işlemlerinin yapıldığı sanal ortamdır. M-ticaret, e-ticaretin biraz daha genişletilmiş şeklidir. Mobil ticaret iki şekilde sonuçlanır; biri mobil uygulama üzerinde başlar ve ödemeyi yine mobil uygulama üzerinden tamamlar. E-Ticaret sistemde ise alışveriş bilgisayarda başlar, sadece ödeme kanalı olarak cep telefonuna yönlendirme yapılır, sonrasında alışveriş yine bilgisayarda tamamlanır (euro-dmc.com).

Firmaların ticari faaliyetlerini akıllı telefonlar ve tabletler gibi kablosuz erişime sahip mobil cihazlar üzerinden gerçekleştirilmesi işlemine mobil ticaret (m-ticaret) denir. Ürünlerin veya hizmetlerin kablosuz erişim cihazlarına uygun tasarlanan web siteleri aracılığıyla satılması mobil e-ticaret olarak adlandırılmaktadır.

4.Mobil Ticareti Kolaylaştıran Değerler

Mobil alışverişin online alışverişteki payının %53 olduğu ülkemizde, firmalar dijital ticaret özellikleri gelişmiş siteler ve uygulamalar ile müşterilerine benzersiz bir mobil deneyimi yaşatarak cirolarını artırmayı tercih ediyorlar. Online alışveriş ve diğer işlemler karşılığı internetten yapılan kartlı ödeme miktarının %32 arttığı günümüzde basit ve kolay anlaşılır sepet adımlarına, kredi kartı ve adres bilgilerini kaydetme özelliği olan mobil ticaret ürünleri kullanıcıya hızlı alışveriş olanağı sağladığı için müşteri memnuniyetinin artmasını sağlıyor. Kullanıcıların kolay ve hızlı bir şekilde

ürün satın almasını sağlayan mobil ticaret için mobil uyumlu web sitesi veya mobil uygulama kullanılıyor (inveon.com.tr).

Mobil e-ticaretin en büyük avantajı fiziksel mağazadan bağımsız sanal bir ortamda alışveriş yapma kolaylığını sağlamasıdır. Mobil e-ticaret, e-ticaret modelleri ile aynı alt modellere sahiptir. Mobil e-ticarete başlamak için e-ticaret sitemizin mobil cihazlara uyumlu ara yüzünün bulunması gerekmektedir. Böylece e-ticaret siteleri mobil e-ticaret sitelerine çevrilebilir. Hepsiburada.com, Fırsatbulfırsat.com Sahibinden.com, Morhipo.com, Markafoni.com, Trendyol.com vs. Mobil e-ticaret mağazalarına örnek teşkil ederler.

5. 2017 Mobil Ticaret Trendleri

- Dünya genelinde internet kullanıcılarının yaklaşık %80'i akıllı telefon kullanıyor.
 - Son 3 yılda mobil cihazlarda e-posta açma oranı %180 yükselmiş durumda.
 - Mobil cihaz kullanıcılarının %70'i, mobil uyumlu olmayan e-postaları okumadan siliyor.
 - E-ticaret firmalarının %70'e yakını, dijital pazarlama stratejilerinde mobil pazarlamaya yer veriyor.
 - Mobil cihazlarda zamanın %85'ten fazlası uygulamalarda, kalan kısmı ise web sitelerinde geçiriliyor.
 - 1980-2000 yılları arasında doğanları kapsayan Y kuşağının %50'ye yakını, sadece mobil cihazlar üzerinden video izliyor.
 - Mobil aramaların %40'ı, yerel ihtiyaçlara yönelik.
 - Kullanıcıların %50'si, araştırmalarına mobil cihazlarındaki arama motorlarıyla başlıyor.
- (www.iyzico.com, 2017)

6. E-ticaret Pazar payı:

ABD Ticaret Bakanlığı'ndan gelen 2016 yılının üçüncü çeyreğine göre, tüketiciler internet üzerinden siparişler için ürün kategorileri arasında çeşitli kanallardan yararlanarak ABD e-ticaret piyasası sağlıklı bir oranda büyümeye devam ediyor.

2016 yılının üç çeyreğinde, e-ticaret, bir önceki yıla göre% 15'lik bir büyüme oranı ile toplam perakende ticaretine (% 1.2 Trilyon)% 8.4 (101.3 Milyar \$) katkıda bulundu.

Toplam ABD e-ticaret satışları, geçen yılın aynı dönemine göre % 15.7 artarak 101 milyar dolara ulaştı. Bu, önceki çeyrekten hafif bir yavaşlama ve iki yıllık en yüksek% 16'lık büyüme sağlandı.

Tablo 2. E-Ticaret pazarında büyüme oranı

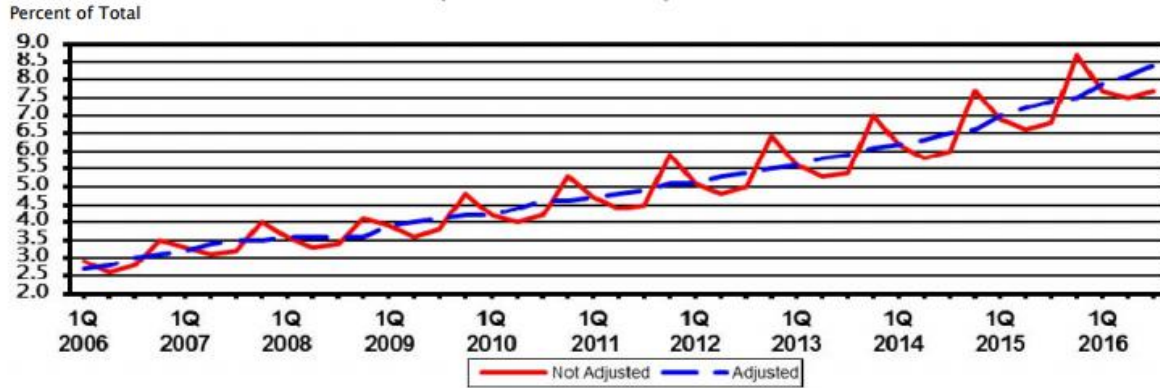
Quarter	Retails Sales (millions of dollars)		E-commerce as a Percent of Total	Percent Change From Prior Quarter		Percent Change From Same Quarter A Year Ago	
	Total	E-commerce		Total	E-commerce	Total	E-commerce
Adjusted							
3rd quarter (p)	1,212,489	101,251	8.4	0.9	4.0	2.2	15.7

2nd quarter 2016 (r)	1,201,330	97,392	8.1	1.5	4.7	2.2	16.0
1st quarter 2016	1,183,779	93,046	7.9	-0.2	4.0	2.2	15.5
4th quarter 2015	1,186,184	89,454	7.5	0.0	2.2	1.4	15.1
3rd quarter 2015 (r)	1,185,880	87,530	7.4	0.9	4.2	1.6	15.1
....							

Bu pazar, ortalama% 15'lik bir büyüme oranı ile iyi performans göstermeye devam ediyor.

Tablo 3. Üç ayda bir perakende toplam satışların yüzdesi olarak tahmini üç ayda bir perakende e-ticaret satışları

**Estimated Quarterly U.S. Retail E-commerce Sales as a Percent of Total Quarterly Retail Sales:
1st Quarter 2006 – 3rd Quarter 2016**

The Quarterly Retail E-Commerce sales estimate for the fourth quarter of 2016 is scheduled for release on February 17, 2017 at 10:00 A.M. EST.

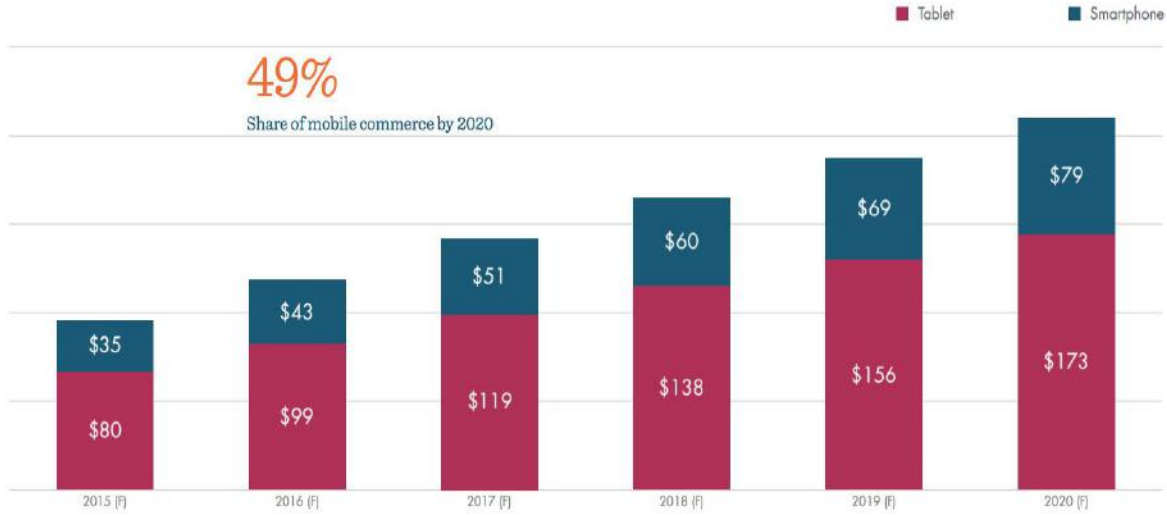
Forrester Research Inc., Amerika Birleşik Devletleri'ndeki internet üzerinden satışların önümüzdeki beş yıl içinde 2015'te 335 milyar dolardan % 56 artışla 523 milyar dolara ulaşması ve mobil cihazların bu büyümede önemli bir rol oynaması bekleniyor.

Perakendecilerin büyümeyi arttırmak ve tüketicileriyle daha iyi bağlantı kurabilmek için daha fazla dijital kanalı benimsemeleri gerektiğini gösteriyor. Günümüzde, tüketiciler akıllı telefonlar, tabletler ve dizüstü bilgisayarlarla internet üzerinden alışveriş gerçekleştiriyorlar.

Tablo 4. 2015-2020 yılları arasında, ABD Mobil ticaret tahmini

Mobile e-commerce will double by 2020

US Mobile Commerce Forecast, 2015-2020

Source: Learn Percolate

Gittikçe daha fazla tüketicinin mobil uygulamaları benimsemesi mobil ticaretin, internet üzerinden perakende satışların büyümesine katkıda bulunacağını gösteriyor (vizury.com, 2017).

7. M-Ticaret uygulamaları

Mobil cihazlar, akıllı telefonlar, PDA'lar ve avuçiçi oyun konsolları gibi farklı elektronik ürünlerden oluşur. Mobil uygulamalar, m-ticaretin önemli bir alanıdır. Portione Research (2013), 2017 yılının sonuna kadar yılda 200 milyardan fazla uygulama yüklemesi olacağını ve gelirin 63.5 milyar ABD Doları'na ulaşacağını öngörüyor. Bazı ülkelerde uygulama kullanıcıları, Amazon ve eBay gibi e-Ticaret şirketlerine yönelik uygulamaları içeren mobil site kullanıcılarına göre daha fazla zaman harcıyorlar (comScore, 2012). Tüketicilerin alışveriş deneyimini geliştirmek için akıllı telefon uygulamalarını kullanmaya istekli olduklarını buluyor (Nielsen, 2012). Mobil uygulamalar, mobil ticareti mobil sitelere göre daha kabul edilebilir bir hale getirmektedir (Compuware, 2013). Son yıllarda, m-ticaret Asya pazarında gelişmeye başlamıştır. Yıllık bir e-ticaret anketi, Asya bölgesindeki tüketicilerin üçte ikisinin internet üzerinden alışveriş yapmaya başladığını gösterdi. Çin'den gelen katılımcıların neredeyse yüzde 100'ü son üç ayda en az kez internet üzerinden satın alma yaptıklarını ve bunların yüzde 59.4'ünün akıllı telefonlarla gerçekleştirdikleri saptanmıştır. (Hong, 2014)

Çin şu anda m-ticaret alanında en umut verici pazarlardan biri olarak düşünülüyor. Ülkenin perakendecileri, tüketicileri daha etkili bir şekilde etkileşime sokmak için mobil girişimlerine büyük yatırım yapıyorlardı (Vagus, 2014). İkinci sırada Çin, Güney Kore'de internet üzerinden alışveriş yapanların yüzde 37'si 2012 boyunca m-ticaret satışlarından gerçekleştirildi. Endonezya, Malezya, Hindistan, Vietnam, Japonya ve Tayland'da da benzer eğilimler görülüyor (Gonzalez, 2013).

Mobil cihazların internet teknolojisi ile buluşması cihazları akıllı hale getirdi. Akıllı telefonlar ve diğer mobil cihazlar ile bilgiye kolaylıkla ve hemen sahip olunuyor. Üstelik zaman ve mekân sınırlaması da yok.

8. Mobil uygulamaları başarılı yapan faktörler

Mobil uygulamanın sahip olması gereken özellikler çok daha esnek ve çok daha fayda odaklı olmalıdır.

Aşağıda bir mobil uygulamada olması gereken özellikler :

Kullanışlı olması

Özelleştirilebilir olması

Platforma özel deneyim sağlaması

Hata toleransına sahip olması

Kapsamlı yardım dökümanlarına sahip olması

Başlangıç ekranı içermesi

Tıklama yoluyla fiziksel etkileşime izin vermesi

Sık kullanılan tipografiye sahip olması (stradiji.com, 2016).

Yukarıdaki özellikler bir mobil uygulamada mutlaka olması gereken özellikler olarak sıralanabilir.

Yukarıdaki özelliklere karşılık olarak, bir uygulamanın mükemmel yakın olmasını sağlayacak özelliklerde bulunmaktadır:

Keyif vermesi

Kişiselleştirilebilir olması

Her platformda aynı deneyimi sağlaması

Hataya yer olmaması

Yardım dökümanına sahip olmayacak şekilde tasarlanması

Başlangıç ekranı yerine mikro etkileşimler içermesi

Tıklama dahil her türlü fiziksel etkileşime izin vermesi

Markalaştırılmış yazı tipine sahip olması (stradiji.com, 2016).

9. Dünyada mobil ticaretin yönü

Mobil Hayatımızın içine giderek giriyor. Birçok şey mobil cihazlar ve cep telefonları üzerinden gerçekleşiyor. Cihaz satışları, mobil internet kullanımı artıyor. Genç nüfus ve giderek hızlanan hayat koşulları zaman ihtiyacı mobil ticaretin büyümesini gerekli hale getiriyor. Akıllı telefon dediğimiz cihazlara sahip olma oranı yüzde 50'ye yaklaşıyor. Dünyada yaşayan 7 milyardan fazla insanın 3 milyar 649 milyonu mobil cihaz kullanıyor. Dünyada, bugün 300 milyar dolar olan mobil

ödeme tutarının, 3 yıl içinde 700 milyar dolar olması bekleniyor. Her 10 alışverişten 1'i internetten yapılıyor (bkm.com.tr, 2015).

Ülkemiz gerek yeni teknolojilere adaptasyon hızının yüksek olması gerek genç nüfusu ile mobil ticaret için çok uygun bir pazar. Bunun sonucu olarak da mobil ticarete hem finans kuruluşları hem girişimciler tarafından pek çok yeni ürün/hizmet piyasaya sunuluyor. Hiç aklımızda olmayan iş modelleri geliyor. Mobil, kurumsallaşmış büyük şirketler için dev bir tehdit (bkm.com.tr, 2015).

10. Mobil E-Ticarette markanızı uluslararası rekabete taşıyabilirsiniz

E-ticaret mobil uygulaması için doğru mobil uygulama paketini seçmek, mobil e-ticarete başarıyı yakalamanın anahtarı olarak ifade edilebilir. Çünkü gerekli teknik altyapıya sahip olmak, hedef kitleye ulaşabileceğiniz en etkili tasarım ve entegrasyonları içeren bir mobil uygulama paketi ile ilerleyen dönemlerde mobil e-ihracata geçiş yapılabilir, markaları uluslararası platformda, büyük markalarla rekabete dahil edilebilir. Satışların, karlılığını artırırken, dünyanın dört bir yanından kullanıcılarla müşteri potansiyelinin küresel olarak genişlemesine katkı sağlar (mapplico.com, 2016)

11. Mobil Uygulamanın Sağladığı Yararlar

Kolay erişilir.

Kullanıcı sayısı sınırsızdır.

Hayatı kolaylaştırır.

Hızlı veri aktarımı gerçekleştirir.

Coğrafi sınır ortadan kalkar.

İçinde bulunulan pazar küresel hale gelir.

Ürün ve hizmetler daha hızlı sunulur.

Prestij kazandırır.

Ekonomiktir (www.zorsoft.com.tr)

12. Sonuç

E-ticaret mobil uygulaması sahibi olmak, alışverişi müşteriler için daha kolay hale getirmenin yanı sıra, hedef kitleyi de genişletme imkanı tanıyor. Bu nedenle, artık e-ticaret siteleri, fiziksel mağazalar gibi e-ticaret mobil uygulamasını da geliştirmektedir. (www.mapplico.com, 2016).

E-ticaretin olduğu yerde mobil gereklidir. Mobil cihazlar, hayatın tacı olurken, alışverişi de çok hızlı güvenli yapılmasını sağlamaktadırlar.

Mobil hız ve kolaylık anlamına gelmektedir. BKM Ekspres, ödeme konusunda müşteri için pratiklik sağlıyor. Aynı zamanda müşterinin daha güvenli harcama yapmasına olanak sağladığı için e-ticaret veya mobil ticaret yapan işletmelerin satışlarını artıran bir uygulama.

Mobil ticaret, her an, her yerde, 7 gün 24 saat e-ticaret uygulaması üzerinden satışları gerçekleştirebilme imkanı sunarak, alışverişi çok daha kolay hale getiriyor. Mobil cihazların kolay

taşınabilir olması, mobil cihazlar üzerinden alışverişin toplu taşıma araçlarında bile yapılabiliyor olması, Mobil ticareti daha avantajlı bir duruma getiriyor.

E-ticaret uygulaması ile mobilden satış yapmaya başlanıldığında, indirimler, kampanyalar ve daha pek çok fırsatlar müşterileri alışverişe yönlerebilir, onları anlık bildirimlerle sağlayacakları faydaya yönelik haberdar edebilirsiniz. Fırsat ürünlerinizi mobil bildirimler halinde müşterilerinize göndererek, özellikle özel günlerde satışlarınızı önemli ölçüde artırabilir, karlılığınızı yükseltebilirsiniz.

İnternet Perakendecisine göre, Goldman Sachs 2018 yılında küresel mobil ticaretin (m-ticaret) tüm e-ticaret işlemlerinin neredeyse yarısını oluşturacağını öngörüyor. Bu yaklaşık 626 milyar dolarlık şaşırtıcı bir miktara eşittir (www.e-xanthos.co.uk).

İnternet üzerinden alışveriş sadece basit ve rahat hale gelmekle kalmaz aynı zamanda para tasarrufu da sağlar.

Snapdeal, Amazon, Infam ve diğerleri gibi popüler e-perakendeciler ürün kategorilerini giysiler, kitaplar, cep telefonları, elektronik cihazlar, ev aletleri, tasarımcı giyim ürünleri, bakkaliye, taze gıdalar vb. İçerecek şekilde genişletmeye devam ediyorlar. Belli bir miktarı aşan faturalarda kapılarına teslimatlar ve nakit geri ödeme teklifleri sunarak, evden çıkmadan ürünler için alışveriş yapmak birçok alışverişçiye hitap ediyor. Aynı zamanda, çevrimiçi alışveriş yapmaya karar vererseniz çok para kazanmanıza yardımcı olan Couponraja Fiyatları bölümünde çekici alışveriş kuponları teklifleri bulacaksınız (alltopstartups.com, 2015).

KAYNAKLAR

ComScore (2012). Apps Account for 4 in every 5 US Mobile Media Minutes, Available Online: <http://www.qrcodepress.com/mobile-commerce-market-to-grow-ineurope/8510722/> Accessed 31 Mar 2014.

Compuware (2013). Mobile Apps: What Consumer Really Need and Want, Available Online: http://offers2.compuware.com/rs/compuware/images/Mobile_App_Survey_Report.pdf Accessed 4 Apr 2014.

Maamar, M. (2003). Commerce, E-Commerce, and M-Commerce: What Comes Next?, Communications of the ACM, vol. 46, no. 2, December, pp. 251-257.

Niranjanamurthy, M., Kavyahsree, N., Jagannath, S. and Chahar, D. (2013). Analysis of ECommerce and M-Commerce: Advantages, Limitations and Security issues, International Journal of Advance Research in Computer and Communication Engineering, vol. 2, no. 6, June, pp. 2360-2370.

Wakefield, R.L., and Whitten, D. (2006). Mobile computing: a user study on hedonic/utilitarian mobile device usage, European Journal of Information Systems, vol. 15, pp. 292-300.

Gonzalez, J. (2013). M-commerce channel led by China and South Korea, Available Online: <http://www.qrcodepress.com/m-commerce-channel-led-by-china-and-southkorea/8518607/> Accessed 31 Mar 2014.

Hong, K. (2014). MasterCard survey finds that nearly 60% of Chinese online shoppers made purchases via smartphones, Available Online: <http://thenextweb.com/asia/2014/02/26/mastercard-survey-finds-that-nearly-60-of-chinese-online-shoppers-made-purchases-via-smartphones/#!BBbWz> Accessed 31 Mar 2014.

Nielsen (2012). Which Smartphone Apps Do Savvy Shoppers Use Most, Available Online: <http://www.nielsen.com/us/en/newswire/2012/top-mobile-shopping-apps.html> Accessed 31 Mar 2014.

Vagus, S. (2014a). Mobile commerce thrives in Asian-Pacific market, Available Online: <http://www.qrcodepress.com/mobile-commerce-thrives-asian-pacificmarket/8525436/> Accessed 31 Mar 2014.

2020'nin mobil dünya rakamları nasıl olacak? [Ericsson Mobility Report 2015 <http://webrazzi.com/2015/06/03/2020-mobil-dunya-rakamlari-ericsson-mobility-report-2015/>

5 Easy ways for ecommerce companies to transition to a mobile-friendly website <https://www.e-xanthos.co.uk/blog/5-easy-ways-for-ecommerce-companies-to-transition-to-a-mobile-friendly-website/>

ECommerce Trends 2017, <https://www1.vizury.com/ecommerce-trends-2017/>

<http://www.iktisadi.org/m-ticaret-mobil-e-ticaret.html>.

<http://www.pazarlamasyon.com/e-ticaret/2016da-online-alisveris-harcamalari-6-artis-gostererek-69-milyar-tlye-ulasti/>

<https://www.iyzico.com/blog/2017-mobil-ticaret-trendleri/>

<http://bkm.com.tr/mobil-ticaret-cig-gibi-buyuyor/2015>

<http://www.euro-dmc.com/m-ticaret/>.

<https://www.inveon.com.tr/mobil-ticaretin-dunyadaki-ve-turkiyedeli-yeri/>

www.stradiji.com/bir-mobil-uygulamayi-basarili-yapan-kriterler/2016

<http://www.mapplico.com/e-ticaret-mobil-uygulamasi-girisimlere-neler-kazandirir/?lang=tr> 2016

<http://www.zorsoft.com.tr/hizmetler/mobil-uygulamalar>

Simplify Your Life – Online Shopping is Here to Stay, <http://alltopstartups.com/2015/04/16/on-online-shopping/>

<http://alltopstartups.com/2015/04/16/on-online-shopping/>

ҚАЗАҚ МЕКТЕБІНІҢ ҰЛТТЫҚ ТӘРБИЕ ЖҮЙЕСІ

Қоңырбаева Сараш

*Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық
университетінің қауымд. профессоры, п.ғ.к.,
pedsheberlik@mail.ru*

Айтжанова Роза

*Е.Букетов атындағы Қарағанды мемлекеттік
университетінің доценті, п.ғ.к.,
rozaaitzhanova@mail.ru*

Ералиева Толкын

*Т.Жүргенов атындағы Қазақ Ұлттық өнер академиясы
Қазақстан тарихы және әлеуметтік ғылымдар
кафедрасының аға оқытушысы
eralieva.tolkin@mail.ru*

Бұл кннде дамудың алдыңғы қатарында боламыз деп айта беретін межемізді айқындайтын жаһандану процесінің өзіндік қатерлері бар екендігі жасырын емес. Соның бастысы – ұлтты жоғалтпау. Жер бетіндегі адамзат баласының өз туыстығына, мекен етуіне, бірлесіп шаруашылық, еңбек етулеріне сай топ-топ, қауым-қауым болып әмір снріп, замананың тарихи даму кезеңдерінен соң, тілі, әмір салты, сенімі, қорғанатын жаулары ортақ ұлттар мен ұлыстарға, рулар мен аталастарға бәлінгендігін қисынды тнсінікке сай қабылдаймыз. Адамзатқа тнскен кітаптарда да бұл жәнінде пікірлер бар. «Әй, Адам баласы! Кнмәнсіз сендерді бір ер, бір әйел ретінде жараттық, сондай-ақ бір-біріңді тануларың ншін сендерді ұлттар, ұлыстар қылдық». Тнрлі діндердің ғасырлар бойы жинаған мол жасампаздық тәжірибесін пайдаланып, Құран сәзін бітімгершілік пен келісімнің пәрменді құралы ретінде пайдалануымыз керек. ҰЛТ – бабалар тарихынан нзілместей тек тартқан, рухани нндестігі бар, кескін-кейпі мен әдет-дағдыларына дейінгі ұқсастығы саналы қалыптасқан, мәдениеті мен тілі, әсіп-әркендер нақты мекені бар адамдардың қауымдастығы.

«Тіршілік тезіне тәтеп бере алмай жер бетінен ұлт ретінде жойылып кеткен елдер қаншама. Біз өзгенің қателігінен, өткеннің тағылымынан сабақ ала білуіміз керек. Ол сабақтың тнйіні біреу ғана, ол - МӘҢГІЛІК ЕЛ», - деді Елбасы.

Осы жолдауда атап кәрсетілген ұлттық идея біздің ұлттық идеологиямызға негіз болуы тиіс. Бұрын ұлтқа қатысты орындалмай жатқан мәселелердің бәрін ұлттық идеяның жоқтығынан деп ойлаушы едік. Енді халқымыз ншін, ұрпағымыз ншін, болашағымыз ншін жалтақтайтын мәселеге негіз болардай «Мәңгілік ел» идеясын тірек етеміз.

Демек, ұлттық тәрбиеде басшылыққа алардай қандай мемлекеттік құжаттар бар?

–Интеллектуалды ұлт – 2020|| ұлттық бағдарламасы

«Мәңгілік ел» – ұлттық идеясы

«Ұлы дала елі» – балама атау идеясы

Қазіргі кезеңде әлемнің әр тнкірінде әткір қойыла бастаған ең әзекті жайдың бірі – осы ұлттық тәрбие мәселесі болып отыр. Ол жайдан-жай емес, әрине. Ұлттық тәрбиенің ең маңызды тңсы – адамды ойлануға, жауапкершілік алуға нйретуі. Себебі, әрбір жеке адам, ең алдымен, әзінің белгілі бір ұлттың мншесі екенін іштей терең сезініп, санада сілкініс жасауы керек екенін, содан кейін барып, жалпыадамзаттық қоғамға лайық орнын белгілеу қажеттігін сіңіруі болса керек. Бұл жерде негізгі әңгіме арқауы мемлекетшілдік, ұлттық сана, ұлттық ұстаным, ұлттық мнде туралы болып отыр. Әйткені, біздің тәлтума бітімімізді, қайталанбас ұлттық болмысымызды, ұлттық ойлау машығымызды, қала берді ұлттық кейпімізді сақтап қалу бәрінен маңызды. Ұлттық тәрбие туралы идея бтгінгі кнн талабы мен әмірлік қажеттіліктен туындап отыр. Қазақ елінің әлемдік кеңістікте әз жолын таңдауы – әрбір қазақтың емін-еркін әмір снруінің кепілі. Ол сәзсіз ұрпақтар қамы деген ұғыммен нндеседі. Халық педагогикасы, қазақ этнопедагогика ұлттық тәрбиесі тақырыбы аясында кәптеген ғылыми еңбектер қорғалып, монографиялар мен оқулық-оқу кұралдары шықты. Қ.Жарықбаев, С.Қалиев, Ә.Табылдиев, С.А.Ұзақбаева, К.Ж.Қожахметова, Қ.Бәлеев, С.Ғаббасов, Р.Днйсембінова, т.б. ғалымдарды атап айтуымызға болады. Ұлттық тәрбиеге негіз болатын – ұлттық кұндылықтар. Бұл жәнінде дала ойшылдарынан бастап, би-шешен, жырауларымыз, ақын-жазушыларымыз да тәрбие мектебіне дидактикалық материал болатын идеяларын шығармаларында айтып отырды. Мұқағали Мақатаевтың «Нш бақытым», Мұхтар Шахановтың «Тәрт ана», Мұхтар Арынның «Бес анық» сияқты дамыта келіп, жасалған ғылыми тңжырым.

Ұлттың басты кұндылықтары – жері, халқы, тілі, тарихы.

Ұлттық нышандары – Ту, Герб, Гимн.

Ұлттық мәдениеті – әнер тнрлері, салт-дәстнрі, ерекшеліктері және т.б.

Дала ойшылдары мен қазақ зиялыларының әнегелі іс-әрекеттері мен сәздері, т.б. жатады.

1-кесте. Ұлттық кұндылықтар жнйесі.

ҰЛТТЫҚ КҰНДЫЛЫҚТАР	ТІЛ	Қарым-қатынас, байланыс, дискурс, т.б.
	ДІН	Сенім, наным, кұран, хадис, шариғат, неке, ахлақ, фиһк, ақида, сиар, т.б.
	ДІЛ	Тұрмыс, салт-дәстнр, әдет-ғұрып, ырым-тыйым, т.б.
	ТАРИХ	Отанға қатысты: оқиғалар, кәтерілістер, тәңкерістер, замана ағымымен даму, т.б.
	ҚҰҚЫҚ	Заң, ереже, жарғы, мұрагерлік, мирасқорлық, т.б.
	ӘНЕР	Сәз әнері, саз әнері, қол әнері, сәулет әнері, бейнелеу, кескін, т.б.
	АҒАРТУ	Тәрбие, әлеуметтендіру, білім, ғылым.

Тәрбие жұмысы — бұл жеке тұлғаның неғұрлым толық дамуына бағытталған ересектер мен балалардың тіршілік әрекетін ұйымдастыруға бағытталған мақсатты іс-әрекет.

Мектептің тәрбие жұмысын жнйе ретінде әзара байланысқан блоктар тнрінде кәрсеткенде, тәмендегіше кәрініс береді (1-сурет):

Қазақ мектептеріндегі тәрбие жұмысы, аты айтып тұрғандай әзіндік құлттық ерекшелігімен, жаңашылдығымен айықталуы керек. Яғни, қазақ мектебіндегі оқу-тәрбие нәдерісіндегі жаңашылдық:

- білім беру мазмұнындағы құлттық құндылық;
- оқу-тәрбие нәдерісінде; әдістерінде; технологиясында; оқу-тәрбие нәдерісін құйымдастыруда; шағын жинақты мектептің басқару жүйесінде кәрініс табуы керек.
- Оқытудың сабақтан тыс шығармашылық түрлі арқылы: пән апталығы, түрлі байқаулар, зияткерлік олимпиадалар, турнирлер, марафондар. экскурсия және т. б.
- Клубтық және нйірмелік іс-әрекеттер арқылы: құлттық сана қалыптастыру орталықтары, құлттық драмалық-музыка нйірмелері, құлттық дүниетаным қалыптастыратын нйірмелер;
- Кітапханаларға, мұражай, театрларға, кәрмелерге жнйелі және нзбей бару арқылы жнзеге асады.

1. Сынып ішінде жнргізілетін тәрбие жұмыстары.
2. Сыныптан тыс уақытта жнргізілетін тәрбие жұмыстары: а) клуб, нйірмелерде жнргізілетін тәрбие жұмыстары; ә) сынып аралық тәрбие жұмысы болып екіге бөлінеді.
3. Қоршаған ортаға ізгілік қарым-қатынасын және жеке тұлғаның адамгершілік қасиеттерін қалыптастыру.
4. Жеке тұлғаның бойындағы адамгершілік негіздерді қалыптастыруда адамгершілік сезім, адамгершілік сана, ерік, ойлау қабілетін жетілдіру болып табылады.
5. Жеке тұлғаның ішкі қажеттілігі бойынша әзін-әзі жетілдіруді қалыптастыру.

Сыныптың тәрбие жнйесі

Сыныптың тәрбие жнйесі – бұл сыныптағы оқушылардың әрекеті мен дамуына жағымды, қолайлы жағдай қалыптастыратын, ықпал ететін әзара қарым-қатынастар мен тәсілдердің кешені.

Тәрбие жнйесі не ншін қажет?

Тәрбие жүйесін қолдану тәрбие ндeрiсiнiң мақсатқа сәйкес, басқарылатын, нәтижелi, тиiмдi болып қалыптасуына әсерiн тигiзедi. Тәрбие ндeрiсiнiң рәлi бiлiм беру жнйесi ншiн әте маңызды.

2-сурет. Тәрбие жүйесінің кешенділігі

Тәрбие жүйесін құруда ескерілетін жайттар:

- оқушылардың қызығушылығы, қабілеті, қажеттілігі ;
- педагогикалық ұжымның мнмкіндігі (мектеп қандай әрекет тнрлерін ұйымдастыра алады), шығармашылық әлеуеті (потенциалы);
- кез-келген ата-ананың бiлiм мен тәрбиенің нәтижесіне мнғделігі болуы.

Тәрбиенің негізгі педагогикалық ұстанымдары:

1. Сынып ұжымының жалпы тіршілік әрекетін қамтамасыз ететін міндеттерді шешуде сынып жетекші мен оқушылардың біріккен серіктестігі.
2. Тұлғаның жеке-дара маңызды қасиеттерін тәрбиелеу: патриотизм, ұлтжандылық, жауапкершілік, қарым-қатынас мәдениеті, адамгершілік .
3. Рухани, жан-тәнімен жұмыс істеу, адамгершілікті қалыпты жағдай ретінде қабылдау.
4. Оқушыларды мәңгілік басым (жалпыадамзаттық) құндылықтарға бағыттау. Олар: Отан, отбасы, адам, білім, еңбек, мәдениет, бейбітшілік, табиғат, адамгершілік, ақиқат, сұлулық т.б.

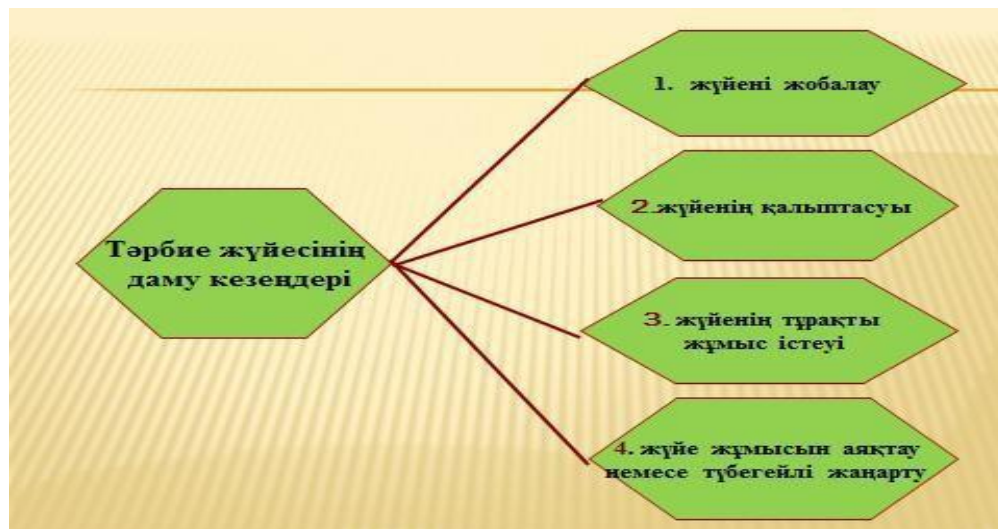
Ұлттық тәрбие жүйесінің негізгі қағидалары:

- әр балаға кәңіл бөлу;
- ұлттың, қоғамның қажетіне сай басымдылықтарды пайдалану;

кәпшілік қатыса алатын қоғамдық тәрбиені орнату;
пұлттық тәрбие беретін тәрбие субъектілерін тарту;
ата-аналардың пұлттық тәрбие нәйренетін университетін пұйымдастыру;
пұлттық мәдени орталықтарын, этноауыл құру;
ана тілде сәйлеу, салт-дәстүрді сақтау, имандылық тәрбиесіне кәңіл бәлу, т.б.
Тәрбие жңйесінің аса маңызды, айқындалған 5 компоненті:

3-сурет. Тәрбие жңйесінің маңызды компоненттері
жеке дара-топтық; (жеке ерекшелігі, ата-тегі, шежіресі, әулеті, ауылы, т.б.)
құндылық-бағдарлы (пұлттық құндылықтарға негізделген тәрбие бағдарламалары, ата мектебі, әже мектебі, әкелер мектебі, клубтар, пұлттық әнерге арналған нәйрмелер, пұлттық спорт секциялары, ата кәсіпке қатысты)
атқарымдық-әрекеттік: жеке оқушы, сынып, мектеп пұжымы мен отбасы, әлеуметтік орта, аулалық клуб, елді мекен әкімшілігі
кеңістіктік-уақытты (білім беру кеңістігіндегі тәрбиенің кезеңдермен даму мүмкіндігі, әр оқушының тәрбиелік мүмкіндігі мен топтың, сыныптың, пұжым тәрбие жұмыстарының жңйелі және уақытқа бағынуы, жоспарлау: перспективалық, стратегиялық, т.б.)
диагностикалық-нәтижелілік (Пұлттық тәрбие беру жңйесінің нәтижелік кәрсеткіштері; нәтижесін анықтаудың әдісі мен тәсілдері)
Тәрбие жңйесінің қалыптасып, дамуында келесі 4 кезеңді атауға болады:

4-сурет. Тәрбие жүйесінің даму кезеңдері

1-кезең – жүйені жобалау (бұл кезеңде сынып оқушыларының қызығушылығын, қабілетін, мінез-құлқын, т.б ерекшеліктерін зерттеу жұмысы атқарылады);

2 кезең – жүйенің қалыптасуы (бұл кезеңде оқушылардың өзара қарым-қатынастарының қалыптасып, пұжымдық бірлікті сезінуіне бағытталған бірлескен әрекеттерге ерекші мән беріледі, сыныптың жеке дәстүрлері қалыптасады.);

3 кезең – жүйенің тұрақты жұмыс істеуі (әзіндік бастаманы, өз бетімен әрекет етуді дамыту, қабілеттерінің дамуына қолайлы орта қалыптастырылады);

4 кезең – жүйе жұмысын аяқтау немесе қайта жаңарту (бұл жерде екі бағыт болуы мүмкін: бірі сыныптағы ең нәзік әрекеттің, әдістің барлық мектептің игілігіне айналуы; екіншісі – жаңа әдіс, әрекет, тәсілдерді табу арқылы сынып тіршілік-әрекетін жаңарту).

Тәрбие мақсаты: Жан-жақты нәтижелі дамыған, әлеуметтік бағытталған, дұрыс шешім қабылдай алатын тұлғаны (тұлға субъектісін) тәрбиелеу

Әртүрлі жастағы мектеп оқушылары үшін басты әлеуметтік құзыреттілік негізіндегі тәрбие мақсаттары төмендегі кесте бойынша ұрастырылған.

2-кесте. Оқушылардың әлеуметтік құзыреттіліктері

Әлеуметтік құзыреттілік-те- р	1-4 сынып	5-7 сынып	8-9 сынып	10-11 сынып
Танымдық	Қызығушылы	Танымдық	Танымдық	Танымдық

	Қ, қымарлықты дамыту	қызығушылық, ықыласын дамыту	белсенділікті дамыту	белсенділікті қалыптастыру
Қоғамдық	Мектеп пен отбасына сыйластықты дамыту	Адамдарға сыйластықты, қадірлеуді дамыту	Қоғам мен билікке қырметті дамыту	Азаматтық тұстанымын қалыптастыру
Еңбек	Еңбекке қызығушылық дамыту	Еңбексүйгіштік дамыту	Еңбекке қажеттілікті дамыту	Кәсіби өз орнын табуға дайын болу қабілетін қалыптастыру
Экологиялық	Табиғатқа тұқыпты қарауды дамыту	Экологиялық сауаттылықты дамыту	Экологиялық мәдениеттілік ті дамыту	Табиғи қажеттілікті, мұқтаждықты шешуді қалыптастыру
Көркемдік	Сұлулық сезімін дамыту, баулу	Көркемдік талғамды дамыту	Көркемдік мәдениеттілік ті дамыту	Ақиқатқа, болмысқа көркемдік қарым-қатынасты қалыптастыру
Жеке-дара	«Мен адаммын» тұғымын дамыту	«Мен тұлғамын» тұғымын дамыту	Өзін-өзі және өзара сыйластықты дамыту	Жеке дара және дүниеге көзқарасын қалыптастыру арқылы өз болмысын анықтау және өзін-өзі тәрбиелеу.

Мектептің тәрбие жүйесі мемлекеттік тәрбие бағдарламалары мен басты құжаттарын негізге ала отырып жасалған арнайы тәрбие тұжырымдамасымен жүйеге асады да білім беру мекемесіне қатысты, ықпалды арнайы тұйымдар мен тұжымдар, жекелеген бастамашыл топтар жұмылдырылады. Демек, жүйешелердің негізінде жүйе құралып, белгілі мақсатта құрылым бойынша жұмыс жасайды.

3-кесте. Тұлттық тәрбие жүйесінің маңызды құрамы:

ТҰЛТТЫҚ ТӘРБИЕ ЖҮЙЕСІ

(Ақсақалдар алқасы)		
ӘКІМШІЛІК	МЕКТЕП ҒҰЖЫМЫ	Б А Қ
Қоғамдық тәрбие	Арнайы тәрбие	Әлемдік тәрбие
Отбасы тәрбиесі	Мектептің тәрбие жңйесі	Телеарналар
Ата педагогикасы	Сыныптағы тәрбие жңйесі	Газет-журналдар
Әже педагогикасы	Ғұжымдық	Ғаламтор
Әке тәрбиесі	Топтық	Әлеуметтік желілер
Ана тәрбиесі	Ғұжымдық	Ғұялы телефон қосымшалары
Кішіге нлкен тәрбиесі		Еркіндік тәрбиесі

Ғұлттық тәрбие жңйесін тиімді жңзеге асыру шарттары:

Тәрбие ғұжырымдамасы мен тәрбие бағдарламаларының аясында мектептің мнмкіндігіне сай тәрбие жғұмыстарын жнргізетін әзара байланысты жңйе қғұру;

Ғұлттық қғұндылықтарға негізделген авторлық бағдарламаларды тәрбие жғұмыстарында басшылыққа алу.

Ғұлттық тәрбие беру мнмкіндігі бар тәрбие субъектілерін мектепке (кеңесшілікке, ақылдастар алқасына, клуб, мектеп, секция, нйірме жнргізуге) тарту;

Отбасында ғұлттық тәрбие берілуі ншін ата-аналар университеттері арқылы білім беруді ғұйымдастыру;

Жергілікті жердің ғұрпақ тәрбиесіне ықпал етер мнмкіндігін ескере отырып, тәрбие жғұмыстарын (еңбек жғұмыстарына кәмектестіру, экскурсия ғұйымдастыру, кен орындарымен байланыс, ата кәсіпті насихаттау) жоспарлау;

Әрекет пен шаралардың жңйелілігі ншін барлық мнмкіндіктерді ескеру;

Жеке оқушының қабілеті мен тғұлғалық ерекшеліктерін мақсатты, жңйелі, нздіксіз дамыту;

Тәрбиелік шараларды: ғұлттық және мемлекеттік мерекелер, жергілікті кәсіби меркелерді тойлаудың дәстнрлілілін сақтау;

Жоспарлау, қолданылатын әдіс-тәсілдерінің әртнрлілігі, әткізу, насихаттау, нәтижесін бақылау мен бағалау, салыстыру.

ҚАЗАҚ АҒАРТУШЫЛАРЫНЫҢ ШЫҒАРМАЛАРЫ АРҚЫЛЫ «КЕМЕЛ АДАМ» ТҰЛҒАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

*Ибраимова Л.Н. п.ғ.к., доцент
Тараз мемлекеттік педагогикалық институты
Қазақстан, Тараз қаласы
alua_87.87@mail.ru*

Аңдатпа

Мақалада қазақ ағартушыларының шығармалары негізінде кемел адам тұлғасын қалыптастыру жайлы баяндалады. Қазіргі кезеңде елімізде әлемдік білім беру кеңістігіне енуге бағытталған жаңа талаптарға лайықты бәсекеге қабілетті, шығармашыл, кемел, білімді тұлғаны дамыту және қалыптастыру жайлы айтылған. Кемел адам бейнесі жасалды.

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы формирования совершенной личности в произведениях казахских просветителей. На современном этапе в стране целенаправленно ведется работа по введению в образовательное пространство развитых государств. Одна из актуальных проблем в образовании – воспитание всесторонне развитой, конкурентноспособной, творческой, совершенной, образованной личности. В статье дано описание совершенного человека.

Қазіргі кезеңде елімізде әлемдік білім беру кеңістігіне енуге бағытталған жаңа талаптарға лайықты білім беру жүйесі жүзеге асып келеді. Бұл оқу-тәрбие үдерісінің педагогикалық теориясы мен іс-тәжірбиесін мәнді өзгерістермен халықаралық білім беру деңгейіне жетуді кәздейді. ҚР-ның Президенті Н.Назарбаев білім саласына ерекше басымдылық беріп, жастардың білім-біліктілігін жетілдіру үшін барлық жағдай жасауда: «Қазақстан-2050» Стратегиясында: «Біздің жастарымыз оқуға, жаңа ғылым-білімді игеруге, жаңа машықтар алуға, білім мен технологияны күнделікті -әмірде шебер де тиімді пайдалануға тиіс. Біз бұл үшін барлық мүмкіндіктерді жасап, ең қолайлы жағдайлармен қамтамасыз етуіміз керек....» деп, аталған бағыттардың табысты іске асырылуы ең алдымен, тек білімнің сапасымен анықталатыны белгіледі [1].

Ендеше, қазіргі таңдағы білім беру жүйесінің мақсаты - өзгермелі даму үстіндегі ортада әмір сүруге бейім, қоғам мүддесіне үлес қосуда өзін-өзі белсенді етуге дайын, бәсекеге қабілетті, шығармашыл, кемел, білімді тұлғаны дамыту және қалыптастыру. Демек, қоғамдық дамудың қазіргі үрдісі өзінің іс-әрекетін тиімді жоспарлай алатын, танымдық қызметінде алынған білімді орынды пайдалана білетін, түпкі нәтижеге жету үшін әр түрлі топтардағы адамдармен тиімді қарым-қатынас диалогіне түсе алатын рухани бай,

адамгершілік мол, қайырымды, білімді, кемел адам тұлғасын тәрбелеу мәселесі қойып отыр.

Кемел адам тұлғасын қалыптастыру бұл өте өзекті мәселе. Оның тұлғалық қасиетінің дамуы мен қалыптасуы мектепте оқыту мен тәрбиелеудің басты мақсаты болуы керек.

Бұл жөнінде ежелден – ақ ұлы ойшылдарымыз Әл – Фараби, Ж. Баласағұн, М.Қашқари, Қ.А. Иассауи еңбектерінен байқауға болады.

Ізгілік, қайырымдылық, мейірімділік, әділдік, шыншылдық, кішіпейілділік, имандылық, т.б. қарапайым адамгершілік құндылықтар болмаса, олардың орнын ешқандай терең білім толтыра алмайтынын әмірдің өзі дәлелдеуде. Жас ұрпаққа ғылыми білім берумен шектелу аз, оларды адамгершілік, рухани жағынан нағыз кемел адам етіп қалыптастыру қажеттігін қазақ ағартушылары Ы.Алтынсарин, А.Құнанбаев, С.Торайғыров, Ш.Құдайбердиев, С.Кәбеев, М.Дулатов, А.Байтұрсынов, М.Жұмабаева және т.б. секілді ғалымдардың еңбектерінде кең тоқталған.

Ертеректе, нақтырақ «кемел адам» мынадай антықтама берілген: Кемел адам - (араб. “инсан-и камил” – толық адам) – ақыл-ойы толысқан кісі. Діни ілімде кемел адам – кісілікке жат қылықтардан әбден арылып тазарған, ішкі жан-дүниесі ағарып, рухани қасиеті артқан, мүлтіксіздіктің қалыбы мен негізіне мейлінше жақындаған асыл адам. Кемел адамның әрбір іс-әрекеті Алла тағалаға арналады. Ол – адасқандар үшін темірқазықтай жол көрсетуші, жолда қалғандар үшін – кәпір, үміті үзілгендер үшін – ашылар есік. Әр кезеңдегі ойшылдар адам атының сақталып қалуы үшін толыққанды немесе кемел адам болудың жолдарын іздестірген және өздерінше әр қилы пікірлер білдірген. Бірі сол адамға лайықты дұрыс жол бар екеніне сенсе, енді бірі адам бойындағы қаншама сұмдықтарды кәріп қорықты [2].

Кемел адам ұғымы қазақ әдебиетінде ұлы ақындар мен бастап сөз болып келеді. Бұл ұғымның арғы тәркіні Жүсіп Баласағұнидің “Құтты білік” дастаны мен сопылық сарындағы туындылардан тамыр тартады. Сопылық сарындағы поэзияда Кемел адам ұғымы екі таным тұрғысынан бір-біріне тығыз байланыста жырланады. Бұл құбылыс, әсіресе, “Құдатғу білік” дастанында өзінің айқын белгісін аңғартып, ондағы Күнтуды (Өділет), Айтолды (Дәулет), Огдүлміш (Ақыл) үшеуі, яғни Өділет, Дәулет, Ақыл осы әмірге қызмет етуге ұмтылған кемел адам бейнесінде жырланады.

Қазақ даласында тұңғыш рет мектеп ашып, болашаққа оқу-білім сәулесін таратқан халқымыздың ағартушы-педагогы, балалар әдебиетінің атасы – Ы.Алтынсариннің тәрбие саласындағы мұраларын жас ұрпаққа үлгі ету, тәрбие жұмысында пайдалану - баршамыздың парызымыз. Ол өз еңбектерінде кемел адам тұлғасын қалыптастыру жайлы өз етеді. Оның әңгімелерінің жастарға тәлім-тәрбие беруде маңызы өте зор. Ол жастарды әдептілікке, сабырлылыққа («Алтын шеттеуік»), қанағатшылдыққа («Қанағат»),

мейірімділікке («Шеше мен бала»), ұқыптылыққа («Бір уыс мақта»), әділдікке («Әділдік»), еңбексүйгіштікке («Әрмекші, құмырсқа, қарлығаш»), т.б. әнегелі істерге үгіттейді [3].

Кемел адам туралы ой Қазақтың ұлы ағартушысы Абай шығармаларында толық адам, жарым адам, камили инсани, толық сөздер арқылы жүйелі түрде жауәнмәрттілік (көне түрік тілінде zomard – жомарт) ілімі негізінде таратылып отырады. Абайдың адамгершілік негіздері туралы ой-пікірлері жауәнмәрттіліктегі ақыл, әділет, рахым жайлы ізгілік ұғымдармен сабақтасып жатады. Кемел адам сипатына тән нәрсе – нұрлы ақыл, жарым адам сипатына – суық ақыл сай келеді. Нұрлы ақыл әділетсіз іске аяқ баса алмайды. Суық ақыл әділетті белден басып, ардан түсіп, өз пайдасы үшін зиянды іске кәз жұмып бара береді. Абайдың «Он жетінші» қара сөзінде өзінің логикалық жалғасын тапқан сияқты. Абайдың осы сөзінде «Қайрат», «Ақыл» және «Жүрек» үшеуі әрқайсысы өзін мықты санап, айтысып, таласып, ақыры «ғылымға» келіп жүгінеді. Сонда ғылым бұл үшеуінің сөзін тыңдап болып, айтыпты: – Сен үшеуіңнің басынды қоспақ – менің ісім, – депті. Бірақ билеуші, әмірші жүрек болса жарайды. Ақыл, сенің қырың кәп, жүрек сенің ол кәп қырыңа жүрмейді: жақсылық айтқанына жаны-діні құмар болады. Кәнбек түгіл қуанады. Жаманшылық айтқаныңа ермейді. Ермек түгіл жиреніп, үйден қуып шығарады. Қайрат, сенің қаруың кәп, күшің мол, сенің де еркіңе жібермейді. Орынды іске күшінді аятпайды. Орынсыз жерге қолыңды босатпайды. Осы үшеуің басынды қос, бәрін жүрекке билет, – депті. Осы үшеуің бір кісідей менің айтқанымдай табысқандар, табанының топырағы кәзге сүртерлік қасиетті адам сол. Үшеуің ала болсаң, мен «Жүректі» жақтадым. Құдайшылық сонда, қалпыңды сақта, құдай тағала қалпыңа әрдайым қарайды» – деген қорытындыға келеді. Бір қызығы «он жетінші» қара сөз бен «Әсемпаз болма әрнеге» әлеңіндегі ақыл, қайрат, әділет, шафқат (жүрек) секілді басты ұғымдардың барлығы да Жүсіп Баласағұнның «Құтты білігіндегі» (1039 ж.) «жауанмәрттілік» (ақыл) деп аталатын тәрт түрлі кейіпкерге балама ретінде суреттелетінін байқауға болады [4].

Қазақ ағартушыларының бірі Абайды шығармаларында кемел адам сипатына тән нәрсе – нұрлы ақыл, жарым адам сипатына – суық ақыл сай келеді. Нұрлы ақыл әділетсіз іске аяқ баса алмайды. Суық ақыл әділетті белден басып, ардан түсіп, өз пайдасы үшін зиянды іске кәз жұмып бара береді – деп қарастырылған.

«Қараңғы қазақ елінің кәгіне әрмелеп шығып күн болуды» аңсаған әрі ақын, әрі ағартушы-педагог С.Торайғыров адамның әділ, адал кемел адам болуы тәрбиеге байланысты, әмірдің өзгертуші, адам мінезін қалыптастырушы ұлы күш саналы тәрбиеде деп түйіндейді.

XX ғасырдың алғашқы ширегінде ғұмыр кешіп, тәлім-тәрбие саласында ойлы пікірлер айтқан зиялылардың бірі – Ғұмар Қарашев. Оның адамгершілік, ел бірлігі туралы толғаныстары өз алдына бір тәбе. Ғ.Қарашевтің пікірінше, жақсылық екі түрге бөлінеді:

«Мұның бірі – заттық, екіншісі – моральдық, имандылық». Заттық жақсылық мұқтаж адамдарға мал беру, ішкізіп-жегізу, киіндіру... Моральдық жақсылық - әр адамның мұқтаж

болған уақытында ғылым мен ағарту және тәрбиелеуге қажетті әтеу... Автор жақсылықтың қай түрін болса да қоғам әмірінен бәлек қарамайды.

С.Кәбеевтің 1912 жылы жарық көрген «Үлгілі бала» атты басылымында қазақтың бай ауыз әдебиетінен сұрыпталып алынған материалдар ерекше назар аудартады. Бұл жөнінде автор: «Хрестоматияны құрастырғанда негізгі ойлаған мақсатым, көздеген нысанам – жас ұрпақты өнер-білімген, әділеттілікке, адамгершілікке үйрету еді», - деп жазады [5].

Философ, шежіреші, өз бетімен ғылым-білім биігіне жоғары көтерілген ғұлама Ш.Құдайбердиевтің жастарға ұсынған адамгершілік жолы – адамдық пен ғылымды меңгеру. Осы екі жол кісіні қиындықтан құтқарады, надандықтан арылтады, адамгершілік қасиеттерге баулиды. Адалдық пен адамдықты борышым деп сана, дүниедегі не сұмдықтың бәрі араны ашылған қу нәпсіден, тойымсыздықтан туады деген терең тұжырым жасайды.

Қазақ ағартушыларының қай шығармаларын алып қарасақ та барлығы жастарды нағыз кемел толық адам болуға тәрбиелейді. Қазақ ағартушыларының шығармаларының тәрбиелік мәні шексіз де, шетсіз терең дүние. Оны тұтастай алғанда жас ұрпақ үшін ғана емес, адам әмірінің барлық кезеңдері үшін мәнді, азаматтық тұлғаның рухани қуатының қайнар көзі іспеттес.

Кемел адам тұлғасы қалыптастыруда адам бойында мынадай қасиеттердің:

қайырымдылыққа,

кішіпейілдікке,

ізеттілікке,

мейірімділікке,

имандылыққа,

парасаттылыққа,

рақымдылыққа,

жолдастыққа,

адалдыққа,

қанағатшылдыққа,

шыншылдыққа,

әділеттілікке,

патриоттыққа,

ұқыптылыққа,

жауапкершілікке,

ынтымақастыққа,

әзара сыйластыққа,

еңбексүйгіштікке т.б. үлкен рөл атқаратындығын ерекше көрсетеді.

Халықтың әзімен бірге жасасып, әмір сынынан екшеленіп өткен, ата-бабадан мирас болған шығармалар арқылы болашақ ұрпақтың кемел тұлғасын қалыптастыра аламыз.

Жоғарыда көрсетілген пікірлерді қортындылай келе біздің ойымызша кемел адам :

- Әзіндік баға беруге қабілетті;
- Әзіндік танымға ие;
- Әзінше пікір жүргізу мен топшылауға қабілетті;
- Әзіндік реттеуге бейім;
- Әзіндік дамуға ұқыпты;
- Әзінің бар мүмкіндіктерін іске асыруға ұмтылатын;
- Әз шешімі мен табандылығына ие, жауапкершілік пен белсенділікті бойына дарытқан тұлға деп тұжырымдаймыз.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі

Н.Ә. Назарбаев. «Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты // Егемен Қазақстан, 14 желтоқсан, 2012. № 106 (28143) -6-7 б.

Қазақ тілінің түсіндірме сөздігі. Т.5. Алматы, 1980.

Құнанбаев А. Қара сөздері.- Алматы, 1993.

Тәлеубекова Р. Бала тәрбиесіндегі халықтық педагогика.- Алматы, 1994.

Қоянбаев Ж.Б., Қоянбаев Р.М. Педагогика Алматы, 2002.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN MAARİF MESELESİ

Doç. Dr. M. Salih Mercan
Bitlis Eren Üniv. Fen-Edb. Fakültesi
msmercan@beu.edu.tr

ÖZET

Türkiye'nin eğitim ve öğretimi bütün vatandaşlara yayma hareketi 1919-1923'te meydana getirilen siyasi ve toplumsal hareketle başlar. 29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin ilan edilmesiyle yalnız siyasi sahada değil toplumsal sahada da ileriye doğru hareket yapılmıştır. Mademki eğitim ve öğretim her şeyden önce sosyal bir meseledir, o halde cumhuriyetin ilanından sonra kurulacak olan eğitim-öğretim sisteminde de köklü değişikliklerin yapılması söz konusu olacaktır. Yeni kurulan cumhuriyet idaresinde, eğitim ve öğretimi vatandaşların gündelik faaliyetleri haline getirmesi hususunda atılan adımlarda şuur hâkimdir. Yeni harflerin kabulü, ihtiyaç duyulan her alana okul inşa ettirmek ve öğretmen yetiştirme hususunsun geniş bir program halinde ele alınması yeni kurulan demokraside, eğitim ve öğretim işinin ciddiyetle ele alındığını gösteren önemli gelişmelerden bir kaçıdır. Cumhuriyetin devraldığı maarif kuvvetleri şunlardır: 5062 okul 12 437 öğretmen 358 548 öğrenci. Cumhuriyet dönemiyle birlikte siyasal, ekonomik hukuki, kültürel değişimleri gerçekleştirildiğinden toplumun %10'u bile okuryazar olmadığı için, bunların halk kitlelerine benimsetilmesi ve kökleşmelerinde eğitimin oynayabileceği rol her zamankinden fazla anlaşılmış ve eğitime bu nedenlerle önem verilmiştir. Kadın eğitimine önem verilmiş, bu alanda büyük gelişmeler sağlanmış ve erkek-kız karma (karışık) eğitim kesinlikle gerçekleştirilmiştir. 15 Temmuz 1921'de Ankara'da toplanan maarif kongresi, yurdun her tarafından gelen 250'den fazla erkek ve kadın öğretmeni bir araya getirmiştir. Kongreyi Mustafa Kemal cepheden gelerek açmış ve çok önemli bir açış konuşması yapmıştır. Cumhuriyetin başlangıç yıllarında, Türkiye Cumhuriyetinin kurucuları, yeni Türk devletinin varlığını ve bağımsızlığını kalıcı kılmak için çağdaşlaşma hamlelerine başlamışlardır. Bunlardan bazıları; ulusal egemenliğe dayanan 1924 Anayasası'nın kabulü, Türk Medeni Kanunu (17 Şubat 1926), Latin harflerinden oluşan yeni Türk alfabesinin kabulü (Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun-1 Kasım 1928) ve diğerleridir. Cumhuriyetin kuruluşundan Atatürk'ün ölümüne kadar geçen yaklaşık 15 yıl içinde, toplumsal hayat, hukuk ve eğitim alanında yapılan reformlarla çağdaş, laik ve demokratik bir toplum oluşturmada ciddi mesafe alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Cumhuriyeti, Toplum, Eğitim, Öğretim

Abstract

The movement of Turkey to spread education and training to all citizens begins with the political and social movement that took place in 1919-1923. With the declaration of the Republic on October 29, 1923, not only the political scene but also the social territory was moved forward. After all, education and education are a social issue before anything else, then it will be the issue of making radical changes in the education-training system to be established after the announcement of the republic. In the new administration of the republic, consciousness is prevailing in the steps taken to make education and training a citizen's daily activity. The acceptance of new letters, the construction of schools in all areas of need, and the inclusion of a broad program of teacher training are some of the major developments in the newly established democracy that show the importance of education and training. The primary forces that the Republic has taken over are: 5062 schools 12 437 teachers 358 548 students. Since 10% of the society is not literate because the political, economic, legal and cultural changes have taken place since the Republican era, the role that they can adopt in the popular masses and play the role of education in their roots has been understood more than ever and the education has been given importance for these reasons. Women's education has been promoted, this area has undergone tremendous improvements, and male-girl mixed education has certainly been achieved. On the 15th of July, 1921, the congress of maarif gathered in Ankara brought together more than 250 men and women from all over the country. Mustafa Kemal came from the front of the congress and opened a very important opening speech. In the early years of the Republic, the founders of the Republic of Turkey began to modernize their actions to make the existence and independence of the new Turkish state permanent. Some of those; the adoption of the 1924 Constitution based on national sovereignty, the Turkish Civil Code (17 February 1926), the adoption of the new Turkish alphabet consisting of Latin letters (the Law on the Adoption and the Reception of Turkish Letters - 1 November 1928) and others. Within about 15 years from the foundation of the Republic until the death of Ataturk, reforms in the field of social life, law and education have taken a serious distance in creating a modern, secular and democratic society.

Keywords: Republic of Turkey, Society, Education, Teaching

Siyasal ve Sosyal Gelişmeler

Anadolu, 600 yılı aşkın (1299-1920) bir süre ile Avrupa, Orta Doğu ve Afrika'nın en güçlü ülkelerinden biri olan Osmanlı İmparatorluğu'nun merkezi olmuştur. Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı sonunda imzalanan Mondros Mütarekesiyle (30 Ekim 1918) toprak bütünlüğünü kaybetmiş, Boğazların egemenliğini yitirmiş, ekonomik, askeri ve siyasi sınırlamalarla karşı karşıya kalmıştır. Bu süreçte, yeni bir devlet kurmaya yönelik çabalar başlamıştır. Türk bağımsızlık hareketi olarak nitelendirilebilecek bu girişimler, 19 Mayıs 1919 tarihinde Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışıyla birlikte Kurtuluş Savaşına dönüşmüştür.

Misak-ı Milli'nin Kabul edilmesi (28 Ocak 1920) ve ardından Ankara'da TBMM'nin açılmasıyla (23 Nisan 1920) Anadolu'da ulusal egemenliğe dayanan yeni bir devlet kurulmuştur. Yeni devletin kurulmasıyla daha da gelişen Türk Kurtuluş Savaşı, çok zor koşullara rağmen kazanılmış ve yeni Türk devletinin kuruluşu Lozan Barış Antlaşmasıyla (24 Temmuz 1923) Batılı Devletler tarafından da kabul edilmiştir. Lozan Antlaşması'nın imzalanmasıyla, daha önce, 10 Ağustos 1920'de Batılı Devletlerle Osmanlı Devleti arasında imzalanmış olan Sevr Antlaşmasını da geçersiz hale gelmiştir.

Lozan Barış Antlaşmasının imzalanmasından sonra iç politikadaki düzenlemelere öncelik verilmiştir. Bu bağlamda daha 1923 yılı sona ermeden Ankara başkent olarak kabul edilmiş, ardından da Türk siyasi tarihinin belki de en büyük devrimi gerçekleştirilmiştir. 29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin ilan edilmesiyle Kurtuluş Savaşı yıllarında kurulmuş olan yeni Türk devletinin rejiminin adı konulmuştur. Ancak genç cumhuriyetin nitelikleri, aynı günde (3 Mart 1924) kabul edilen üç önemli inkılâp yasasıyla belirginleşmiştir. Bu yasalar şunlardır:

- Şer'iye ve Evkaf Vekâletinin Kaldırılması
- Tevhid-i Tedrisat (Öğretimin Birleştirilmesi) Kanunu
- Halifeliğin Kaldırılması Hakkında Kanun

Bu yasalar çerçevesinde; Cumhuriyetin halk egemenliğine dayanması ve laik niteliği ortaya konulmuş ve milli kültür, milli birlik ve bilimsel esaslara dayalı bir eğitim sisteminin temelleri atılmıştır.

Cumhuriyetin başlangıç yıllarında, Türkiye Cumhuriyetinin kurucuları, yeni Türk devletinin varlığını ve bağımsızlığını kalıcı kılmak için çağdaşlaşma hamlelerine başlamışlardır. Bunlardan bazıları; ulusal egemenliğe dayanan 1924 Anayasası'nın kabulü, Türk Medeni Kanunu (17 Şubat 1926), Latin harflerinden oluşan yeni Türk alfabesinin kabulü (Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun-1 Kasım 1928) ve diğerleridir. Cumhuriyetin kuruluşundan Atatürk'ün ölümüne kadar geçen yaklaşık 15 yıl içinde, toplumsal hayat, hukuk ve eğitim alanında yapılan reformlarla çağdaş, laik ve demokratik bir toplum oluşturmada ciddi mesafe alınmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan yenedünya düzeni, Türkiye'de de önemli toplumsal ve siyasal dönüşümlere yol açmıştır. Bunlardan birisi de, demokrasinin bir gereği olarak çok partili siyasal düzene geçiştir (1946). Bu gelişmenin ardından, Cumhuriyet Halk Partisi'nin 27 yıllık iktidarı sona ermiş, 1950 yılında Demokrat Parti iktidara gelmiştir. Türkiye'de çok partili dönem ile daha liberal ve demokratik bir ortam elde edilmiştir.¹

Türkiye, dünyayla bütünleşme sürecinde, küresel ve bölgesel düzeyde birçok uluslararası örgütün üyesidir. Bunlardan bazıları; UNESCO, OECD, NATO, Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği (aday ülke, 2003), İslam Konferansı Teşkilatı Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi (İSEDAK), Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (ECO), Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) vb. dir. Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte yüzünü "Batı dünyasına çeviren Türkiye, ABD ve Avrupa ülkeleriyle yakın

¹ -Yahya Akyüz, Başlangıçtan 2001'e Türk Eğitim Tarihi, İstanbul, 2001, s.293

ilişkiler kurmuştur. Türkiye aynı zamanda, Orta Doğu ve Avrasya ülkeleriyle de derin tarihsel ve kültürel bağlarından kaynaklanan iyi ilişkiler içindedir.

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkilerinin başlangıcı, Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu'na 31 Temmuz 1959 tarihinde yapmış olduğu ortaklık başvurusu ile başlamıştır. Bu süreç, 12 Eylül 1963 tarihli ortaklık yaratan Ankara Antlaşması ve 17 Aralık 2004 tarihli Avrupa Konseyi Sonuç Bildirgesi ile devam etmektedir. Türkiye halen "aday ülke" statüsüyle ilişkilerini sürdürmektedir.

Cumhuriyetin ilanından itibaren Eğitim alanındaki çalışmalar da dikkat çekicidir. Yurt dışından getirilen uzmanların verdikleri raporlara göre Türk eğitim sistemi düzenlenmeye çalışılmıştır. Bu yabancı uzmanlar şunlardır:²

- 1- 1924'te memleketimize gelen Amerikalı Profesör John Devvey'm iki raporu:
- 2- 1925'te gelen Alman Ticaret ve Sanayi Nezareti Müşaviri Kühn'nin teknik tedrisata dair raporu:
- 3- 1927 yılında gelen Belçika Teknik Tedrisat Mühassısılarından Ömer Buyse'in, yeni açılacak ertik ve teknik okullar hakkındaki raporları ve teklif ettiği programlar:
- 4-Üniversite ıslahatı için 1932 yılında davet edilen İsviçreli Mühassıs Profesör Albert Malehe'in raporu:
- 5- Bir müddet Ankara Maarif Cemiyeti Mektebinde çalıştıktan sonra 1934'te Vekillik tarafından mekteplerimizde araştırma için görevlendirilen Amerikalı Mühassıs Mis Parker'ın raporları:
- 6- 1933-1934 yıllarında Türkiye'de geniş mikyasta iktisadî bir tetkik yapan ve Walker D.Hines, Brehon Somervell, O. F. Gardner, Edwin Walter Kemmerer, C. R. Whittlesey, W. L. Wright Jr, Bongt Wadsted, Goldthwaite II. Dorr, H. Alexsandre Smith, Vaso Trivano vith, den mürekkep olan Amerikan Heyeti raporunun Maarife ilgili kısmı.

Cumhuriyetin Kuruluşundan İtibaren Maarif sistemdeki gelişmelere gelince:

Eğitim; genel olarak, planlı ve sistemli bir şekilde, muhatap kitlenin duygu, düşünce, hayal, tavır ve davranışlarında müspet manada değişiklik yapma; bilgi, beceri, yetenek, istidat ve karakterinde istenen gelişmeleri sağlama sürecidir.

Eğitimin gayesi; muhatabı, içinde yaşadığı toplumun medeniyet dünyasındaki yerini tespit eden, mensubu bulunduğu toplumun kıymet hükümlerini tanıyan ve benimseyen, toplumla uyum içinde yaşayan insan haline getirmektir. Bu insanın olgunlaşması, şahsiyetini bulması, bilgi ve beceri kazanması; din, tarih, dil, edebiyat, gelenek ve görenekleriyle bağ kurması ve kendi milletine, insanlığa hizmet etme aşkı kazanması demektir. Böyle bir eğitimi verebilen toplumlar, aydın insanlardan meydana gelmiş gelişmiş bir toplum olma özelliğine kavuşmuştur.

Eğitimin temel ilkelerinden biri, en çok bilgiyi en kısa sürede ve en iyi şekilde öğretmek ve öğretilenlerin uygulanıp uygulanmadığını değerlendirmektir. Bunun için eğitim - öğretim, çağa ve

² -Amerikan Heyeti Raporlarından Maarif İşleri, İstanbul, 1939, s. 17

ihtiyaca göre, çeşitli kademelerde olmaktadır. Bu kademeler, genel olarak, Temel Eğitim ve Öğretim, Orta Öğretim ve Yüksek Öğretim olarak belirlenmektedir³

Eğitim iktisadî gelişme ile o kadar sıkı bir surette alâkardır ki, bu iki mevzuu ayrı ayrı mütalaa etmek imkânsızdır. Denebilir ki vatandaşların istihsal kabiliyetini arttırmak için hükümetin karşılaşacağı en mühim mesele memleketin istihsal kuvvetinin tam verim ile işlemesini ve sarf edilen mesaiye karşılık azamî randıman elde edilmesini mümkün kılacak asrî usulleri, makine kullanmak hususundaki maharetin, muhtelif fen şubelerinin ve is tekniğinin öğrenilmesi için lüzumlu olan vesaitin teminidir. Maarifin başlıca maksatlarından olan bir nokta hiçbir zaman unutulmamalıdır: Maarifin yalnız okuryazar bir sınıf veya büyük miktarda âlim. Araştırmacı ve kültür sahibi vatandaşlar yetiştirmesi kâfi değildir; maarif, insanın dimağ ve hayatın maddî ihtiyaçlarını kâfi derecede temin edebilecek, aynı zamanda da, muktedir olduğu on yüksek gelişme derecesine erişmek için vakit ve vasıta bulabilecek bir surette terbiye etmelidir.

Türkiye'nin eğitim ve öğretimi bütün vatandaşlara yayma hareketi 1919-1923'te meydana getirilen siyasi ve toplumsal hareketle başlar. 29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin ilan edilmesiyle yalnız siyasi sahada değil toplumsal sahada da ileriye doğru hareket yapılmıştır. Mademki eğitim ve öğretim her şeyden önce sosyal bir meseledir, o halde cumhuriyetin ilanından sonra kurulacak olan eğitim-öğretim sisteminde de köklü değişikliklerin yapılması söz konusu olacaktır. Yeni kurulan cumhuriyet idaresinde, eğitim ve öğretimi vatandaşların gündelik faaliyetleri haline getirmesi hususunda atılan adımlarda şuurlu hâkimdir. Yeni harflerin kabulü, ihtiyaç duyulan her alana okul inşa ettirmek ve öğretmen yetiştirme hususunsun geniş bir program halinde ele alınması yeni kurulan demokraside, eğitim ve öğretim işinin ciddiyetle ele alındığını gösteren önemli gelişmelerden bir kaçıdır.

Demokrasilerde eğitim ve öğretim, totaliter devletlerde olduğundan farklı olmalıdır. Demokratik bir idarede, eğitim ve öğretim şekil, kalite ve gaye bakımından farklıdır. Bundan başka demokrasilerde amaca varma yolları totaliter idarelerde tutulan yoldan farklıdır. Demokrasi ile idare edilen ülkelerde eğitim ve öğretim liderleri demokraside eğitim ve öğretim amacı üzerinde uzlaşmışlardır. Bu amacı dört başlık halinde toplayabiliriz.

- 1- Bütün vatandaşlar tahsil görmelidir ve bu tahsil okur-yazarlığın üstünde olmalıdır.
- 2- Eğitim ve öğretim, halkı demokrasiyi değerlendirmeye sevk etmelidir.
- 3- Eğitim ve öğretim, halkın nefesine güvenen, kendi kendini idare edebilen şahıslar halinde gelişmelerini sağlamalı, hayatlarını kazanmalarına ve iyi yaşamalarına yardım etmelidir
- 4- Eğitim ve öğretim, toplumsal hayatta genç, yaşlı, herkesin ihtiyacını karşılamalı; bir cemiyette okulun mevcudiyeti o topluluğun yaşayışına tesir etmelidir.⁴

Cumhuriyetin devraldığı maarif kuvvetleri şunlardır: 5062 okul 12 437 öğretmen 358 548 öğrenci.⁵

³ -21.yüzyılda Türk Eğitim Sistemi, Ankara, 1999, s. 171

⁴ -Türkiye'de Köy Eğitimi ve Öğretimi, Ankara, 1956, s. 22

⁵ -T. B. M. M. • • TUTANAK DERGİSİ, Yirmi ikinci birleşim 24 XII 1946 Salı, s. 429

Cumhuriyet dönemiyle birlikte siyasal, ekonomik hukuki, kültürel değişimleri gerçekleştirildiğinden toplumun %10'u bile okuryazar olmadığı için, bunların halk kitlelerine benimsetilmesi ve kökleşmelerinde eğitimin oynayabileceği rol her zamankinden fazla anlaşılmış ve eğitime bu nedenlerle önem verilmiştir. Kadın eğitimine önem verilmiş, bu alanda büyük gelişmeler sağlanmış ve erkek-kız karma (karışık) eğitim kesinlikle gerçekleştirilmiştir⁶. (bu konular metin içerisinde rakamlar halinde verilmiştir.

15 Temmuz 1921'de Ankara'da toplanan maarif kongresi, yurdun her tarafından gelen 250'den fazla erkek ve kadın öğretmeni bir araya getirmiştir. Kongreyi Mustafa Kemal cepheden gelerek açmış ve çok önemli bir açış konuşması yapmıştır. Ayrıca öğretmenlerin teker teker elini sıkıştır. Kongrenin açılışına uzun bir başyazı yazan Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, daha önce iki İnönü savaşını ve başlamak üzere olan Sakarya Savaşını kastederek, derki "Mustafa Kemal Paşa, üçüncü Yunan taarruzunun en ateşli zamanında Muallim Ordusunun gelecek vazifesiyle meşgul bulunuyordu. Bu asil yüce örnek Türk tarihinin benzeri ender bulunan kıymetli hatıralardan biri olacaktır."⁷

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi ve Ankara Mebusu Gazi Mustafa Kemal paşa'nın, Birinci Devre dördüncü İçtima senesini açış konuşmasında maarif konusunda şu bilgileri vermiştir: (1.3.1339/1923)

"Efendiler! Maarif hususundaki bir senelik mesaimiz dahi pek parlak olmamakla beraber muhat olduğumuz müşkülâta ve bilhassa fıkdanı vesaite nispetle oldukça kabili temas neticeler vermiştir. Maarif Vekâletine geçen bir sene zarfında mütareke ve cidal devrelerinin vilâyet merkezlerinde kapalı bıraktığı darülmualliminlerden on üçünün tekrar açılması, muhtelif livalarda yeniden on yedi zükûr (erkek), bir inas (kız) sultanisi teşkilâtının ikmali, altı erkek, iki inas idadisi küşadı gibi müspet işler görülmüştür. Bütün sene mekteplerdeki muallim boşluğunun doldurulmasına çalışılmış, memaliki müstahlasla mekteplerine kudreti tedrisiye ve hamiyeti milliyesi mücerrep muallimler gönderilmiş, İstanbul ve Anadolu'da mevcudu kalmayan talimatnamelerin en lüzumlularından bir kısmı bastırılarak Maarif idarelerine irsal edilmiştir. Geçen sene bütün vilâyet ve livalardaki Maarif kütüphanelerine meccanen birçok kitaplar sevk edilmesi ve şüheda çocuklarına on beş bin kadar kitap dağıtılması da şu mesai silsilesine ilâve edilebilir. Bu esnada muntazaman içtimaatına devam eden Telif ve Tercüme Heyeti, ahalinin ve erbabı tettebbuun muhtaç olduğu asardan on beş kadar kitap telif ettirerek bunlardan bazılarını matbaaya vermiştir. Efendiler! Şimdiye kadar yapılabilen şeylerin maarifi umumiyyeye ait ihtiyacatımızdan binde birini bile tatmine kâfi olmadığını itiraf etmek hakikat perestlik levazımındandır.

Mamafih harbin bilhassa maarif idaresi ve mektepler üzerinde gösterdiği tesirâtı fevkalâde karşısında temin edilebilecek muvaffakiyetlerin ancak temin edilebilenlerden ibaret kalacağını tasdik etmek de insaf perverlik şiarı addolunmak lâzım gelir. Cephelerdeki zabitan saflarından

⁶ -Akyüz, a.g.e. s299

⁷ -Akyüz, a.g.e. s. 292

boşalan yerlere mektepler, gençliğin yüksek ve münevver unsurlarını vermiştir. Bu iki kere kıymetli anasırın mekteplerimizin tedris kürsülerine avdet edeceği ve cephelerde sarf olunan mühimmatın kısmen mekteplerimizde harita ve kitaba tahavvül edeceği tam bir sulh ve sükûn devresinden sonradır İd maarif idaresi o kürsüler üzerinde cehle karşı sarsılmaz bir istihkâm vücuda getirecek ve istikbali oradan fetih ve teshir edecektir. Efendiler! Terbiye ve tedriste tatbik edilecek usul, malûmatı, insan için fazla bir süs, bir vasıtai tahakküm yahut medeni bir zevkten ziyade maddi hayatta muvaffak olmayı temin eden amelî ve kabili istimal bir cihaz haline getirmektir. Maarif Vekâletiniz bu esasa ehemmiyet vermektedir. Amelî ve şamil bir maarif için hududu vatanın merakizi mühimmesinde asri kütüphaneler, nebatat ve hayvanat bahçeleri, konservatuarlar, darûlmesailer, müzeler ve sanayii nefise meşherleri tesisi lâzım olduğu gibi bilhassa şimdiki teşkilâtı mülkiyeye nispetle kaza merkezlerine kadar bütün memleketin matbaalarla teşhizi icap etmektedir. Bütün bu güzel şeylerin bir an içinde vücuda getirilmesi gayrimümkün olmakla beraber mümkün olduğu kadar az zaman zarfında bu neticelerin istihsali ehemmiyetle şayanı temennidir. Memleketin darülfünun ve serbest meslekler hayatında takip edeceği yolu en asri bir zihniyetle idrak eden iyi bir darülfünun heyetine ve bir hayli meslek ve fikir adamlarına malik olduğumuzu kemali şükran ile tezkâr edebiliriz. Darülfünun istiklâli tabiîsi dâhilinde serbest mesleklere verdiği istikameti gittikçe daha mükemmel bir hale iysal edecek vesaiti mâneviyeye maliktir. Yeni sene zarfında memleketimizde ilk ve orta tahsilin mümkün mertebe ıslahı için Anadolu on beş darümuallimîn mıntikasına ayrılacaktır. Buralarda tam devreli birer sultani mektebi ile iki yüz talebelik bir darümuallimîni iptidaî, bir de darümuallimat bulunacaktır. Bu mekteplerin terbiye ve tedrisat heyeti takriben altmış kişiye baliğ olacaktır. Bu suretle memleketin muhtelif aksamında kuvvetli anasırdan mürekkep birer merkezi irfan kurulmuş olacaktır.

Efendiler! İptidai tahsilin muhtaç olduğu müessesattan biri de leylî iptidai mektepleridir. Hükümetin son zamanlardaki tetkikat ve müşahedatı her tarafta leylî iptidailere karşı umumi bir temayül hâsıl olduğunu göstermiştir. Birkaç vilâyetin küçük yavrularım bir yere toplamının vahdeti terbiye, yurt sevgisi ve kardeşlik üzerinde icra edeceği tesir meydandadır. Bu sebeple Maarif Vekâletiniz bu mekteplerin açılmasını her türlü vesaitle teşvik edecektir.

Efendiler! Mekteplerde tedrisat vazifesinin şayanı itimat ellere teslimini evlâdı memleketin o vazifeyi kendine hem bir meslek, hem bir mefkure addedecek fazıl ve muhterem muallimler tarafından yetiştirilmesini temin için muallimlik, sair serbest ve yüksek meslekler gibi, tedricen terakkiye ve her halde temini refaha müsait bir meslek haline konulmalıdır. Dünyanın her tarafında muallimler cemiyeti beşeriyetin en fedakâr ve muhterem unsurlarıdır. Vatanın fedakâr evlâtlarından mürekkep olan muallim ve müderrislerin terfih ve ikdarına ait olarak ihzar edilen kanun lâyihası yakında Meclisi Âliye arz edilecektir.⁸

⁸-T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Birinci içtima, 1.3.1339 Perşembe, XXVIII, s. 12-13

3 Mart 1924 Pazartesi günü Seriyeye ve Evkaf ve Erkânı Harbiye Umumiye vekâletlerinin ilgasına dair kanun teklif edilerek kabul edildi ve aynı tüm öğretim kurumlarını tek çatı altında toplayan kanun teklifi de Meclise sunularak kabul edilmiştir. Konuyla ilgili teklif ve kanun aşağıda belirtilmiştir.

Saruhan Mebusu Vasıf Bey ve rüfekaşının Tevhidi tedrisat hakkında Kanun Teklifi.
Riyaseti Celileye⁹

Bir devletin irfan ve maarifi umumiye siyasetinde milletin fikir ve hissî itibarıyla vahdetini temin etmek için tevhidi tedrisat en doğru, en ilmî ve asrı ve her yerde fevayit ve muhasenatı görülmüş bir umdedir. 1255 Gülhane Hattı Hümayunundan sonra açılan Tanzimatı Hayriye Devrinde saltanat ^ münderisei Osmaniye tevhidi tedrisata başlamak istemiş ise de buna muvaffak olamamış ve bilâkis bu hususta bir ikilik bile vücuda gelmiştir. Bu ikilik vahdeti terbiye ve tedris noktai nazarından birçok mızır neticeler tevliid etti. Bir millet efradı ancak bir terbiye görebilir. İki türlü terbiye bir memlekette iki türlü insan yetiştirir. Bu ise vahdeti his ve fikir ve tesanüt gayelerini külliyyen muhildir. Teklifi kanunumuzun kabulü takdirinde Türkiye Cumhuriyeti dâhilinde ve bilumum irfan müessesatının mercii yegânesi Maarif Vekâleti olacaktır. Bu suretle bilcümle mekâtipte bundan böyle Cumhuriyetin irfan siyasetinden mesul ve irfanîyatımızı vahdeti his ve fikir dairesinde ilerletmeye memur olan Maarif Vekâleti müspet ve müttehit bir maarif siyaseti tatbik edecektir. Teklifimizin bugün derakap ve müstacelen müzakeresiyle kanuniyet kesbetmesini Heyeti Celileden rica ederiz. (Teklif 58 imzalıdır)

2 Mart 1340

Tevhidi tedrisat hakkındaki teklifi kanunu¹⁰

Madde 1- Türkiye dâhilindeki bütün müessesatı ilmiye ve tedrisiye Maarif Vekâletine merbuttur.

Madde 2- Seriyeye ve Evkaf Vekâleti veyahut hususi vakıflar tarafından idare olunan bilcümle medrese ve mektepler Maarif Vekâletine devir ve raptedilmiştir

Madde 3- Seriyeye ve Evkaf Vekâleti bütçesinde mekâtip .ve medarise tahsis olunan mebalîğ Maarif bütçesine nakledilecektir

Madde 4- Maarif Vekâleti yüksek diyanat mütehasşısı yetiştirmek üzere Darülfünunda bir İlahiyat Fakültesi tesis ve imamet ve hutebet gibi hidematı diniyenin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetişmesi için de ayrı mektepler küşadedecektir.

Madde 5- Bu kanunum neşri tarihinden itibaren terbiye ve tedrisatı umumiye ile müştakil olup şimdiye kadar Müdafaa-i Milliyeye merbut olup askerî rüştü ve idadilerle Sıhhiye Vekâletine merbut olan darüleytamlar bütçeleri ve heyeti talimiyeleri ile beraber Maarif Vekâletine rapt olunmuştur. Mezkûr rüştü ve idadilerde bulunan heyeti talimiyelerin ciheti irtibatları âtiye ait

⁹-T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, İkinci içtima, 3.3. 1340 Pazartesi, VII, s. 25

¹⁰-T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, İkinci içtima, 3.3. 1340 Pazartesi, VII, s. 25

olacağı vekâletler ararından tahvil ve tanzim edilecek ve o zamana kadar orduya mensup olan muallimler orduya mispetlerini muhafaza edecektir.

Madde 6- İşbu kanun tarihi neşrinden itibaren muteberdir.

Madde 7- İşbu kanunum icrayı ahkâmıma İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

Maarif Vekili Saracoğlu Şükrü Bey'in 28.2.1341/1925 tarihinde bütçe görüşmeleri sırasında eğitimle ilgili şu bilgileri aktarmıştır:

Ana kucağından ve aile ocağından sonra müşterek terbiyeyi, müşterek hissi ve müşterek tahsili verecek olan bu mektepler, memleketimizde hayli tenevvü ediyor. Evvelâ leyfî iptidailerimiz var, saniyen öksüz yurtlan dediğimiz darüleytamlarımız var, saniyen liselerimizin ve orta mekteplerimizin ilk sınıfları mevcut, rabian bazı muallim mekteplerimizin tatbikat sınıfları, mevcut ve nihayet İdarei Hususiyelerin ilk mektepleri ve en son da ekalliyetlerin, ecnebilerin mektepleri ve biraz da hususî eşhas tarafından açılan ilk mektepler mevcuttur.

Bilirsiniz ki, memleketimizde ilk tahsil meccani ve mecburidir. Binaenaleyh Maarif Vekâleti her şeyden evvel ilk tahsil çağında bulunan vatan yavrularına bu meccaniyeti ve bu mükellefiyeti temin etmekle mükelleftir. Memleketimizde yekdiğerinden çok farklı mekteplerimizin içinde tahsil eden çocukların yekûnu alettakrip 300 bin kadardır. Hâlbuki her milletin nüfusu bugün hiç olmazsa bir milyon çocuğun mektebe devam etmesi lâzım geliyor. Görülüyor ki, daha şu ilk basit ve sade rakam, Maarif Vekâletini ve hatta bütün memleketi alâkadar eden çok mühim bir mesele karşısında bulunduruyor ki 0 da; ilk tedrisat meselesidir. Acaba vatan için hayatî olan bu mühim meseleyi halledebilmek için elimizde mevcut mekteplerden hangisini numune ittihaz ederek, hangi mekteplerin yolundan giderek, bu büyük ve mühim meseleyi halle yaklaşacağız.

İlk tahsil mekteplerinden olan leyfî iptidailerimiz, büyük ihtiyaç karşısında, ilk tedrisat meselesinin azameti karşısında, çok aciz, çok zavallı bir silâhtır. Bu millete çok pahalıya mal olan ve hatta arz ettiğimiz gibi ihtiyacımızın büyüklüğü karşısında bir nevi lüks mahiyetini alan mekteplerdir. Kadrosu tamam olmuş bu kabil bir mektep bu millete senevi 15-20 bin lira arasında bir masrafa mal olacaktır. Demek ki iki bin köyümüzde bu mekteplerden birer tane açacak olursak, tekmiil Türkiye'nin bütçesinin lâakal yarısını buna sarf etmek icap edecektir. Öksüz yurtlarına gelince efendiler! Bunlar da kendi maksatları dâhilinde müfit olmağa çalışan mekteplerdir. Fakat biraz evvel arz ettiğim leyfî ilk mektepler gibi, bunlarda çok pahalıya mal olmaktadır. Beş altı bin çocuğumuzu okutmak için bugün bir, bir buçuk milyon liraya yaklaşan bir masraf yapmak mecburiyetinde kalıyoruz. 100 - 150 bin çocuğu okutmak için 100 - 150 milyon liralık bir bütçe ile karşılaşmak mecburiyetinde kalacağız. Binaenaleyh görülüyor ki, gerek leyfî iptidailer yolu ve gerekse darüleytamlar yolu maarifi umumiye meselemizi halledebilmek için tıkalı bir yoldur.

İdarei Hususiyelerin (Özel İdarelerin) ilk mekteplerine gelince; ilk tedrisat meselesini bu yolda halletmek istemek; hiç şüphe yoktur ki en tabii bir yoldan bu meselenin" hallini beklemek demektir. Fakat efendiler! Vekâlette arkadaşlarla yaptığımız tahkikatta şu neticeye dahil olduk ki, bu dahi nihayeti uzun bir bekleyişten ibaret olacaktır. Yaptığımız hesaba nazaran mevcut olan

muallimlerden hiç birisi meslekten ayrılmamak ve hatta ölmek şartıyla bugünkü Muallim Mekteplerimizin çıkaracağı muallimlerin kâffesini behemehâl bu işe hasretsek; Türkiye'ye lâzım olan mekteplerin muallimlerini ancak «64» senede hazırlayabileceğiz. Farzımuhal olarak bu muallimler elimizde mevcut olsa veyahut her hangi bir vasıta ile bu muallimleri elde etmek kabil olsa, gene halli çok müşkül olan büyük bir mesele karşısında kalıyoruz. O da: îdarei Hususiyelerin maarife hasr ve tahsis ettikleri paradan lâakal (4) veya (5) misli fazla bir masraf yapmak mecburiyetinde kalacağız ki bu da lâakal (40) milyondan aşağı olmayan bir meblâğa balığ olmaktadır. Efendiler! Bilhassa geçenlerde kabul ettiğiniz Yol Kanunundan, ilk mektep muallimlerine kabul ettiğiniz zamaimden, hatta aşarın ilgisiyle o verginin almış olduğu renkten sonra; mahallî maariflerinden fazla bir inkişaf beklemek pek haksızca bir intizar olacaktır.¹¹

Efendiler! Görüyoruz ki, ilk tedrisat meselesini halledebilmek için, bugün elimizde bulunan yolların veya hepsinden giderek neticeye varmak imkânı yoktur. Bendeniz ve arkadaşlarım şuna kani olduk ki; ilk tedrisat meselesini bir an evvel halledebilmek için başka tipte bir mektep yani (Köy mektebi) namıyla çok az zaman isteyen ve çok az para ile meydana getirilmesi mümkün olan bir tip mektep yapmak mecburiyetindeyiz. Efendiler Bugün küçük bir köyden imamları, hatipleri, mektepleri, hocaları için fedakârlık istemek, o köye tahammül edemeyeceği bir yükü yükletmek demektir. Hâlbuki sureti ciddiyede hazırlanmış, köylü hayatından pek çok yükselmemiş, aynı zamanda şehrin ihtiyaçlarıyla meluf olmamış muallimlerimiz hazırlanacak olursa, arz ettiğim vazaif tamamen bir veya iki kişi tarafından yapılabilir ve şu surette bu mekteplerin bizden talep ettikleri masraf hayli azalır.¹²

Bundan başka İsveç, Norveç gibi hayatı ve halkın dağınıklığı itibariyle bize benzeyen memleketler ilk tedrisat meselesini seyyar muallimlerle halletmişlerdir. Eğer biz de demin arz ettiğim köy mekteplerini biran evvel vücuda getirir ve bunlardan sekiz on tanesini güzel bir surette teşhiz edilmiş bir vaziyete sokar ve güzide ve seyyar bir halde yetişecek muallimlerin tedrisi ve nezareti altında bırakacak olursak, istediğimiz maksadı elde etmiş olacağız. Bu kabil köy mekteplerinde lâzım olacak muallimleri bir an evvel yetiştirebilmek için, bendeniz gelecek seneden evvel yetiştirebilmek için; darüleytam mektepleriyle imam ve hatip mekteplerinin bir kısmını bu cihete imale etmek istiyorum.¹³

Orta tedrisat namı altındaki mekteplerimiz şunlardır: 19 lisemiz beş tane askerden müdevver lisemiz, 24 muallim mektebimiz, altı tane meslek mektebi, 26 tane imam hatip mektebi ve 60 tane orta mekteplerimiz vardır. Liselerimiz gerek programları ve kadroları ve gerek heyeti idare ve talimiyeleri itibariyle her halde dünyadaki arkadaşlarıyla yan yana gelecek bir surettedir. Yalnız liseler meselesinde meccaniler tipi mevcuttur ki, bu meccanilerle ücretliler arasındaki nispet 1 /4 olacak iken, birçok zamanlardan' beri bu nispet tecavüz edilmiş, aşağı - yukarı leylî kısmının meccanileri, ücretlilerle adeden müsavi denecek bir dereceye varmıştır. Binaenaleyh bu

¹¹-T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Altmış altıncı içtima, 28.2.1341 Cumartesi, XV. s. 14-15

¹²-T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Altmış altıncı içtima, 28.2.1341 Cumartesi, XV. s. 16

¹³-T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Altmış altıncı içtima, 28.2.1341 Cumartesi, XV. s. 16

meccanileri nısıf nısıfa iblâğ etmek veyahut mevcut çocuklardan bir kamını kollarından tutuk atmak lâzım gelir. Fakat hiç şüphe yoktur ki tahsilde bulunan bir çocuğun Heyeti Celileniz dışarıya atılmasını arzu etmez. Binaenaleyh bizzarure meccanilerin adedini ücretlilerle müsavi bir hale ifrağ etmek mecburiyetindeyiz. Bu münasebetle şu ciheti arz edeyim ki, biz bu efendilere yalnız orta tahsillerini yaparken yardım ediyoruz. işte ya bu yardımı bütün bütün kaldırmak yahut âli tahsillerini ikmal edinceye kadar devam ettirmek mecburiyeti var. Yoksa bugünkü yarım tedbir, yarım muavenet bir çocuk için müfit olacağı yerde muzır olmasına da sebep olabilir.¹⁴

Muallim ve mekteplerimiz ihtiyaç karşısında-belki gayri kâfidir; elimizdeki anasır bunların adedini ihtiyacımız nispetinde tezyide müsait değildir. Bugün bu mektepler gerek heyeti talimiye ve gerek programları itibariyle çok iyidir. Yalnız yine vekâletteki arkadaşlarla konuştuğumuz zaman şöyle bir gayeye vâsıl olduk: Beş sene zarfında mektebi ikmal ederek doğrudan doğruya muallimliğe giren efendiler, gençler, henüz kâfi derecede benliklerine malik olmadan ve kâfi derecede itimadı nefis edemediklerinden, güttükleri kasaba ve köylerde âlelekser vardıkları muhit tarafından belü mas ediliyorlar. Onun için muallim mekteplerinin bilhassa son sınıflardaki dersleri âlettedriç aşağı sınıflara doğru tenzil etmek ve son sınıfta birkaç dersten sonra bir sene mütemadiyen staj yaptırmak ve bulunduğu şehirlerdeki iyi muallimlere refakat ettirmek suretiyle kendilerine benlik, şahsiyet, bir varlık vermek ve badehu kasabalara, köylere izam etmek istiyoruz. Ancak o zaman bihakkin "Forme" bir şekilde bulunacakları için, vardıkları yerde buldukları muhite uymak değil, buldukları muhiti arkalarına takmak kudretini gösterebileceklerdir.

Meslek mekteplerimiz koskoca Maarif Vekâletinden maalesef 6 rakamı ile tahdit edilecek kadar azdır. Mersin'de Ticaret Mektebimiz, keزالık Aydın'da da bir tek Sanayi Mektebimiz vardır. Meslek mektepleri mevzubahis olduğu zaman, hatırımıza şimdiye kadar memleketimizin bu hususta sarf etmiş olduğu mesainin niçin lâzım olan' semereyi vermediği mevzubahis oluyor. Meslek adamı yetiştirmek gayesiyle her vilâyette, bilhassa İstanbul'da doğrudan doğruya meslek adamı yetiştirilmek azmiyle birtakım mektepler açılmıştır. Fakat bu açılan mekteplerin aşağı yukarı yetiştirmiş olduğu talebelerin yüzde doksanı, belki daha fazlası derhal memuriyet peşine takılmış ve öğrenmiş oldukları sanatı memlekette hayat sahasında istimal ederek hayat adamı olacakları yerde, memuriyete, müstehlik sınıfı arasına karışmaya doğru bir temayül göstermişlerdir.

İmam ve hatip mektepleri; Maarif Vekâleti bu mekteplerin bu memlekete nasıl en ziyade müfit olacağını düşündü. Biraz evvel arz ettiğim sebepten naşi, bu mekteplerin mühim bir kısmının, açılacak olan köy mekteplerine muallim yetiştirebilecek bir şekle ifrağını derpiş etti. Diğer bir kısmını da doğrudan doğruya Darülfünun ilahiyat ' şubesine mahreç olabilecek bir vaziyete ifrağ etmek istiyoruz. Bu da, mevcutlarına bir veya iki sınıf ilâvesi suretiyle veyahut bu mektep mezunlarının bilâ imtihan liselerin edebiyat kısmına girmesi hakkını tanıyarak doğrudan doğruya Darülfünunun İlahiyat şubesine mahreç yapmayı düşünüyoruz.¹⁵

¹⁴ - T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Altmış altıncı içtima, 28.2.1341 Cumartesi, XV. s. 16

¹⁵ -T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Altmış altıncı içtima, 28.2.1341 Cumartesi, XV. s. 17-18

Efendiler! Bundan sonra sıra yüksek tedrisata geliyor. Yüksek tedrisat meyanında doğrudan doğruya Maarif Vekâleti tarafından idare edilen mektepler, üç tanedir. Sanayii Nefise Mektebi, Yüksek Muallim Mektebi ve Mektebi Mülkiyedir. Bu mekteplerin her üçü, memleketin birtakım ihtiyaçlarını karşılamak için ciddiyetle çalışan ve Maarif Vekâletini ve zannederim Heyeti, Celilenizi memnun edecek müesseselerdir. Filvaki bu münasebetle Darülfünun hakkında dahi bir münakaşa kapısı açmak ve münakaşaya girmek icap ediyorsa da, Heyeti Celile tarafından kabul edilen kanunlar neticesi ve muhtar bir idareye ve muhtar bir bütçeye malik olan Darülfünun bütçesi ve Darülfünun müessesesi hakkındaki münakaşatı, kendi bütçesinin müzakeresine talik etmek zarureti vardı.¹⁶

1926 Yılı Eğitim Durumu:

Maarif Teşkilâtına Dair Kanun¹⁷ (Bu kanunun sadece Eğitim ve öğretimi düzenleyen maddeleri alınmıştır)

Birinci Madde-Türk dili ve buna müteallik bilcümle İlmî meseleler ile iştigal etmek üzere Maarif Vekâletinde bir Dil Heyeti teşkil edilmiştir. Heyet azalarının ne suretle tayin edilecekleri ve vazifelerinin hududu İcra Vekilleri Heyetince yapılacak bir talimatname ile gösterilir.

İkinci Madde-Münhasıran talim ve terbiye işleri ile iştigal etmek üzere Maarif Vekâletinde bir Talim ve Terbiye Dairesi İhdas olunmuştur. Bu daire bir reisin idaresi altındadır. Dairenin şubeleri ile teşkilâtını idare etmek üzere reisten başka azamî on mütehassıs bulunacaktır. Daireye lüzumu kadar memur tay<in olunur. Daire Reisi Vekâletin; azalar, daire reisinin teklifi ve vekâletin inhası ile İcra Vekilleri Heyetince tayin olunur. Dairenin teşkilâtı ve vazifesinin hududu icra Vekilleri Heyetince yapılacak bir talimatname ile tespit ve tayin edilir.

Üçüncü Madde-Maarif Vekâleti veya diğer bir vekâlet tarafından açılmış veya lüzumuna göre açılacak mekteplerle bilumum hususî mekteplerin derecelerinin tayini Maarif Vekâletine aittir. Diğer vekâletlere merbut orta tedrisat derecesindeki mekteplerin programları alâkadar vekâletle Maarif Vekâleti tarafından müştereken yapılır. Yüksek tedrisat mekteplerinin programları - Maarif Vekâletinin mütalâası alınmak şartı ile - ait olduğu vekâlet tarafından tanzim ve Maarif Vekâletince tescil olunur.

Dördüncü Madde-Türkiye'de hiçbir mektep Maarif Vekâletinin ruhsat ve muvafakati olmaksızın açılmaz. Vekâletler muayyen tahsil dereceleri haricinde kendi memur ve mensupları için muvakkat kurs ve talimgâhlar açabilirler.

Beşinci Madde- İlk mektepler:

1. Şehir ve kasaba gündüz,
2. Şehir ve kasaba yatı,
3. Köy gündüz,
4. Köy yatı mektepleri.

¹⁶-T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Altmış altıncı İctima, 28.2.1341 Cumartesi, XV. s. 19

¹⁷-T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Yetmiş Dördüncü İctima 20 . 3. 1926 Cumartesi, XXIII, s. 270-286

Gündüz ilk mektepleri vilâyetlerin idare! hususiye varidatı ile açılır. Şehir ve kasaba yatı mekteplerini muhtaç ve kimsesiz çocuklara mahsus olmak üzere Maarif Vekâleti açar. Bu nevi mektepler aranılan şartları haiz olmak üzere vekâletin müsaadesi ile mahallî idareler ve belediyeler tarafından dahi açılabilir. Köy yatı mektepleri, mektebi olmayan köylerin ço. cıklarına mahsustur. Bu mektepler gerek umumî ve gerek hususî bütçelerle idare olunabilir.

Köy yatı mektebi idare ve talim heyetleri, çocukları köy hayatından ayırmayacak bir talim ve terbiye usulünü tatbik ile mükelleftir. Köy mekteplerinin tahsil müddeti en az üç senedir.

Altıncı Madde-İlk Tedrisat Mektepleri Maarif Vekâletinin müsaadesi ile açılır. Bunların programları İle tedris tarzlarının tayini ve murakabesi Maarif Vekâletine aittir. İlk tahsil çağındaki çocuklar meslek mekteplerine giremezler. İlk tahsil çağını geçirmiş ve hiç tahsil görmemiş çocukları kabul eden müesseseler bunlara ilk tahsili de vermeğe mecburdur. .

Yedinci Madde-Orta tedrisat mektepleri:

- 1- Liseler,
- 2-Orta mektepler,
3. İlk muallim mektepleri,
4. Köy muallim mektepleridir.

Sekizinci Madde-İlk, orta ve yüksek muallim mektepleri mezunları vekâletin göstereceği yerlerde sekiz sene hizmet etmeğe mecburdurlar. Bu müddet zarfında kendi isteği ile meslekten ayrılan muallim mektebi mezunlarının tahsilde bulundukları müddete ait mektep masraflarından hisselerine düşen miktarı, yüzde elli fazlası ile ve aslının faiziyle birlikte kendilerinden veya kefillerinden Tahsili Emval Kanununa tevfikân tahsil edilir. Bu gibi muallim mektebi mezunları borçlarını ödemedikçe devlet dairelerinden hiç birinde kullanılamazlar. Mecburî hizmetten kaçan muallimleri badelihtar istihdam eden mali ve iktisadî müesseselerle ticarethaneler, bu tazminatı üzerlerine almış sayılırlar. Muallim mektepleri talebesinden tahsili isteği ile bırakanlarla muallim mekteplerinden şimdiye kadar çıkmış olanlar ve ecnebi memleketlerde devlet parası ile tahsil edenler aynı ahkâma tabidirler

Bu mekteplerden başka yüksek ve orta muallim mektepleri vardır. Yüksek muallim mektebi lise muallimlerini, orta muallim mektebi orta mekteplerle ilk ve köy muallim mekteplerinin muallimlerini ve ilk tedrisat müfettişleriyle tatbikat müdürlerini yetiştirir.

Dokuzuncu Madde-İlk tedrisat muallimlerinin maaşları en az on beş liradır. İlk tedrisat muallim muavinlerinin maaşları en az sekiz liradır. Orta tedrisat sabit muallimleri staj müddetinde iki bin kuruş maaş alırlar. Muallim unvanım kazandıktan tarihten itibaren maaşları iki bin beş yüz kuruşa iblâğ edilir. Orta tedrisat mevkut muallimlerinin maaşı bin beş yüz kuruştan başlar. Staj müddetinin nihayetinde bin yedi yüz kuruşa çıkarılır. Gerek orta, ve gerek ilk tedrisat sabit muallimlerinin maaşlarına her üç senede yüzde on beş ve mevkut muallimlerin maaşlarına yüzde on nispetinde zam icra edilir.

Maarif teşkilatına ait kanun görüşülürken devlet salnamesinden eğitim-öğretimle ilgili alınan veriler şu şekilde açıklanmıştır (1926 yılı itibarıyla)::

Yetmiş iki vilâyetimiz vardır. Bu vilâyetlerde ilk mekteplerimizin adedi kız mektep olarak (605), erkek olarak (4 270)'dir. Demek ki, ilk mekteplerin yekûnu (4 875)2dir. Bunların içerisinde liselerin ve orta mekteplerin ilk iptidâî kısımları dâhildir, ecnebi mektepler hariçtir. Bu 72 vilâyetle 4 875 mektepten iskân sahası olan on üç vilâyetteki: Bitlis, Van, Siirt, Diyarbakır, Muş, Genç, Dersim, Mamuratülaziz, Malatya, Ergani, Mardin, Siverek, Hakkâri; buralardaki mektebin miktarı kız (24), erkek mektebi (191)'dir. Toplamı (215). Ve bütün Türkiye'de (4 875) mektepten 215 mektep buralarda yani bu on iki vilâyetedir. Yetmiş iki vilâyetle 61 921 kız 266 263 erkek, toplam 328 183 talebe vardır.

Bundan isyan sahasına isabet eden şudur: 1 398 kız, 7 348 erkek yani 8 376 talebe vardır, İlk mektepleri terakki etmiş Saruhan Vilâyetinde belki bundan daha fazla talebe vardır. Erkek orta mektebi yetmiş iki vilâyetle 59 dur. Bunun 3 675 talebesi vardır. Bu 59 mektep içerisinde on iki vilâyetle isabet eden yedi tane orta mektep vardır, talebesinin mevcudu da 311'dir. İsyen sahasında bulunan vilâyetlerimizden Diyarbakır'daki bir lisenin 60 talebesi vardır.¹⁸ Kız lisesi ve orta mektebi yetmiş iki vilâyetle on altı tanedir. Bu isyan sahasındaki vilâyetlerde hiç bir tane yoktur. Erkek muallim mektebi, kız muallim mektebi yetmiş iki vilâyetle dokuz tane olup, talebenin mevcudu 1.228'dir, Diyarbakır'da bir tanedir. Tabii benim bunların içinde en ehemmiyet verdiğim ilk mekteplerdir. Bir Hakkâri vilâyetimiz vardır ki, arkadaşlar, bu Hakkâri vilâyetinde ilk mektepten hiç bir tane mektep yoktur. Geçen sene Nesturi olayları, bizi çok işgal etmiştir. Bu vilâyetle lise derecesinde mektebimiz yoktur. Sonra arkadaşlar ilk defa isyanın çıktığı genç vilâyetinde iptidâî mekteplerimizin miktarı sekizdir. Talebenin miktarı 170'tir. Arkadaşlar! İnsanın en büyük düşmanı cahildir derler. Neden cahildir? Çünkü cahil adamın muhakemesi yoktur, binaenaleyh cahil olan her şeyi yapar. Şu vaziyeti anladıktan sonra Maarif Vekâletimizin bu sahalara ne kadar ehemmiyet vermek lâzım geldiğini gösterir.

İlk tahsilde talebe yekûnuna 37.597'dir. Nüfusu umumimiz istatistikte 13 milyon küsurdur. Nispet aranırse binde nispeti yirmi sekizdir.¹⁹

1927 yılı bütçe görüşmeleri sırasında 12.4.1927 tarihinde konuşan Maarif Vekili Mustafa Necati Bey şu bilgileri vermektedir:

1926 senesinde umumî ilk tahsildeki terakki ise Heyeti Âliyenizi memnun edecek bir hailedir. 1341 senesinde Türkiye'deki ilk mektepler adedi (5655) muallim miktarı (10593) talebe miktarı (346 459) idi. Bu sene ise resmî ilk mektep miktarı 5887, muallim adedi 11766, talebe miktarı 385455'dir. Şu halde talebe miktarı yüzde 11 artmış, 228 mektep ve 543 sınıf veya şube açılmıştır. Türkiye'miz her sahada en seri hatvelerle ilerlemek mecburiyetindedir. Binaenaleyh hepimiz en yakın maziye nazaran ne derece ilerlemiş bulunduğumuzu hesap etmeye mecburuz. Maarif Vekili

¹⁸- T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Yetmiş Dördüncü İctima 20 . 3 .1926 Cumartesi, XXIII, s. 266

¹⁹ -T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Yetmiş Dördüncü İctima 20 . 3 .1926 Cumartesi, XXIII, s. 267

sıfatıyla ilk tahsilin şu bir sene zarfındaki bu inkişafımı memnuniyetle huzurunuzda tespit ediyorum. Muallimlerdeki tezayüdün sebebi ise kabul buyurduğunuz kanunlarla, muallimliği meslek haline getirmiş ve meslekten ayrılmış muallimleri tekrar mesleğe iade için vaz olunan kanuni tedbir ve muallimlerimizin refahına matuf kararlarınız ve meslektaşların umumi tesanütünden mütevellit manevî kuvvettir. Bu gelecek senelerde daha fazla olarak tekemmül edecektir. Bir parça sonra da arz edeceğim gibi imparatorluk devrinin çok mühmel bıraktığı ilk maarifin bu terakkisi elbet kâfi değildir. En kısa bir müddet zarfında bütün Türk çocuklarını okutmaya ve hakiki bir vatandaş için lâzım gelen umumî terbiyeyi vermeye mecburuz. Benim memnuniyetim, bu hedefe doğru yürümekte olduğumuz içindir. Yoksa varılacak hedefe o kadar yaklaşmış bulunmadığımızı tamamen biliyorum.²⁰

Efendiler, Türkiye maarifinin bulgun için en mühim meselesi bina ve muallim tedariki meselesidir. Geçen sene Heyeti Âliyelerinin kabul ettiği bir kanun bu meselenin iyi tarz dâhilime doğru en mühim 'bir hatve oldu. Muazzam inkılâbımız halkı n maarif iştiyakını o kadar artırmıştır ki bugün artık (çocuklarınızı tahsil ettiriniz)' demeğe hiç bir tarafta ihtiyaç yoktur. Yapılacak şey çocuklarımıza mektep ve muallim bulmaktır. Hâlbuki elimizdeki muallim mevcudu çok azdır. Kısa zamanda yüzlerce muallim yetiştirmek mecburiyetindeyiz. Onun için' muallim mekteplerine muhtacız, idarei hususiyelerden aldığımız yüzde onlarla inşaat dairesine getirdiğimiz mütehasısın tasvip edeceği planlar dairesinde hemen muallim mektepleri inşaatına başlayacağız. Ankara'da yapılacak olan muallim mektebi binasının münakaşası mayıs içinde bitecektir. Önümüzdeki bütçe senesi içinde vatanın muhtelif köşelerinde bir kaç muallim mektebi binasının yükselmiş olduğunu göreceksiniz. Bu yüzden onlar sayesinde mevcut muallim mekteplerimizin binaları tamir edildiği gibi levazımı dersiyeleri ve diğer zaruri teşhizatları da ikmal olunarak her biri tam teşkilâtlı yeni bir müessese haline getirilmiştir ve getirilecektir²¹.

Mustafa Necati Bey konuşmasında şu kıyaslamayı yapmıştır:

İmparatorluk ve Cumhuriyet Maarifi: Efendiler; Cumhuriyet feyzinin maarif hayatında ne derece parlak semereler vermekte olduğuna işaret etmek isterim. Fakat bunun için uzun uzadıya söz söylemeye ihtiyaç var mı? Elimizdeki bütçe layihasının Cumhuriyet ile imparatorluk maarifini mukayese eden levhasını lütfen bir kere daha tetkik ediniz. O vakit büyük inkılâbımızın bu sahada da yüksek tecellisini görerek münşerih olursunuz. Kemiyet itibariyle bu levhanın ifade eylediği mana ne kadar ehemmiyetli ise keyfiyet itibariyle de hakikat böyledir. Mekteplerin geçen devrelere nazaran seviye itibariyle düştüklerini, tedrisatın ciddiyet ve kıymetinden kayıp ettiğini söyleyenler vardır. Bu yoldaki hükümlerin esaslı müşahede ve tetkiklere iptina etmediğini, Cumhuriyet mekteplerinin bizi yetiştiren müesseselere nazaran her hususta şayanı iftihar bir manzarai tekâmül arz ettiklerini sarahaten söylemek mecburiyetindeyiz.

Efendiler; ilk veya orta tahsil itibariyle bugünkü mekteplerin seviyesi vaktiyle mevcut mekteplerle kabili kıyas bile değildir. Bir kere eski mektepler sadece okutma ve yazdırma mektepleri idi.

²⁰-T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Elli birinci İctima, 12.4.1927 Salı, XXXI, s. 83

²¹-T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Elli birinci İctima, 12.4.1927 Salı, XXXI, s. 86

Terbiyei umumiye, iyi vatandaş yetiştirmek fikri o zamanki Maarif Nezaretine hâkim prensiplerden değildi. Halbuki efendiler, herkesin malumudur ki, bugün yalnız süs gibi okuma, yazma öğreten ve tabii istidatları ve milli cemiyetin nefi için lazım gelen melekeleri öldüren müesseselere mektep denemez. Eski mektepler işte böyledir. Bunlar birçok istidat ve melekeleri imha bahasına okuma ve yazma öğreten yerler idi. Diğer cihetten bugünkü mekteplerin verdiği umumi malumatın vüsati, keyfiyeti, bilhassa hayat itibarıyla kıymeti eski mekteplerin öğrettiği şeylerle mukayese olunamaz. Bugün dokuz, on yaşında bulunan bir mektep çocuğunu hayata lazım olan malumatı o kadar genişler ki, bundan on beş sene evvelki aynı yaşta çocukta bu derece bilgi bulmaya ihtimal tasavvur edilemezdi. Aynı zamanda eski mekteplere devam eyleyen çocuğun beyni hayat için tamamen faydasız bilgilerle o kadar doldurulmuştu ki, onun tazyiki altında faydalı malumattan bile istifadesine imkân yoktur. Bizim senelerce hayat sahnesinde yuvarlana yuvarlana öğrendiğimiz iptidai hakikatleri bugün mektep çocukları sıralarda hazmeyliyorlar. Eski mekteplerde verilen malumat bizi tabiatıyla mücadeleye sevk edecek, biz de hareket ve iş galibiyetini uyandıracak kıymetten arı idi. Eski hocaların verdiği malumat sadece belletilen şeylerdi. Bugünkü çocuk bellediğini kullanan, bellediği şey sayesinde kendine yol bulacak olan çocuktur. Efendiler, bu farkı daha fazla ileri götürmek zaittir. Bugünkü çocukların malumat vüsatini aynı yaşta dünkülerle insaf dairesinde mukayese eylerseniz attığımız hatvenin ehemmiyetini anlarsınız. Onun için bugünkü muallimlerin yüksek seviyesini ve kıymetini hürmetle selamlarım. Bazı müesseselerimizin Garp'taki emsalinden hiç dun bir vaziyette olmadığına işaret eylerim.²²

22 Nisan 1928 Pazar günü Maarif bütçesi görüşülürken, Maarif Vekili Mustafa Necati Bey, konuşmalarında maarifte meydana gelen gelişmeler hakkında şunları ifade etmiştir:

“Efendiler; demokrat olan her devlet için en esaslı vazife hiç şüphe yük ki her vatandaş için lâzım gelen asgari terbiye ve malumatı temin eyleyecek ilk tahsili en kısa bir zamanda tamim etmektir. Maarif Vekâletiniz, bu gayeye imkân 'mertebesinde süratle varmayı, mesaisine ilk hedef olarak tespit etti. Hâlbuki imparatorluk, devlet için en hayati bir gaye olan bu vazifeyi ihmal etmişti. Bu ihmali süratle telafi etmek için Cumhuriyet hükümeti ve muhterem seleflerim azami mesai sarf etmişler ve ilk tedrisat sahasında büyük bir inkişaf teminine muvaffak olmuşlardır.

Vicdanı âlilerinde bir inşirah tevlit edebilmek için müsaadenizle bu inkişafı tespit eden rakamları arz edeyim. *İlk Cumhuriyet senesinde yani »1923-19124 sene sinde bilumum resmi ilk mekteplerimizde talebe yekûnu 337 618 idi. Bu sente yani 1927 -1928 ders bonesinde bu rakam 423 263'e baliğ olmuştur. Yani dört sene evveline nispetle ilk mektep talebimiz ;% 26 nispetinde artmış bulunmaktadır. 19213 -1924 senesinde resmi ilk mekteplerimizin adedi 4 770 idi. Bu sene yani 1927 - 1928 senesi 6 060'a varmıştır. Aradaki farkı teşkil eden 1 290 mektep istiskar olunamayacak bir faaliyetin şahididir. Bir taraftan da dört sene içinde milletimiz memlekete 1 179 mektep inşa ve tamir ederek hediye ı etmiştir. Talebe ve mektep vaziyetini bu suretle tavzih*

²²- T.B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Elli birinci içtima, 12.4.1927 Salı, XXXI, s. 90-91

ettikten sonra memleketimizin fedakâr ve faal uzuvları olan ilk mektep muallimlerinin vaziyetini de izah edeyim.

İmparatorluk devrinin daima ihmal ettiği genç muallim ordusu Cumhuriyetin teşekkülünden sonra hayatı içtimaiyemizdeki mevki tabiisini ahzetmiş bulunmaktadır. Meclisi Âlinizin kabul ettiği kanunlarla muallimlik bir meslek haline gelmiş ve muallimlerimizin refahına matuf kararlarınız muallimlerimizin manevi tesanütünü temin hususunda Cumhuriyet hükümetinin aldığı tedbirler sayesinde ki ilk mektep muallimliği göğsümüzü kabartacak bir şekilde taazzuv etmiştir.²³

İnkılâp yalpan, birçok eski müessese ve ananelerden sıyrılmak cehdini gösteren milletimizi az zamanda bu gayeye erdirecek ilk şart, mesleki yeterli mesleki bilgilerle donanmış 'muallim yetiştirmektedir. Alınan tedbirlerle bu vaziyet tanzim edilmiş ve azami on sene içinde tahsil çağında bulunan Türk çocuklarını okutacak muallimlerimizi yetiştirmek imkânı elde edilmiştir. Yalnız 1924 senesinde 2 846 muallim mektebi mezunu muallime malik olan maarif teşkilatımızın 1928 yılında 4 851 muallim mektebi mezunu muallimi göreve başlamıştır.

Muallimlerimiz gündüzleri vazifelerini ifa ettikten sonra geceleri de okumak yazmak bilmeyen ve tahsil çağını geçirmiş olan halkın okutulmasıyla görevlendirilmişlerdir.. Bu husus için bütçemize 12 000 lira tahsisat verilmiş ve hususi idare bütçelerinden 100 000 halk mektepleri tahsisatı olarak temin edilmiştir. Bunlarla 100 halk mektebi açılmış ve buralarda 45 000 genç cem edilebilmiştir.

1923 - 1924 senesinde-muallim mekteplerimizde (2 528) talebe mevcut iken 1928 senesinde bu miktar (5 151)'e balığ olmuştur. Bu suretle muallim namzedi talebemiz bir misli. Aynı 'bütçe ile bir misli tezayüdü temin etmek için muallim mekteplerimiz tanzim ve teksir ve muallimlerimizin ders saatleri tensik olunmuştur.²⁴

Maarif Vekili Mustafa Necati Bey, okullar hakkında da aşağıdaki açıklamalarına devam etmiştir.
Orta mektepler ve liseler (1928)

'İlik tahsilde olduğu gibi 'orta tahsil sahasında büyük inkişaf görmekteyiz. 1923 - 1924 senesinde o zaman maarif vekâleti idaresinde bulunan askeri liseler talebesi çıkarıldıktan sonra liselerimizde 2 677 talebe mevcuttu. Bu sene yani 1927 - 1928 ders senesinde ise bu rakam 7 386'ya balığ olmuştur. Şu halde % /160 nispetinde, yani bir buçuk mislinden fazla bir artış vardır. Orta mekteplere gelince 1923 -1924 senesinde bu mekteplerin talebe mevcudu 2 455 idi. Bu sene yani 1927-1928 senesinde ise 10 433 olmuştur. Demek ki bundan dört sene evveline nispeten bu mektepler talebesi dört mislinden fazla artmıştır. Bu fazlalığa rağmen orta mektep ve lise tahsili için maarif vekâletimiz dört sene evvelki tahsisattan fazla tahsisat almamıştır.

Teftiş işleri.

1928 yılında tedrisat ve idare müfettişlerimiz vasıtasıyla mekteplerimiz teftiş ettirilmiş ve sıhhiye teşkilâtımız vasıtasıyla de mekteplerimizin ahvali sıhhiyesi daimi bir kontrol altında bulundurulmuştur.

Beden terbiyesi:

²³ -T.B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Altmış Dördüncü İnikat, 22 Nisan 1928 Pazar, III, s. 201

²⁴ -T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Altmış Dördüncü İnikat, 22 Nisan 1928 Pazar, III, s. 202-203

Mekteplerimizde tedrisata ehemmiyet vermekle 'beraber gençlerim izin bedeni kudretlerini artırmak ve askeri bilgi ve kabiliyetlerinin yükseltmek ile de meşgul olundu. Bunun için Müdafaa Milliye Vekâleti ve Erkânı Harbiye-i Umumiye ile elde vererek liselerimizde ve muallim mekteplerimizde yeni nesle bu malumat verildi.. İzcilik işlerine ehemmiyet gösterildi.. Cılız, hastalıklı, atıl fertlerden mürekkep bir cemiyet yerine uyanık, faal ve tuttuğunu koparır gençler yetiştirmek için çalışıldı.²⁵

Gerek bu hususta çalışan asker arkadaşlarımızın ve gerekse talebemizin faaliyeti şayanı şükrandır. Yazın askeri kamplarda çadır altında silâhlarıyla çalışan bu gençliğin manzarası -hakikaten iftiharla göğüs kabartmaktadır. (Bozkurt Derneği) teşkilâtı kanunu ile mektep haricindeki gençlerin de tarzı hayata girmeleri sağlamaya çalışılmıştır..

1927 senesinde sarayına nakledilmiş olan sanayi nefise mektebinin gelişmesi için önemli çalışmalar yürütülmüş ve 1928 yılı içerisinde Sanayii nefise mektebi yeni binasında en modern bir şekilde hizmet vermiştir.. Avusturya'dan getirilen sanayi tezyini mütehassısından istifade edilmeye çalışılmıştır.

Neşriyat:

1928 yılı bütçesinde 1(25 000 lira) mektep kitapları döner sermayesi (25 000) lirada ilmi neşriyat döner sermayesi mevcuttur. Bunun haricinde talim ve terbiye heyeti işlerine tefrik edilen ayrıca 25 000 lira daha ödenek vardı.

1928 yılına gelindiğinde, her sahada mütehassıs muallimlere muhtaç durumda idik.. Bizim için Avrupa'ya geniş nispette talebe göndermek ve gelenlerden azami nispette istifade etmek hayati bir zarurettir. Gönderilen talebenin hakikiyle istifade etmesi için en kati tedbirler alınmıştı.. Gittikleri müesseseleri idare edenlerle daimi muhabere ve münasebette bulunarak talebemizin oradaki mesai yakından takip ediyordu. 1929 yılında bazı ilim şubeleri için yeniden Avrupa'ya fazla talebe gönderilmeye çalışılmıştır.²⁶

Reisicumhur Gazi Paşa'nın Milli Eğitim Hakkındaki 1 Kasım 1928 Tarihli

Nutukları

Muhterem efendiler; maarifte vaziyetimiz ve şimdiye kadar sarf ettiğimiz gayretleri bugünkü neticeleri bizi radikal tedbirler alabilecek bir seviyeye getirmiştik. Her istikamette doğru hedefleri bulmuş olan maarifimiz hususî takayyüt ve alâkanızla ve hepimizin ciddi gayretlerimizle az zamanda geniş neticeler vermeye namzettir. Maarifte süratle yüksek bir seviyeye çıkacak bir milletin hayat mücadelesinde maddi, manevi bütün kudretlerinin artacağı muhakkaktır. (alkışlar) Maarif faaliyetimiz ilk tahsilin fiilen umumi ve mecburi olmasını, memlekette terbiye birliğini, orta tahsilin iyi vesaitle teksif ve teshilini meslek tahsilinin ilk ve orta derecesinden en yüksek derecesine kadar memlekette teminini, yüksek tahsilin de adette olduğu kadar kıymette de bu asrın

²⁵ -T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Altmış Dördüncü İnikat, 22 Nisan 1928 Pazar, III, s. 206

²⁶ -T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Altmış Dördüncü İnikat, 22 Nisan 1928 Pazar, III, s. 208

ihtiyaçlarına kifayetini hedef tutmuştur (alkışlar). Her sene bu istikametlerde mühim mesafeler aldığımızı söyleyebiliriz.

Efendiler; Büyük Türk Milletinin evlâtlarını yüksek bir terbiye ve ihtisas ile yetiştirmek için sarf ettiği gayret ve emekler az değildir. Hususi ve umumi idarelerden Maarife tahsis olunan vasıtalar muhtelif vekâletlerden, orta ve yüksek tahsile sarf olunan gayretle, hasılı iktidarı olan ailelerin umumi ve hususi idarelerin Avrupa'da tahsili için sarf ettikleri himmetler, eğer memlekette resmen mesul olan muktedir alâkadarların takip ve nezaretleri altında temerküz ettirilirse alacağımız semerelerin çok daha ziyade ve geçireceğimiz inkişaf zamanının çok daha kısa olacağı muhakkaktır (Alkışlar). Bu mesainin Hükümetçe ve Büyük Millet Meclisinde lâayık olduğu ehemmiyetle mütalâası müstacel bir mübremiyet göstermektedir.

Aziz arkadaşlarım; her şeyden evvel her inkişafın ilk yapı taşı olan meseleye temas etmek isterim. Her vasıttadan evvel Büyük Türk Milletine onun bütün emeklerini kısır yapan çorak yol haricinde kolay bir okuma yazma anahtarı vermek lâzımdır. Büyük Türk Milleti cehaletten az emekle kısa yoldan ancak kendi güzel ve asil diline kolay uyan böyle bir vasıta ile sıyrılabilir. Bu okuma yazma anahtarı ancak Latin esasından alınan Türk Alfabetidir. Basit bir tecrübe Latin esasından Türk harflerinin, Türk diline ne kadar uygun olduğunu şehirde ve köyde yaşı ilerlemiş Türk evlâtlarının ne kadar kolay okuyup yazdıklarını güneş gibi meydana çıkarmıştır.

Büyük Millet Meclisinin kararı ile Türk harflerinin katiyet ve kanuniyet kazanması bu memleketin yükselme mücadelesinde başlı başına bir geçit olacaktır. Milletler ailesine münevver, yetişmiş büyük bk milletin dili olarak elbette girecek olan Türkçeye bu yeni canlılığı kazandıracak olan Üçüncü Büyük Millet Meclisi yalnız ebedi Türk tarihinde değil, bütün insanlık tarihinde mümtaz bir sima kalacaktır. Efendiler; Türk harflerinin kabulü ile hepimize, bu memleketin bütün vatanım seven yetişkin evlâtlarına mühim bir vazife teveccüh ediyor, bu vazife; milletimizin kâmilan okuyup yazmak için gösterdiği şevk ve aşka bilfiil hizmet ve yardımlar etmektir. Hepimiz, hususi ve umumi hayatımızda rast geldiğimiz okuyup yazma bilmeyen erkek, kadın her vatanlarımıza öğretmek için tehalük göstermeliyiz, bu milletin asırlardan beri hallolunamayan bk İhtiyacı bir kaç sene içinde tamamen temin edilmek, yakın ufukta gözlerimizi kamaştıran bir muvaffakiyet güneşidir. Hiçbir muzafferiyetin hatları ile kıyas kabul etmeyen bu muvaffakiyetin heyecanı içindeyiz. Vatandaşlarımızı cehaletten kurtaracak bir sade muallimliğin vicdani hazzı mevcudiyetimizi işba etmiştir.

Aziz arkadaşlarım; yüksek ve ebedi yadigârınızla büyük Türk Milleti yeni bir nur âlemine girecektir.²⁷

Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki hakkında Başvekâletten mevrut (1/266) numaralı

Kanun Lâyhası ve Muvakkat Encümen mazbatası (I)

Riyasetti Celileye

²⁷-T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Birinci İnikat. 1 Teşrinisani 1928 Perşembe, V, s. 4-5

Yeni Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki hakkında Başvekâletten varit olup Heyeti Umumiyece Encümenimize tevdi buyurulun 1 Teşrinisani 1298 tarihli ve (6/4346) numaralı Kanun Lâyihası esbabı mucibesi ile birlikte mütalâa ve tetkik olundu.

Lâyiha şimdiye kadar Türkçeyi yazmak için kullanılan Arap harfleri yerine Lâtin esasından alınan yeni Türk Harflerinin ikamesine ve bu harflerin resmi ve umumi bütün muamelât, tedrisat ve neşriyatta tatbiki zaman ve şeraitine müteallik ahkâmı hav| olup esbabı mucibesinde dermeyeran olunan delâil'vı mütalâat Encümenimizce de tamamıyla arit ve mu vaik görülmüştür ve lâyiha'nın aynen kabulüyle Heyeti Umumiye'ye arzına müttefikan karar verilmiş tir

Latin Harflerinin kabulü hakkındaki teklifin Meclise sunulmasıyla birlikte Başvekil İsmet Paşa şu konuşmayı yapmıştır. (1 Teşrinisani 1298 Perşembe)

İSMET PAŞA (Malatya) — Türk Harfleri Kanunu Lâyihası mevzuu üzerinde söyleyeceklerim açık ve kısadır. Büyük Reisi Cumhur Hazretlerinin işaret buyurdıkları gibi Türk Harfleriyle Büyük Türk Milleti yeni bir nur âlemine girecektir. Biz buna samimiyetle ve vicdanî bir itimatla inanıyoruz teşebbüs, esasen milleti cehaletten kurtar besî ile bu milletin okuma yazma mücadelesine girmesi her tarafta büyük bir açılma, büyük bir kolaylık vermiştir. Bugünkü neslin ve büyük müceddet mebusların aldığı tedbirleri ve gördüğü işleri istikbalde yazmak için hazırlanan müverritlerin bir noktaya bilhassa dikkatlerini celp etmek isterim.

Hiçbir kanun lâyihası müzakere olunduğu anda cidden tatbik olunacağına ve büyük neticeler vereceğine bu kadar yakın emniyet vermemiştir. Yani hiçbir kanunun müzakeresi anında memlekette candan kabul olunacağına, cidden tatbik edileceğine, vâsi ve feyizli neticeler vereceğine bu andan daha ziyade kani olmak mümkün değildir. Sebebi vazıhtır. Çünkü böyle bütün bir milletin hayatında, fikrî ve manevî yaşayışına tesir edecek olan esaslı ıslah bütün millet içinde her köşede esaslı olarak işlenmedikçe teşebbüs edilmek çok cesaret ister. Teşebbüslerimizle memleketin her tarafında ne kadar esaslı bir ihtiyaca temas ettiğinizi açık olarak gördünüz.

Arkadaşlarım; bu harfler için millette gördüğümüz tehalük ve hüsnü kabul başlıca şu noktayı izah eder ki; o da milletin bir an evvel okuyup yazmak, cehaletten sıyrılmak için taşıdığı arzu derin, geniş ve samimidir. Demek millet, hepimiz böyle bir anahtara çoktan beri muntazır idik. ikincisi; kolaydır. Hiç ummadığımız muhitlerde, nasıl telâkki edileceğini tahmin edemeyeceğimiz yerlerde, uğraşmak istemeyen vatandaşlarımızda ilk iki, üç harfin ve bir iki saatlik uğraşmanın verdiği teşvik ile öğrenmek ümit ve kanaatini birden vermesindedir.

Arkadaşlarım; bu kolaylıktan hakikiyle istifade etmek ve bunun neticelerini birkaç sene içinde gözle görülür bir hale getirmek için, Hükümet ciddi mesai sarf edecektir. Hükümet, bütün memlekette millet mektepleri halinde, işinde, tarlasında, fabrikasında çalışan vatandaşların ayaklarının ucuna getirilen kolaylıkla öğretecek muallimlerle, kolay tedarik olunacak vasıtalarla bu yeni alfabeden tamamıyla istifade etmeleri için bütün mesaisini sarf edecektir. Bu mücadeleyi

muvaffakiyetle neticelendirmek için 'vazife münhasıran, hakikaten kendileriyle iftihar ettiğimiz muallimlerin değildir. Memurlarımız ve bu memleketin bütün münevver evlâtları bu sene, gelecek sene ve birkaç sene zarfında bu alfabe ile vatandaşların tamamen okuyup yazması için ellerinden geleni ifa edecektir.

Kanun layihası esas itibariyle umumi hayatı yeni alfabe ile yazı devrine suhuletle nakletmek için işe göre muhtelif devirleri göstermektedir. Biz bu devirleri ihtiyaca tamamen tetabuk edecek kadar dikkatli intihap etmeye çalıştık. Yakın bir zamanda umumi hayat ve muamelat yeni yazı ile cereyan etmeye başlayacaktır. Tabii bugün elimizde kullanmakta bulunduğumuz bir çok matbu vesikalar vardır ki, o vesikaların değiştirilmesine kadar faaliyet şubesinin cinsine göre muhtelif müddetler konulmuştur. Buna da zaruret vardır. Bu Kanun layihası ile Türk Milletinin fikri hayatına yeni bir devir açıyorsunuz. Bir sözü tekrar ederek maruzatıma nihayet vermek isterim. O da tedbirin hayırlı ve faydalı olduğuna cidden ve samimen inanışımızdır. Büyük işlerde samimi inanmak, o işin muvaffakiyetle neticelenmesi için muhtaç olunan başlıca kuvvettir. Bu kuvvet o kadar mühimdir ki, bunun karşısında yenilmeyecek zorluk ve aşılmayacak tümsek yoktur²⁸

1929 - 1930 birinci sınıf 129,479

1930-191 ikinci sınıf 60.788 % 53,1 Azalma/Eksilme

1931-19 32 üçüncü sınıf 12.081 % 14,4

Genel düşüş: % 67,5, Şehir mektepleri daha iyi bir vaziyette değildir, zira 1927 - 28 senesinde birinci sınıfa kaydolan 61.197 talebeden beş sene sonra mektepte ancak 22,548'i yani % (35'i kalmış ve ancak takriben 17.500 ü mezun olmuştur.

1930 Yılı Bütçe Görüşmelerinde Maarif Vekili Cemal Hüsnü Bey, Eğitim-Öğretim Hakkındaki verdiği bilgi şöyledir

Geçen sene (1929) ilk tedris sahasında yüz yirmi beşi şehirde altmış beşi köyde olmak üzere yüz doksan yeni mektep açtık. Muallim mekteplerimizden çıkan sekiz yüz doksan muallimi de memleketin muhtelif yerlerine şevkettik. Talebe adedi bilhassa harbi umuminin gösterdiği buhrandan sonra mütemadiyen artmaktadır. Mektep kapılarını çalan yeni Türk nesli günden güne çoğalmaktadır. Bunların hepsini tamamen mektebe alamamaktan çok müteessiriz. Fakat çok büyük işleri başarmış olan Cumhuriyet Hükümetinin nihayet bütün memleket çocuklarına tamamen ilk tahsili vermeğe muvaffak olacağına memleketin istikbalde iktisadî inkişafı bunu temin eyleyebileceğine şüphe etmiyorum. Geçen sene mektep talebesi evvelki seneye nazaran on yedi bin yetmiş kadar artmıştır. Cumhuriyet Hükümetinin meşrutiyete nazaran ilk tahsil hayatında yaptığı terakkiyi bilhassa şükranla yat etmek lâzım gelir. Cumhuriyet Hükümeti memleketi her sahada nasıl boş bir şekilde tevarüs etti ise maarif sahasında da vatani tamamen bakımsız bulmuştur. Cumhuriyet Hükümeti memleket idaresini ele aldığı zaman memlekette bulunduğu ilk mekteplerin adedi (2622) den ibaretti. Cumhuriyet gerek buna ve gerek muallimlerin adedine de bir

²⁸- T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Birinci İnikat. 1 Teşrinisani 1928 Perşembe, V, s. 7-8

o kadar daha zammetmiş ve talebe iki misline yakın bir miktara balığ olmuştur. Bu fark yalnız kemiyet itibari ile olmuş değildir. Terakki bilhassa keyfiyet noktasından tebarüz etmiştir. Eski mahalle mekteplerinin tedrisatı yerine meslekî bilgileri muntazam muallim mekteplerinde almış ve memleketin dört tarafına dağılmış şuurlu, gayretli ve feragat sahibi genç muallimlerimiz yeni nesli yetiştirmeğe çalışıyorlar. Programlarda yapılan tadilâtta çok esaslı surette yeni neslin talim ve terbiyesini takviye etti. Bu gün elimizde bulunan 13 bin muallimin (6844)'dü doğrudan doğruya muallim mektebi mezunlarıdır. Gerek bu rakam, gerek memleketin mektebe muhtaç olan yerleri düşünülürse muallim yetiştirmek hususunda ne kadar mesai sarf etmemiz lâzım geldiği derhal anlaşılır. İlk tahsilin inkişafı idarei hususiyeinin malî kuvvetine muallâktır. İdarei hususiye bütçeleri memleketin iktisadî vaziyetiyle beraber inkişaf ettikçe ilk tahsil vaziyetimiz de inkişaf edecektir. Bu gün memlekette mevcut çocuklarımızın adedi bir milyon üç yüz bini bulmaktadır. Her memlekette ilk tahsil yaşında yani 7 - 16 yaş arasında bulunan çocuklar tahminen nüfusun yüzde onunu teşkil ediyorlar. Bizde aynı nispeti alırsak bir milyon üç yüz bini bulacağız. Bunun ancak (458 186)'sını okutmaktayız ki tahminen tahsil çağındaki çocukların (%33) nü teşkil eder. Bu netice bariz bir surette yeni neslin irfan hayatı itibariyle yapmakla mükellef olduğumuz vazifenin vüstini gösterir. Ancak yapacağından emin olan her kuvvetli insan ve cemiyete yakışacak surette biz bu vaziyeti de yeneceğimizden emin olduğumuz için meseleyi soğukkanlılıkla mevzu bahis edebiliriz. Bu nispeti köy ve şehre taksim edersek köylerde okuttuğumuz çocukların adedi %16, şehirlerdeki %53 tür. Yani başımızdaki komşu memleketlerin bu yolda sarf ettikleri mesai ile elde ettikleri neticeye göz gezdirmeyi her halde yeni neslin istikbali noktai nazarından ehemmiyeti haiz bir mesele addederim.²⁹

Orta tahsilde yine her sene lehimizde gittikçe büyük farklar görmekteyiz. Geçen sene orta tahsili takip eden talebe 4443 miktarında artmıştır. Yalnız lise sınıflarında bu tezayüt (589) a balığ oluyor. Yine Cumhuriyet Hükümetlerinin bu sahada eski Hükümetlere nazaran yaptıkları faaliyet azimdir. Kısa bir zamanda Cumhuriyet idaresi orta tahsile devam eyleyen talebe miktarını üç misline iblağ edebilmiştir. Kısa bir müddet olan on sene zarfında bütün memleketi yeniden imar etmek ve hatta idareyi tesis etmek mecburiyetinde kalan Hükümetlerin maarife atfettikleri ehemmiyeti şu rakamlar da gösterir. Cumhuriyet Hükümetinin ilk devrinde 6 822 talebesi bulunan orta mektep ve liseler şimdi 19 355 talebe okutmaktadır ki talebe miktarı üç mislini bulmuş demektir. Burada da komşularımızla ufak bir mukayese yapmaya müsaadenizi rica ederim. İlk tahsile müdâvim talebeye nazaran bizim orta tahsilimizin nispeti yani ilk tahsili takip etmekte olan çocuklarımıza nazaran orta tahsili takip etmekte olan çocuklarımızın nispeti %8'dir. Liseyi takip eden çocuklara nazaran %1'dir. Bu nispet Bulgaristan'da lise tahsili için %3 Yunanistan'da orta tahsile nazaran %16 dır. Orta tahsilde en ziyade haizi ehemmiyet olan mesele muallim meselesidir. Bu gün orta tahsilimizin malik olduğu çok kıymetli ve feragatli muallimleri arasında yine tasfiye edilmesi lâzım gelen bazı arkadaşlar da vardır. 1401 orta muallimden (680) ni yüksek tahsil mezunudur. Şu halde azamî ehemmiyeti vererek bir taraftan keyfiyeti ıslah diğer taraftan da kemiyeti arttırmak

²⁹ - T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Altmışinci İnikat, 18-V-1930 Pazar,, XIX, s. 104

lâzım geliyor. Yalnız orta tahsil meselesinde bilhassa nazarı dikkate alınacak şey orta tahsilin memlekette tenevvü edebilmesi esasıdır. Orta tahsili yalnız umumi malûmata hasreden memleketler ekseriyetle anarşik bir manzara arz ederler. Onun içindir ki orta tahsil müesseselerinin hedef itibari ile tenevvü etmesi ve ticaret sanat ve ziraat gibi diğer meslek mektepleriyle takviye olunması memleketin muvazenesi noktai nazarından da en büyük ehemmiyeti haiz bulunmaktadır.³⁰

Meslekî tedrisatın tarihi çok yakındır. Diyebiliriz ki inkişaf halindedir. Mevcut Ankara, İzmir, Samsun, Adana, Trabzon gibi beş ticaret mektebimizin talebesi her sene mütemadiyen tezayüt etmektedir. Diğer kız ve erkek sanat mektepleri hakkında da aynı hükmü verebiliriz. Yalnız meslekî tedrisatın bilhassa Türkiye'miz için hayatî bir ehemmiyeti haiz olduğunu da Heyeti Celilenize tekrar arz etmek isterim. Darülfünunumuzdan geçen sene

(332) talebe mezun olmuştur. Bu seneki talebe mevcudu da (2365)'dir. İstiklâl harbinden sonra geçirdiğimiz muhtelif Buhranlar nazara alınırda darülfünunumuzun: talebe miktarının azlığının sebebi anlaşılır. Liselerimizin mezunlarının miktarı arttıkça Darülfünuna devam edenlerin miktarı da artacağına şüphe yoktur. Avrupa'daki mevcut talebemiz de günden güne çoğalmaktadır. Orada tahsilini ikmal eyleyen gençlerle orta tahsil ve muallim mekteplerimizin tedris kuvvetini takviye edeceğiz. Şimdiye kadar Avrupa da (263) talebemiz vardır. Yalnız geçen (1929) sene 60 talebe gönderilmiştir. Geçen devrelerin en mühim vakası malûmu Âliniz Türk harflerinin kabulü olmuştur. Büyük kurtarıcının 10 ağustos nutku ile Heyeti Celilenizin

1 teşrinisani 1928 tarihli kanunu ile kabul edilen yeni harfler bu gün artık memleketimizde tamamen yerleşmiştir. Yeni harfler hiç Şüphesiz memleket için medeniyet ve kültür noktasından bir dönüm noktasıdır.³¹

28.6.11932tarihinde bütçe görüşmeleri sırasında Manisa Milletvekili eğitim konusunda şu açıklamalarda bulunmuştur.

Refik Şevket B. (Manisa) — Arkadaşlar, mevzulunuzu teşkil eden Maarif vekâleti bütçesi, milliyetçi, halkçı, cumhuriyetçi, (inkılâpçı lâik bir idealin tahakkuku için yegâne istinat ettiğimiz bir müessesedir. Maarif sistemimizin temel taşı, cehlin izalesidir. Maarifimizde her gün nispeten daha çok çocuk ve vatandaş okutacak, yetiştirecek bir program takip edilmektedir. Bu esaslı programın tatbikatında ne dereceye kadar muvaffak olunduğuna dair kendi noktai nazarımı dermeyer etmek ve ati için beklediğimize ait olan bazı mütalaalarımı bildirmek vazifesindeyim. Hükümetimizin tesisine muvaffak olduğu ve faydası günden güne anlaşılan ihsaiyat müdüriyetinin vermiş olduğu malûmattan istifade ederek Türkiye'nin beş senelik maarifi iptidaiye seyri hakkında bazı neticeler istihsal ettim. Aldığım neticeye göre; 24 - 25 senesi zarfında *Türkiye'de 5952 mektep varken, 29 - 30 senesinde bu mektep adedi 6 672 olmuştur. Beş senelik tezayüt 720' dir. Nispeti % 12'dir. Muallim adedi 24 - 25 senesi zarfında 12 982 iken, 29 - 30 senesi zarfında 16 229 ve nispeti*

³⁰ -T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Altmışinci İnikat,18-V-1930 Pazar,, XIX, s. 105

³¹ -T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Altmışinci İnikat,18-V-1930 Pazar,, XIX, s. 105-106

de % 25 olmuştur. Talebe adedi 24 - 25 senesinde 384 315 iken, 1930 senesi zarfında 479 442 ye varmıştır. Nispeti yüzde 24,9 dur İptidai mekteplere vuku bulan masarif 24 - 25 senelerinde 5 810 630 lira iken, 30 senesinde bu miktar 15 921 343 liraya çıkmıştır ve binaenaleyh tezayüt % 170 olmuştur. Arkadaşlar, mektep adedinde beş sene içerisinde % 12 bir fark, muallim adedinde % 25, talebe adedinde takriben % 25 olmasına mukabil maarifi iptidaiyenin yetiştirilmesi ve ondan lâzım gelen faydanın istihsali için yapılan masraf senei sabıklara nazaran % 170 olmuştur. Bunun içerisinde muallim maaşlarına vuku bulan zam, ilk tedrisatın tevessüü, bir de inşa edilen mektepler vardır. Bu nispetler gösteriyor ki Türkiye kendisine çizdiği yeni maarif yolunda müterakkirfer şekilde yürümektedir ve elbette yürüyecektir. Onun hatvelerinin durması, idealin tevakkufu demektir. Bu tevakkuftan tabiatıyla müteessir oluruz. Yalnız çok şayanı teessür bir şekilde bilmekteyiz ki bu gün, bir zamanlar geniş bütçelerle yapılmış olan mektep tesisatımız, muallim miktarlarımız, mektebi yaşatmak için koyduğumuz menabiin azalması yüzünden, bazı mekteplerin kapanması ve bazı muallimlerin belki kendilerinden istifade edilmemesi ve iyi bir çare bulunmaz ve -esaslı tedbirler alınmazsa ileride bu mütezayit istifadenin gittikçe azalmasına sebebiyet verecektir. Onun için Maarif vekâleti bu esaslı nokta etrafında esaslı bir tedbir almak lüzum ve vücubu karşısında bulunmaktadır ve bu gün Büyük Millet "Meclisine arz edeceği bütçe ile bu yürüdüğümüz yolda tevakkufa uğramamak için bizden ne lazımsa isteyecektir.³²

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 29.5.1934 tarihli toplantısında söz alan Manisa Milletvekili Süleyman Fikri Bey, Türk eğitim sistemi ve ilkokul öğretmenleriyle ilgili Milli Eğitim Bakanlığı'na şu soruları yöneltmiştir.

Zor urumda olan ilkokul muallimlerin hulâsatan dilekleri şunlardır: 1 - Maaşlarının diğer Devlet memurları gibi muntazaman verilmesi, 2- Mesken bedelinden alacaklarının (imkân varsa) ödenmesi, 3- Terfilerinin salim bir şekle konması ve mukadderatlarının, maalesef bazılarının hislerine mağlûp olduklarını işittiğimiz, müfettişlerin ellerine tamamen terke dilmemesi, 4 - Tatillerde tetkik seyahati yaparak bilgilerini artırmak için, Devlet vesaitinden şimendifer ve vapurlardan, hiç olmazsa, nısıf ücretle seyahat edebilmelerine imkân verilmesi,

5 - Okuyacak meslekî ve ucuz kitap bulabilmek imkânının hazırlanması.

Arkadaşlarım, kendilerinden itimatla ve büyük bir ümitle bunları bihakkın başaracaklarına inandığım kıymetli vekilimizden bir kaç noktanın müsaadenizle izahını da rica edeceğim: 1 - Maarif ordusunun erkânı harbiye vazifesini ifa eden Millî talim ve terbiye heyeti, bu gün keyfiyet ve kemiyet itibariye, bu ordunun işlerini muntazaman başarmakta kendilerine kâfi bir yardımcı vaziyetinde buluyorlar mı? 2 - Orta ve yüksek tahsil gençliği neden bir kısmı hariçten gelen ve dış manzarası yaldızlı ve fakat özü çok zehirli olan cereyanlar önünde, maalesef, sürüklenmektedir. Ulu Gazimizin Türk gençliğine verdiği vazife, gösterdiği hedef malûmdur. Bu gençlerimizi, maatteessür bilmeyerek, anlamayarak sürüklenmekte oldukları bu muzır cereyanlardan kurtarmak, esas vazifelerine sevk etmek için ne yapılmaktadır? 3 - Mektep kitaplarımız hali hazır iktisadî

³²- T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, yetmiş ikinci inikat, 25 - VI - 1932 Cumartesi, s. 313

vaziyetlerimize asla uygun değil, çok pahalıdır. Bu sene kitapların ucuz satılması imkânı var mı? 4 - Memleketimiz çok geniş bir tarih sahnesidir. Geçmiş milletlerin bıraktığı çok kıymetli tarihî ve bedîî asar mevcuttur. Bu tarihî ve bedîî asarın meydana çıkarılması, tanzim edilmesi, muhafaza edilmesi için neler düşünülmekte ve yapılmaktadır, bunları yapacak elemanları var mıdır?³³ Yukarıda belirtilen sorulara Maarif Vekili'nin verdiği cevapta: Bilhassa ilkokul öğretmenlerinin maaşlarının genel bütçeden ödenmesi hususunda çalışmalar yapıldığı, bu durum gerçekleştiği takdirde terfi, tayin ve özlük haklarının da düzenleneceğini ifade etmiştir.

Aşağıdaki cetveller, bütün çocukların okula devamını ve devamın tahsili faydalı kılacak şekilde uzamasını şart koşan demokratik eğitim prensibini uygulamak için Türkiye'de sarf olunan gayretleri göstermektedir.

Türkiye Genelinde Okul-Öğretmen ve Öğrenci sayıları (Genel Toplam Olarak)³⁴

Yıllar	Okul	Öğretmen	Öğrenci
1935-36	6358	19879	770527
1936-37	6988	20061	810193
1937-38	6988	21557	879737
1938-39	8147	23598	959593
1939-1940	9753	26098	1070999

*Tedrisatı İptadiye Kanunu'na göre ülke dâhilinde tahsil çağındaki çocukların durumu ise şöyledir.*³⁵ (1935 yılı itibarı ile)

1-Aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere ülkede okuma çağında 3 milyon 750 bin çocuk vardır Bu miktar genel nüfusun %21,0 kısmını teşkil eder.

2- Bu miktar çocuktan ancak 1 milyon 101 bin, yani %26.2 kısmı, ilk tahsili bitirmiş veya halen okula devam etmektedir.

3- İlk tahsile devam etmeyenlerin sayısı 2 milyon 650 bin kişi, bu toplam erkek çocuklarda %60,4, kız çocuklarda %75.7 nispetini vermektedir.

4- Varılan sonuçlar 1935 sayımı sonuçlarıyla eşleşmektedir. 1935 sayımı sonucunda tahsil çağındaki çocuklar hakkında toplanan rakamların verdiği nispetlerden ancak beş senelik artış farkı kadar sapma vardır.

5- 1935 yılından itibaren tahsil çağındaki nüfusun okuryazar nispeti daha çok kız çocukları lehine yükseliş göstermektedir.

Bin hesabiyle

³³-T. B. M. M. ZABİT CERİDESİ, Altmışıncı inikat 29-T- 1934 Sah, XXII, s.434

³⁴ -BCA (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi), Dosya: 030-10/25-140-3, s. 1

³⁵-BCA. Dosya: 030-10/25-141-1, s. 2

Türkiye Büyük Millet Meclisinin 26.5.1936 tarihli toplantısında Maarif Vekili Saffet Arıkan Bey, Türkiye'nin 1936 yılındaki eğitim-öğretim durumu hakkında şu bilgiler vermiştir:

Mf. V. SAFFET ARIKAN (Erzincan)-Sayın arkadaşlar,. Vatandaşa vereceğimiz bilgiyi maddi hayatında kendisine faydalı kılacak. Bizim esas prensibimiz budur. Bunun için takip ettiğimiz sıra da şudur: Evvela, bu noktai nazara, göre vatandaşa ne gibi malumat ve bilgi vereceğiz. İkincisi, bu bilgiyi hangi hoca vasıtası ile vereceğiz. Yani evvela bir program sonra bir muallim. Daha sonra da, yani bu iki esas mevcut olduktan sonra, mektep açmak sıra böyle geliyor. İkincisi: Memleketteki realite nedir, bu günkü vaziyet, durum nedir. Bunu tetkik edip buna göre tedbir bulmak. Bu günkü nüfusumuza göre, her yerde olduğu gibi umumi nüfusun % 12 sini ilk tahsil çağı olarak kabul edersek, *takriben 1 8501 000 çocuğumuz ilk tahsil çağındadır. Bu günse bir, kasaba ve köylerde 658 000 gocuk okumaktadır.* Görülüyor ki, bu mevcut okuması lazım gelen mevcudun üçte biridir. Bunu kasaba ve köye taksim edecek olursak takriben 370 000 i köy okullarında, 310 000 i de şehir mekteplerinde okumaktadırlar. Biz köylerimizi umumi nüfusumuzun % 75 i kabul edersek görülür ki, şehirlerde okuma çağında bulunan gocuklar % 68' dir. Köylerde ise, ancak % 25 i okumaktadır. Hakiki durum ve realite budur. Şimdi muallim adedine gecelim. *Bu gün ilköğretim muallimi olarak 13 834 muallimimiz vardır. Bunun (3 518) i erkek ve 3 515) i kadın olmak üzere (6 933) 'i şehirde muallimdir. Köylerde ise, (5 825) i erkek ve (1 076) 'i kadın olmak üzere (6 901) muallimimiz vardır. Bu muallimler 1165' i şehirde ve 5 186'si köyde bulunan mekteplerde tedrisat yapmaktadır.* Arkadalar; ilk muallim mekteplerinin bize takriben 650 kadar mezun verdiğini düşünürsek ve ilköğretim kadrosundan her sene tekaüt, istifa ve sair suretlerle çıkanlar bundan tenzil edersek elimize her sene takriben 300 - 350 muallim geliyor demektir.³⁶ Bu, normal senelerdedir. Beş bin köyde muallim bulundurabildiğimize ve memleketimizde 39 000 köy bulunduğuna göre daha mektebi ve muallimi bulunmayan 35 000 köyümüz kalıyor. Eğer biz bu 35 000 köye muallim bulmak için her sene çıkan 300 - 350 muallimi bekleyecek olursak takribi bir hesaplama bir asır beklememiz lazımdır. Demin arz ettiğim gibi, Bakanlık her şeyden evvel realiteyi göz önünde bulunduruyor. Köylerimizin nüfusu hakkında da size ufak izahat vereyim.

1927 istatistiğine göre köylerimizin nüfusunu beş kategoriye ayırmak mümkündür: *Birinci kategoriye; 514 köy, 1 200 den fazla nüfusu olan*

İkinci kategoriye; 1 427 köy, 800-1 000 nüfusu olan,

Üçüncü kategoriye; 5 500 köy, 400 - 800 nüfusu olan,

Dördüncü kategoriye; 16 000 köy, 150 - 400 nüfusu olan,

Beşinci kategoriye; 16 000 köy, vasatı olarak 150 den az nüfusu olan³⁷.

Arkadaşlar, görülüyor ki köyde açılacak bir sınıfın, haddi asgari olarak 40 kişi kabul etsek 32 bin köyde gocukların adedi 40 tan aşağıdır ve bazı yerlerde 15 ten bile aşağı düşmektedir. Bu vaziyet karşısında bütün köylerin muallim ve mektep ihtiyacını temin etmek hem zaman ve hem de çok

³⁶-T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Altmış sekizinci inikat, 26- V- 1936 Salı, XI, s.245

³⁷-T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Altmış sekizinci inikat, 26- V- 1936 Salı, XI, s.245

para ister. Onun için biz, bu günkü sistemin değiştirilmesi lüzumuna kani olduk. Muhterem arkadaşlar; düşündüğümüz şudur: Bu gün kahraman ordumuz bütün memlekete şamil ve başlarında binlerce zabiti olan bir mekteptir. Bahusus harf inkılâbından sonra orduda okuma, yazma bilenlerin miktarı yüzde 9' ni geçmiştir. Hele küçük zabıtlık yapmış olanlar bu gün köylerde mükemmelen muallimlik yapmaktadırlar. Bu son aylar zarfında bu işle alakadar olan arkadaşlarımız Ankara civarında sekiz, on koy gezdiler. Buralarda öyle elemanlara rest gelmişlerdir ki bunlar orduda küçük zabıtlık yapmış, okumak, yazmak öğrenmişlerdir. Bunlar köylerinde çocuklarını başlarına toplayarak onlara okuyup yazmayı öğretmektedirler. Bunlar bizim için çok kıymetli ve köyde oturan, köylü ile hemhal olan köylünün dertlerinden anlayan elemanlardır. Bu gibi unsurlardan istifa etmek istiyoruz. Bunların keyfiyette en iyilerini toplayarak ve Ziraat vekâleti ile teşriki mesai ederek yedi, sekiz aylık bir kurstan geçireceğiz. Bunlara verilecek vazife, köylüye okuyup, yazma, faize kadar basit hesap öğretmek, Türk tarihi ve coğrafya hakkında mücmel ve fakat temelli malumat vermek, aynı zamanda hayat bilgisi işini ve ziraat bilgilerini köylüye ameli olarak öğretmektir. Arkadaşlar, Yüksek heyetinizin her zaman düşüncesi köylünün kalkınması, refahıdır. Bunun için birçok kanunlar yapıyoruz. Fakat bunların bir kısmı köyün hududuna kadar gidiyor ve köylünün bilgisiyle hemahenk olmadığı için köyün kapısında kalıyor. Arz ettiğim gibi; muhtelif bakanlıkların çıkardıkları birçok kanunlar vardır; köylü ne bilsin ki bu kanunlarla aralarında bir ahenk hâsıl olsun. Bunun için vekâletlerden rica ettim. Bir komisyon toplandı ve bu komisyon köylüye ne öğretilmesi hakkında bir taslak hazırlamıştır.³⁸

Cumhuriyetin ilanında orta mekteplerde 9 800 talebe vardı. Bu talebeye mukabil 1 900 hoca vardı. şunu şükranla arz etmek isterim ki, bu gün orta mekteplerimizde 63 000 talebemiz vardır, fakat buna mukabil hocaların yekunu 2 100'i geçmemektedir, bir taraftan talebe miktarı 6-7 misli artarken hoca miktarı hemen hemen aynı rakamda kalmıştır. Bu yüzden hâsıl olan netice de bir muallim lisede on beş saat, orta mektepte on sekiz saat ders vermesi lazım gelirken, hocalara altmışar saat daha ders ilave edilmiş ve bu suretle ders saatlerini liselerde yirmi bir, orta mekteplerde yirmi dört saate çıkarmak mecburiyeti hâsıl olmuştur. Arkadaşlar, geçen sene orta mekteplere hücum eden, mektep isteyen talebelerin hepsini aldık. Buna mukabil muallimlere munzam dersler verilmesi mecburiyeti hâsıl olmuştur. Bu sene vaziyet daha fenalaşmıştır. Bu sene orta mektepleri ve liseleri gezmiş olan arkadaşlar bilirler ki, bilhassa nüfusu sıkışık olan yerlerde orta mekteplerimize artık bir fert koymağa imkân kalmamıştır. O kadar sıkışık ki, o kadar dolgun bir haldedirler. Bu sene orta mektepten takriben 9000 kişi çıkmaya namzettir. Bunların hepsinin çıktığını farz etsek bile ilk mekteplerimizin beşinci senelerinde 46 000 talebe vardır. Bu 46 000 talebenin geçen yıllardaki emsali gibi % 40 fire vereceğini dahi nazari dikkate alsak - ki tabii ben buna kalben kail değilim, hepsinin alınması taraftarıyım - bu fire dahi mevzubahis olsa demek ki 30 000 talebe orta mekteplere gitmek ihtiyacındadır. Bunun 9 000' i için yer açılrsa 21 000 talebe açıktır. Hakiki vaziyet budur. Bazı arkadaşlar mektep açalım diyorlar. Arkadaşlar bu günkü

³⁸-T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Altmış sekizinci inikat, 26- V- 1936 Salı, XI, s.246

mevcut talebeyi 2 100 muallimle ve bazılarının ders saatlerini 27, 28 saate kadar çıkarmak suretiyle okutuyoruz. Hâlbuki buna 20 000 kişi daha katılacak ki, 370 dershane ediyor. Bunu da açmak mecburiyetindeyiz. Elimize geçecek olan gerek Avrupa'dan gelecek gerek Gazi Terbiye enstitüsünden çıkacak ve gerek muallim mekteplerinden yetişecek muallimlerin mevcudu 150 kadardır. Yani ihtiyacımız olan 7-8 yüz muallimin dörtte biri kadardır. Bunlar dahi elimize geçse vaziyetin ağırlığı tamamıyla tebarüz ediyor, zannederim. Arkadaşlar, eğer bakanlık mektep açmak hususunda biraz imsak gösterecek olursa güç vaziyetini takdir buyurursunuz - biraz istisna gösteriyorsa bunun sebebi budur. Hocasız bir mektep açıp oraya çocukları doldurmakta hiç bir fayda yoktur. Bilakis mektep görmüş telakki edilecek bir takım bilgisiz elemanların meydana gelmesine sebep olacaktır ki, buna da Heyeti Celileniz razı olmaz. Bu sene bunun için bulduğumuz bir usul de çift tedrisat yapmaktır. Yani öğleden evvel 4, öğleden sonra 4 saat okutmak. Zaten ortaokullarımızın ders saati 4 saattir. Bu suretle, mektep binalarından ve mektep heyeti talimiyesinden heyeti müdüresinden istifade etmiş oluyoruz. Çok gayretli, hamiyetli ve fedakâr olan muallimlerimizden bir parça daha feragat isteyerek bu çocuklarımızı mektepte okutmak çarelerini araştırıyoruz. Buna rağmen bu sene sıkışık olan bazı yerlerimizde yine 10 - 12 orta mektep açmak lüzumu katidir. Mektep hocası bulmak için Hüsnü arkadaşın çok iyi bir noktaya temas ettiler. Buyurdular ki, ilköğretim muallimlerinden acaba orta mektep için hoca bulamayız? Arkadaşlar, bakanlık, çarenin bunda olduğunu birçok incelemelerden sonra anlamıştır. 4 - 5 ve 6 sınıflı ilk öğretmen mektepleri mezunlarından iki sene üç sene iyi sicil almış muvaffak olmuş muallimlerimiz için bir imtihan açmak istiyoruz. Bu imtihan haziran sonlarında yapılacaktır. Vilayetlerden aldığımız malumata göre takriben 1 200 kadar hoca bu ise namzettir. İmtihan neticesinde kaç kişi muvaffak olursa bunlardan ehliyetname almak isteyenleri, ehliyetname kısmına ayıracağız. İstemeyenleri de üç sömestri için Gazi Terbiye enstitüsünde kursa tabi tutacağız. Bunlar da burada, Gazi enstitüsünden çıkanlar gibi muameleye tabi tutulacaklardır. Bu suretle her sene 250 - 300 belki daha fazla, muallimi acele yetiştirmek suretiyle orta mekteplerin ihtiyacı karşılamaya çalışacağız. Bundan sonra liseye ait olması lazım gelen kıymetli elemanları da liselere teksif etmek imkânı elde etmiş bulunacağız. Bunun için bütçede bir fasıl vardır. Takriben 350 kadar muallimin Gazi Terbiye enstitüsüne gelip kurs görmeleri için tahsisat konmuştur³⁹

*Lisan meselesi hakikaten mühim bir meseledir. 935 yılında buradaki Dil, tarih fakültesinde lise ve orta mekteplere lisan hocası yetiştirmek için 30 talebe alındı, çalışmaktadırlar. Gerek burada, gerek İstanbul'dan yetişecek hoca miktarını arttırmak suretiyle çok olan münhalları kapatmağa çalışacağız. Spor işinde. Zaten biz spor işini ana işlerden telakki ediyoruz. Bunun için ordu, fırka ve maarif el ele vererek bu işi başarmağa çalışmaktayız.*⁴⁰

Maarif vekili S. Arıkan, 1937 yılı bütçe görüşmeleri sırasında 26.5.1937 tarihinde eğiti ve öğretimle ilgili şu konuları belirtmiştir.

³⁹-T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Altmış sekizinci inikat, 26- V- 1936 Salı, XI, s.247

⁴⁰-T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Altmış sekizinci inikat, 26- V- 1936 Salı, XI, s.24

MAARİF V. S. ARIKAN (Erzincan) Maruzatıma yüksek tedrisattan başlayacağım. Üniversitedeki ilk tesisinde mevcut 3000 idi. Bu sene (1937 de) 5000 ne yaklaşmıştır. Üniversitede yapılan ıslahattan birisi Hukuk fakültesinin görülen lüzum üzerine dört seneye iblağı ve Hukuk fakültesinin yanında bir iktisat fakültesinin açılması; Yüksek muallim mektebinin yanında da bir Pedagoji Enstitüsü'nün açılmasıdır. Görülen lüzum üzerine dedim; çünkü arkadaşlar, yüksek mekteplerin bu gibi programlarını senelere taksimini tedris heyeti yapar. Vaziyeti tetkik ve tespit eder, Bakanlık bunu inceler, eğer makul görürse kabul edilir. Sayın profesörler, hatta içimizde bulunan profesörler de dâhil olduğu halde toplanarak verdikleri netice: Bu günkü okunan malzemeye göre behemehal Hukuk fakültesinin 4 seneye çıkarılması zaruretidir. Bundan maada (Mülkiye mektebi), Siyasal bilgiler okulu da aynı suretle 4 seneye çıkarılmıştır. Geçen sene tahsis buyurduğunuz ödenekle Radyoloji enstitüsü kan tahlili enstitüsü, hayvanat ve nebatat enstitüleri ikmal edilmiş bulunuyor. Arkadaşlar; bizim fen ve edebiyat fakültelerinin yatılı kısmını ihtiva eden bir mektep vardır. Yüksek muallim mektebi. Bu mektep bize liseler için muallim yetiştiriyor.⁴¹

Bu sene, Evkafın Vefa'da başlayıp ta bitiremediği bir binayı satın alıyoruz ve bunu bir pansiyon haline getirerek 200 genci orada okutacağız.

İstanbul'daki Güzel sanatlar akademisini geçen sene de arz ettiğim gibi takviye etmek mevkiindeyiz. Bu sene Avrupa'dan mimari, heykeltıraşı ve resim için üç tane beynelmilel şöhretli uzman getirttik. Bu profesörler işe başladılar. Bunun tesiri iledir ki, hem talebe adedi arttı, hem dersler daha muntazam bir hale girdi. Güzel sanatlar akademisi yanımda Türk tezyini sanatlar şubesi açıldı. Bizim muhterem uzmanlarımızdan yedi kişi de burada çalışmaktadır. *Rasathanenin* bazı noksanları vardı, geçen sene lütfedilen para ile ikmal edildi, marograf ve saire yapıldı. Bu sene de memleketimizde beynelmilel noksan kalmış olan manyetik hassasını tespit edici bir müessese vücuda getireceğiz.

Cumhur Başkanlığının buradaki Filarmonik orkestrası inkişafına devam etmektedir. Açılan konservatuar iki kısma ayrılmıştır. Birisi tiyatro, diğeri müzik kısmıdır. Tiyatro kısmına, iki sene olmak üzere 9 u kız, 16 si erkek olarak 25 talebe alınmıştır. Müzik kısmında daha ziyadedir.⁴²

Şimdi meslek mekteplerine geçiyorum. Bakanlığa merbut mektepler; *erkek sanat okulları, akşam erkek sanat okulları, kız enstitüleri, akşam kız sanat okulları kız ertik öğretmen okulu, orta ticaret okulları, birinci ve ikinci devreli ticaret liseleri, akşam ticaret okulları, yapı ustası okulu, terzilik ve kürkçülük okulu. Ceman yekûn on kategoridir.* Bunlardan erkek sanat okullarının Vekâlete geçtikten beri inkişafı şayanı memnuniyettir. Rağbet büyüktür ve talebe tehacümü ziyadedir. Hatta şunu bir taraftan memnuniyetle diğeri taraftan esefle kaydetmek isterim; geçen sene bu mekteplere 2127 talebe müracaat ettiği halde bunun ancak dörtte birini alabildik. Bu kadar rağbet vardı. Ankara'da sanat mektepleri için muallim yetiştirmek üzere bir mektep açıyoruz. 1935 - 1936 yılımda bu sanat mekteplerinde 1865 talebe, 189 öğretmen varken bu yıl (1937) talebe miktarı 2126 ya ve öğretmen miktarı da 200 e çıkmıştır ve bunlar bu sene zarfında 248 mezun

⁴¹-T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Altmış beşinci inikat, 26 -V -1937 çarşamba, XVII, s.256

⁴² - T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Altmış beşinci inikat, 26 -V -1937 çarşamba, XVII, s.256

vermiştir. Akşam erkek sanat okulları: İş sahasında çalışan fakat sistematik bir surette yetişmemiş olan işçileri akşam sanat okullarında okutarak bunların bilgilerini ve kabiliyetlerini arttırmak yolundayız. Bu gün bir iki yerde tecrübe ettiğimiz bu, İzmir ve Bursa'da olmak üzere beş tane olan bu enstitüler bu sene Kadıköy ve Adana'da da birer tane açılmak suretiyle yediye iblağ edilmiştir. Bu, kız enstitülerinin yaptığı hizmet hepimizce malum olduğu için fazla tasdi etmek istemem. Geçen ders yılında bunların talebe miktarı 1266 iken bu sene 1460 a çıkmıştır. Akşam kız sanat okulları: yurdun her tarafından böyle mekteplerin açılması için vuku bulan müracaatlar; bu mekteplere olan ihtiyacın ne kadar bariz ve acil olduğunu gösterir. Evvelce Ankara, İstanbul, İzmir ve Bursa'da olmak üzere yedi yerde müessesesti. Bu sene, geçen sene kabul buyrulmuş, olan tahsisatla, Adana, Afyon, Diyarbakır, Edirne, Erzurum, Konya ve Trabzon'da olmak üzere yedi tane kız aksam okulu açtık. Bunların faydalanan pek aşikârdır. Bu mekteplere devam edenlerin miktarı geçen yıl 3655 iken bu sene 6980 e. Geçen sene 37 mezun vermiştir. Bu sene ihtisas şubesi de açılmıştır.. Buradan çıkacaklar enstitülere doğrudan doğruya muallim olacaktır.⁴³

Ticaret liseleri: İzmir'de ve Ankara'da vardır. Üç tane orta ticaret okulu da Adana, Samsun ve Trabzon'dadır. Bunların talebesi 810 iken bu yıl 935 e çıkmıştır. Ankara'da bir yapı usta okulu vardır; bu günkü mevcudu 180'dir. Bunların tatil zamanlarında buradaki inşaatla her biri 200 - 250 kuruş, kadar bir yevmiye almaları kendilerinin ne kadar iyi yetiştiğini ve ne kadar arandığını göstermeğe kati bir delildir. Arkadaşlar, meslek mektepleri hakkında bu malumatı arz etmekten maksadım şudur; memlekette bu mekteplerin adedini sanayimizin inkişafına uyarak rasyonel bir şekilde yapmak istiyoruz ve adedi günden güne artmaktadır. Tabii bu, memnuniyete değer bir hadisedir. Orta mektep vaziyeti: orta mekteplerimizin, ihtiyacı 3 esasa istinat eder ve onlara ihtiyaç gösteri. Bunlar muallim bina, program ve kitapların tanzimi.⁴⁴

Esasen baslarken şükranla kaydettim ki, okuyan talebenin sayısı günden güne artmaktadır. Geçen yıl orta mekteplerde 75 229 vatan evladı varken bu sene 90 000 i aşacağını kuvvetle tahmin ediyoruz. Evvelce de arz etmişim ki muallim olmayınca, mektep açmakta fayda yoktur. Geçen sene kadromuza giren muallimlerle açılan fazla dershanelerin (ki adedi 209 a balığ oluyordu.) Bunların ihtiyacını temin ettikten maada ayrıca Bafra, Bakırköy, Bandırma, Beykoz, Çorlu, Fatih, İnebolu, İstanbul Süleymaniyesi, Kasımpaşa, Üsküdar, Karaköse ile Muş'ta birer orta mektep açmağa muvaffak olabildik.⁴⁵

Arkadalar, esas iş, köyü okutmak işidir. Hepinize takdim olunan şu pusulada görülür kü ki nüfusumuzun 3 799 000' ni kasaba ve şehirlerimizdedir. Nüfuslan 800 den fazla olan köylerde 2 388 000, nüfuslan 400 - 800 arasında bulunan köylerde 3 173 000 vatandaş oturduğu halde, nüfuslan 400 den aşağı olan 32 bin köyde 6 836 000 vatandaşımız bulunmaktadır. Bizim nüfusu 800 den fazla olan köylerde beş sınıflı mektep yapmak gayemizdir. Nüfusu 400 den aşağı olanlara gelince memleketin her tarafına yayılmış bulunan bu köyleri tabiat ve arazi itibariyle toplamağa

⁴³ - T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Altmış beşinci inikat, 26 -V -1937 çarşamba, XVII, s.257

⁴⁴ - T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Altmış beşinci inikat, 26 -V -1937 çarşamba, XVII, s.257

⁴⁵ - T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Altmış beşinci inikat, 26 -V -1937 çarşamba, XVII, s.257

bilhassa yakın senelerde imkân yoktur. Buralarda Eğitimci usulünün tatbiki çok faydalıdır. Bazı arkadaşlar eğitimci kursta bazı arkadaşlar da köylerde gördüler. Sunu arz edeyim ki bunlar yarım kurs gördükleri halde şehir mektepleri ile boy ölçüşebildiler. Hatta bazı şehir mekteplerinden daha evvel olarak üç ayda, köylü çocukları, alfabeyi öğrenmişler ve okuma kitaplarına geçmişlerdir. Geçen sene yaptığımız deneme kursları ve yapacağımız kursları hazırlamakta bütün bakanlıkların Kültür bakanlığının çok değerli yardımları olduğunu arz etmeyi vazife bilirim. Bilhassa Ziraat vekâletinin alakalı ziraat memurlarının ve Ziraat vekâletinin yüksek mikyasta köylüye olan yardım ile bu iş çok kolaylaştırılmıştır. Vekâletlerin ve bilhassa Ziraat vekâletinde bu işte çalışan arkadaşların bu yardımlarını ve hizmetlerini anmak benim için büyük bir zevktir.⁴⁶

1940-1951 Yılları Arasında Türkiye’de Okul Çağında Çocuk Sayısı:⁴⁷

Yıl	Okul Çağındaki Çocuk Sayısı (7-16 yaş)		Okula Devam Edecek Çocuk Sayısı (7-16 yaş)	
	Erkek	Kız	Erkek	Kız
1940	2.039.363	1.713.909	661.179	294.380
1945	2.534.261	2.133.495	865.860	491.380
1950	-	-	1.003.452	294.787
1951	-	-	1.123.625	661.085

Okula Kaydolan Muhtelif Yaşlardaki Çocuklar

	İlkokul Çağındaki Çocuklar (7-12 Yaş)	Ortaokul Çağındaki Çocuklar(12-15 Yaş)	Lise Çağındaki Çocuklar (15-18 yaş)
1940	955.957	35.332	24.862
1945	1.508.633	65.608	25.515
1950	1.677.367	65.168	21.770

Bu cetveller incelendiğinde Türk eğitim ve öğretiminde bazı önemli konuları ortaya koymaktadır.

- 1- Okul çağındaki çocukların çok azı okula devam etmektedir. Devam edenlerin çok azı kızdır.
- 2- Fazla sayıda çocuk ilkokuldan sonra öğrenim hayatlarına son vermektedirler.
- 3- Türk çocukları arasında liseye devam edenlerin sayısı çok azdır.

Bu konuda araştırma yapan bir şahıs, devam konusu hakkında şunları tespit ettiğini ifade etmiştir: 100 ilkokul öğrencisinin ancak 8’i ortaokula devam etmektedir. 100 ortaokul öğrencisinden 28’i liseye girebilmekte ve 100 lise öğrencisinden 86’sı yüksek öğrenime devam edebilmektedir. Bu durum Türk maarif sisteminde ilkokulla ortaokul arasında olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

⁴⁶- T. B. M. M. ZABIT CERİDEŞİ, Altmış beşinci inikat, 26 -V -1937 çarşamba, XVII, s.258-259

⁴⁷ -Amerikan Heyeti Raporlarında: Maarif İşleri, İstanbul, 1939, s. 4

Çocuk ortaokula girdiği takdirde tahsiline devam imkânı fazlalaşmaktadır.⁴⁸ Bir defa liseye girdiği takdirde, onun yükseköğrenime devamı hemen hemen katılaşmıştır. Bunlar şehir okulları için ciddi meselelerdir. Köylerde ise büsbütün ehemmiyetlidir.

*1944-1945 Ders Yılı Başında Öğrenci Durumu*⁴⁹

Öğrenim çeşidi	1944-1945'te	1943-1944'te	Sayısı	Farkı %
İlköğretim	1.258.423	1.029.978	228.445	22.17
Ortaokullar	75.754	81.284	5.530	6.80
Liseler	28.763	29.653	870	2.93
Orta Meslek okulları	45.519	38.165	7.354	19.26
Fakülte ve Yüksekokul	19.983	18.734	1.249	6.66
Toplam	1.428.462	1.197.814	230.648	19.25

*1949-1950 ders yılından 1955-1956 ders yılına kadar İlköğretmen Okulları Sayısı ile öğrenci ve mezun sayısı*⁵⁰

Yıllar	Okul sayısı	Öğrenci sayısı	Diploma alanların sayısı	Düşünceler
1949-1950	29	15.797	2.007	-
1950-1951	31	16.306	2.472	-
1951-1952	31	15.812	2.674	-
1952-1953	32	15.798	1.085	x
1953-1954	34	16.246	2.970	-
1954-1955	34	16.496	3.445	-
1955-1956	40	17.609	--	-

x-Köy Enstitüleri öğretmen okulları ile birleştirilerek öğrenim süresi altı yıla çıkması nedeniyle mezun verilmemiştir.

Maarif istatistiklerine göre 1939-1940 ders yılı başında yapılan inceleme sonucuna göre maarif hareketlerinin son beş yıllık gelişmesini ortaya koymaktadır⁵¹.

⁴⁸ - Türkiye'de Köy Eğitimi ve Öğretimi, Ankara, 1956, s. 24

⁴⁹ -BCA.. Dosya: 030-10/75-142-7, s. 1

⁵⁰ -BCA. Dosya: 030-01/29-170-20, s. 1

⁵¹ - BCA. (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi) Dosya: 030.10.0/25-140-3, s. 1

Öğretim Yılı	Okul	Öğretmen	Öğrenci
1935-1936	6358	19879	770527
1936-1937	6988	20061	810193
1937-1938	6988	21557	879737
1938-1939	8147	23598	959593
1939-1940	9753	26098	1070999

Tedrisatı İptadiye Kanununun bütün ülke dâhilinde tahsil çağındaki çocuk adedi bakımından toplanan bilgiler yukarıda tablo halinde verilmiştir.

Bu sonuca göre, bir değerlendirme yapılırsa şu durum ortaya çıkar:

1-Yine aşağıdaki tabloda da görüleceği gibi ülkede okuma çağında Üç milyon yedi yüz elli bin çocuk vardır. Bu miktar genel nüfusun %21.0 kısmını teşkil eder.

2- Bu miktar çocuktan 1946 yılı itibariyle ancak bir milyon yüz bir bin, yani 526,9 kısmı, ilk tahsili bitirmiş veya halen okula devam etmektedir.

1936/1937 Yılı ve sonraki Yıllar:

Maarif Vekili. SAFFET ARIKAN (Erzincan)- Maarif Bakanlığımızın ilk, orta hatta yiririksek tedrisat hakkında bu bir sene zarfındaki düşüncelerini kısaca arz edeyim. Bu suretle, zannederim, hatiplerin birçok suallerine de cevap vermiş olacağım. Arkadaşlar biz maarif isini evvela şu cepheden mütalaa ediyoruz. Vatandaşa vereceğimiz bilgiyi maddi hayatında kendisine faydalı kılmak.. Bizim esas prensibimiz budur. Bunun için takip ettiğimiz sıra da şudur: Evvela, bu noktai nazara, göre vatandaşa ne gibi malumat ve bilgi vereceğiz. İkincisi, bu bilgiyi hangi. hoca vasıtası ile vereceğiz. Yani evvela bir program sonra bir muallim. Dana sonra da, yani bu iki esas mevcut olduktan sonra, mektep açmak sırsa böyle geliyor. İkincisi: Memleketteki realite nedir, bu günkü vaziyet, durum nedir. Bunu tetkik edip buna göre gayeye tedbir bulmak. Bu günkü nüfusumuza göre, her yerde olduğu gibi umumi nüfusun % 12 sini ilk tahsil çağı olarak kabul edersek, takriben 1 8501 000 çocuğumuz ilk tahsil çağındadır. Bu gün şehir, kasaba ve köylerde 658 000 çocuk okumaktadır. Görülüyor ki, bu mevcut okuması lazım gelen mevcudun üçte biridir. Bunu kasaba ve köye taksim edecek olursak takriben 370 000'i köy okullarında, 310 000'i de şehir mekteplerinde okumaktadırlar. Biz köylerimizi umumi nüfusumuzun % 75 i kabul edersek görülür ki, şehirlerde okuma çağında bulunan çocuklar % 68'dir. Köylerde ise, ancak % 25' i okumaktadır. Hakiki durum ve realite budur. Şimdi *muallim adedine geçelim. Bu gün ilköğretim muallimi olarak 13 834 muallimimiz vardır. Bunun (3 518)' i erkek ve 3 515)' i kadın olmak üzere (6 933)' i şehirde muallimdir. Köylerde ise, (5 825)' i erkek ve (1 076)' si kadın olmak üzere (6 901) muallimimiz vardır. Bu muallimler 1 165'i şehirde ve 5 186'si köyde bulunan mekteplerde tedrisat yapmaktadır.*⁵² Arkadaşlar; ilk muallim mekteplerinin bize takriben 650 kadar mezun verdiğini

⁵²- T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Altmış sekizinci inikat, 26- V- 1936 Salı, s. 245

düşünürsek ve ilköğretim kadrosundan her sene tekaüt, istifa ve sair suretlerle çıkanlar bundan tenzil edersek elimize her sene takriben 300 - 350 muallim geliyor demektir. Bu, normal senelerdedir. Beş bin köyde muallim bulundurabildiğimize ve memleketimizde 39 000 koy bulunduğuna göre daha mektebi ve muallimi bulunmayan 35 000 köyümüz kalıyor. Eğer biz bu 35 000 köye muallim bulmak için her sene çıkan 300 - 350 muallimi bekleyecek olursak takribi bir hesaplama bir asır beklememiz lazımdır. Demin arz ettiğim gibi, Bakanlık her şeyden evvel realiteyi göz önünde bulunduruyor. İzin verirsiniz köylerimizin nüfusu hakkında da size ufak izahat vereyim. *1927 istatistiğine göre köylerimizin nüfusunu beş kategoriye ayırmak mümkündür. Birinci kategoriye; 514 koy, 1 200 den fazla nüfusu olan, ikinci kategoriye; 1 427 koy, 800 . 1 000 nüfusu olan, üçüncü kategoriye; 5 500 koy, 400 - 800 nüfusu olan, Dördüncü kategoriye; 16 000 koy, 150 - 400 nüfusu olan, Beşinci kategori; 16 000 koy, vasati olarak 150 den az nüfusu olan. Arkadaşlar, görülüyor ki köyde açılacak bir sınıfın, haddi asgari olarak 40 kişi kabul etsek 32 bin köyde çocukların adedi 40 tan aşağıdır ve bazı yerlerde 15 ten bile aşağı düşmektedir.* Bu vaziyet karşısında bütün köylerin muallim ve mektep ihtiyacını temin etmek hem zaman ve hem de çok para ister. Onun için biz, bu günkü sistemin değiştirilmesi lüzumuna kani olduk. Muhterem arkadaşlar; düşündüğümüz şudur: Bu gün kahraman ordumuz bütün memleketi şamil ve başlarında binlerce zabiti olan bir mekteptir. Bhusus harf inkılâbından sonra orduda okuma, yazma bilenlerin miktarı yüzde 90'ni geçmiştir. Hele küçük zabitlik yapmış olanlar bu gün köylerde mükemmelen muallimlik yapmaktadırlar. Bu son aylar zarfında bu işle alakadar olan arkadaşlarımız Ankara civarında sekiz, on koy gezdiler. Buralarda öyle elemanlara rast gelmişlerdir ki bunlar orduda küçük zabitlik yapmış, okumak, yazmak öğrenmişlerdir. Bunlar köylerinde çocukları başlarına toplayarak onlara okuyup yazmayı öğretmektedirler. Bunlar bizim için çok kıymetli ve köyde oturan, köylü ile hemhal olan köylünün dertlerinden anlayan elemanlardır. Bu gibi unsurlardan istifa etmek istiyoruz. Bunların keyfiyetçe en iyilerini toplayarak ve Ziraat Vekâleti ile teşriki mesai ederek yedi, sekiz aylık bir kurstan geçireceğiz. Bunlara verilecek vazife, köylüye okuyup, yazma, faize kadar basit hesap öğretmek, Türk tarihi ve coğrafya hakkında mücmel ve fakat temelli malumat vermek, aynı zamanda hayat bilgisi işini ve ziraat bilgilerini köylüye ameli olarak öğretmektir.⁵³

Cumhuriyetin ilanında orta mekteplerde 9 800 talebe vardı. Bu talebeye mukabil 1 900 hoca vardı. Şunu şükranla arz etmek isterim ki, bu gün orta mekteplerimizde 63 000 talebemiz vardır, fakat buna mukabil hocaların yekûnu 2 100 geçmemektedir, bir taraftan talebe miktarı 6-7 misli artış olurken, hoca miktarı hemen hemen aynı rakamda kalmıştır. Bu yüzden hasıl olan netice de bir muallim lisede on beş saat, orta mektepte on sekiz saat ders vermesi lazım gelirken, hocalara altışar saat daha ders ilave edilmiş ve bu suretle ders saatlerini liselerde yirmi bir, orta mekteplerde yirmi dört saate çıkarmak mecburiyeti hasıl olmuştur. Geçen sene orta mekteplere hücum eden, mektep isteyen talebelerin hepsini aldık. Buna mukabil muallimlere munzam dersler verilmesi mecburiyeti hâsıl olmuştur. Bu sene vaziyet daha fenalaşmıştır. Bu sene orta mektepleri ve liseleri gezmiş olan

⁵³-.T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Altmış sekizinci inikat, 26- V- 1936 Salı, s. 245-246

arkadaşlar bilirler ki, bilhassa nüfusu sıkışık olan yerlerde orta mekteplerimize artık bir fert koymağa imkân kalmamıştır. O kadar sıkışık ki, o kadar dolgun bir haldedirler. Bu sene orta mektepten takriben 9000 kişi çıkmaya namzettir. Bunların hepsinin çıktığını farz etsek bile ilk mekteplerimizin beşinci senelerinde 46 000 talebe vardır. Bu 46 000 talebenin geçen yıllardaki emsali gibi % 40 fire vereceğini dahi nazari dikkate alsak - ki tabii ben buna kalben kail değilim, hepsinin alınması taraftarıyım. Bu fire dahi mevzubahs olsa demek ki 30 000 talebe orta mekteplere gitmek ihtiyacındadır. Bunun 9 000'i için yer açılrsa 21 000 talebe açıktadır. Hakiki vaziyet budur. Bazı arkadaşlar mektep açalım diyorlar. Arkadaşlar bu günkü mevcut talebeyi 2 100 muallimle ve bazılarının ders saatlerini 27, 28 saate kadar çıkarmak suretiyle okutuyoruz. Hâlbuki buna 20 000 kişi daha katılacak ki, 370 dersane ediyor.⁵⁴ Bunu da açmak mecburiyetinceyiz. Elimize gelecek olan gerek Avrupa dan gelecek gerek Gazi Terbiye enstitüsünden çıkacak ve gerek muallim mekteplerinden yetişecek muallimlerin mevcudu 150 kadardır. Yani ihtiyacımız olan 7-8 yüz muallimin dörtte biri kadardır. Arkadaşlar, eğer bakanlık mektep açmak hususunda biraz imsak gösterecek olursa – siz vaziyetini takdir buyursunuz - biraz istisna gösteriyorsa bunun sebebi budur. Hocasız bir mektep açıp oraya çocukları doldurmakta hiç bir fayda yoktur. Bilakis mektep görmüş telakki edilecek bir takım bilgisiz elemanların meydana gelmesine sebep olacaktır ki, buna da Heyeti Celileniz razı olmaz. Bu sene bunun için bulduğumuz bir usul de çift tedrisat yapmaktır. Yani öğlen evvel 4, öğleden sonra 4 saat okutmak. Zaten ortaokullarımızın ders saati 4 saattir. bu suretle, mektep binalarından ve mektep heyeti talimiyesinden heyeti müdiresinden istifade etmiş oluyoruz. Çok gayretli, hamiyetli ve fedakar olan muallimlerimizden bir parça daha feragat isteyerek bu çocuklarımızı mektepte okutmak çarelerini araştırıyoruz. Buna rağmen bu sene sıkışık olan bazı yerlerimizde yine 10 - 12 orta mektep açmak lüzumu katidir.⁵⁵

1946 ve Sonraki Yıllara Eğitim-Öğretimdeki gelişmeler:

MİLLÎ EĞİTİ MBAKANI H. Â. YÜCEL (İzmir)-Cumhuriyetin kurulduğu 1923 senesinde bütçe heyeti umumiyesi 137 754 000 lira, Millî Eğitime ayrılan para 3 milyon, nispeti % 2,2 bundan on sene sonra 1933 yılında bütçe heyeti umumiyesi 182 milyon lira, Millî Eğitime ayrılan 10 360 000, nispet % 5,68 dir. Bu sene huzurunuz getirdiğimiz 1946 yılı bütçesi bütünü olan 990 milyon liraya 103 milyon lira nispet edildiği takdirde nispet % 10,4 e varır. Bu, teşkilâtımız için, benin için, sizler için ve millet için büyük bir bahtiyarlıktır;. 1945 in yedi aylık bütçesi 51 milyon lira idi. Bunu normal olarak 12 aya irca ettiğimiz zaman 87 450 000 lira tutar. 103 milyondan bunu çıkardığımız zaman 16 089 000 lira kalır ki, bu geçen senenin 12 aya irca edilmiş bütçesinin bu yılkinden farkıdır, fazlasıdır. Bu fasla 16 milyon liranın 13 910 000 lirası, yuvarlak bir hesapla 14 000 000 lirası teknik öğretim için ayrılmıştır. 225 000 lirası İstanbul Üniversitesinin giderlerine ilâvedir. Bilhassa burada kitap meselesi fakültelerin ayrı ayrı bütçelerinde belli rakamlar halinde tespit olunuyor ve üzerlerinde ciddî surette duruyoruz. 102 000 lirası yine Üniversitenin kadro olmadığından dolayı doçentlikten profesörlüğe terfi etmiş oldukları halde halâ doçentlikten maaş

⁵⁴ -T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Altmış sekizinci inikat, 26- V- 1936, XI, s. 247

⁵⁵ - T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Altmış sekizinci inikat, 26- V- 1936, XI, s. 248

almakta olanların maaş farkıdır. 157 000 lirası yeniden getirmeyi düşündüğümüz ve bir kısmı ile anlaştığımız ecnebi uzmanlara verilecektir. 130 bin lirası da, ilâve olmak üzere, orta Öğretim için ayrılmıştır. Bütçemizin heyeti umumiyesinde muhtelif öğretim dallarının giderleri şu suretle görülüyor:

Yüksek öğretim için 11 435 000

Orta öğretim için 12 575 000

İlköğretim için 25 923 000

Teknik ve meslekî öğretim için 34 963 000

Güzel Sanatlar için 1 200 000

Neşriyat için: 1 389 000, müzeler için, Bayındırlık Bakanlığındaki para hariç, 507 000,

Zat İşleri için: 1 31.2 000, aynı yardım ve yerinde terfiler için, 6 654 000. Diğer ufak tefek rakamlar vardır ki; onları arz etmiyorum.⁵⁶

Bütçemizin bütününe kısaca ve böylece söyledikten sonra, öğretim işlerimizin ayrı ayrı dallarını yine kısaca arz edeceğim. 1940 yılında ilköğretim işini bir programa bağlayan kanun, yüksek tasvibinize arz edilmeden önce, Türkiye'de 9570 ilkokul, 18 354 öğretmen, 900 000 öğrenci vardı. Aradan geçen altı yıl içinde okulların sayısı 14.984 e, öğretmenlerinki 26 288 ve öğrencilerin sayısı 1 358 000 e yükseldi.. Bundan evvelki 15 sene ile mukayese edildiği zaman farkları, arkadaşlarım kendileri kolayca bulurlar. Verdiğimiz mezunların sayısı da manalıdır. Daha evvelkileri tamamen bulamadığımız için 1928 - 1929 ders yılından 1938 - 1939 ders yılına kadar geçen 10 yıl içerisinde 262 000 ilkokul mezunu vermişiz. 1939 - 1940 ders yılından 1944 -1945 ders yılına kadar 478 000 mezun vermiş bulunuyoruz. Hemen iki misli. Senelerin mezun sayıları da aynı surette artmak durumundadır:

1932 - 1933 yılında 22 000

1938 - 1939 yılında 53 000

1944 - 1945 yılında 9 000 mezuna yükselmiştir.

Şimdi içinde bulunduğumuz ders yılına 1609 köye 1853 öğretmen vererek girmiş bulunuyoruz. 665 de ayrıca Sağlık memuru mezun verdik. Köylerde 875 yeni okul yapılmıştır. Tadil ve ilâvelerle okul haline getirilen binalar 851'dir. Tutarı 1786 dır. Ayrıca işlik 741, müstakil öğretmen evi 993 tür. Bütün köylerde yeniden okul, tadil ve ilâve suretiyle okul, işlik, müstakil öğretmen evi olmak üzere 3490 parça bina yapılmıştır. Bina yapımında kuraklık dolayısıyla 3 ilde sıkıntımız vardı; Konya, Çankırı, Ekişedir. Gerek Bakanlığımızdan, gerek illerden yapılmış olan yardımlarla Kırşehir ve Konya, programındaki işleri bitirebildi. Eskişehir 28 okuldan 28'zine başladığı halde yapılan yardımlara rağmen 15 okulu bitirebildi. Kalanı bu sene merkezden ve ilden yapılan yardımlarla bitirilecektir. İlkokul ve ilköğretim davasının güçlüğü yüksek tasvibinize beş buçuk sene evvel nail olmuş bulunan kanundan evvelki duruma bakılarak kolaylıkla anlaşılabilir bir keyfiyettir. Gerek Devlet memurları, idare âmirleri, gerek halk, ihtiyar heyetleri muhtarlar, hakikaten bir seferberlik manzarası arz edecek şekilde birbirlerini sıkıştırarak çalışmaktadırlar.

⁵⁶-T. B. M. M. TUTANAK DERGİSİ, On yedinci birleşim, 24. XII-1945 Pazartesi, XX, s. 335

Diğerleri çalışmamış manasına gelmemek üzere bu arkadaşlardan üstün başarı gösterenlerin sayısı hepimiz için iftihara konu olabilir. Bunların arasında 26 vali, 151 kaymakam, 146 bucak müdürü, 34 Millî Eğitim Müdürü, 19 enstitü müdürü ve 82 ilköğretim müfettişi, 246 gezici Baş. Öğretmen, 872 muhtar ve ihtiyar heyeti vardır.⁵⁷

İlkokul öğretmenlerini diğer memurlardan ayrı, bir muayyen zümre, bir sınıf telâkki etmiyoruz. Elde mevcut kanuni mevzuat daha evvelki ayrılıkları her cepheden ve cihetten kaldırdığı için bu arkadaşlarımız da diğer Devlet memurları gibidir. Yargıçlar gibidir, subaylar gibidir, Devletin diğer kamu hizmeti gören memurları gibidir.⁵⁸

1944 senesinde idarei hususiyelere ve belediyelere umumî bütçeden verdiğiniz gider 15 milyon liradır. 1945 in 7 ayında 8 milyon liradan fazla para verdiniz. Bu sene de 18 milyon lira veriyorsunuz. Bu 18 milyon liranın 8 milyon lirası aynı yardımdır, 5 250 000 lirası olağanüstü maaş zamlarıdır, 4 milyon lirası üst dereceye geçiş maaş faikidir ve alacaklarının kanunla tesbit edilmiş olan son kısmı olan 800 000 liradır ki, hepsi 18 milyon lira tutmaktadır. Bunun % 80 i illerimizdeki ilk öğretmenlerindir. Sıkıntı, maişet darlığı, yaşama güçlüğü nievzuubahis ise, bunun içerisinden şehir ve kasabalarda bulunan ilk öğretmenleri ayırıp bu meseleyi ileri sürmek doğru değildir. Çünkü bütün Devlet memurları aynı halde, aynı sıkıntı içindedir. Tedbirleri alırken beraber düşünüyoruz, hallerini de ifade ederken beraber düşünmek hem makul, hem kanuni ve hem de cemiyetimiz için faydalı olur kanaatindeyim. Hasene İlgaz arkadaşımız, köy enstitüsü mezunlarının kendi köylerine verilmesi mahzurlarından bahsi ile bu usulden vazgeçilmesinin iyi olacağını ifade ettiler. Biz bu kanaatte değiliz. Biz kendi yurdunda Peygamber olmak usulünü tatbika kendimizi mecbur hissediyoruz. Aldığımız işleri ve verdiğimiz işleri kendi yerimizde ve kendi yerimizin dışında aynı bitaraflıkla ve aynı vazife muhabbetiyle yapmak, yaptırmak vaziyetindeyiz. Bir köy enstitüsü mezununun içinden çıktığı köyde, içinden çıktığı köyde gördüğü iyiliklere mukabele etmek için vazife göremiyorsa, onun zaten kendi köyünden başka yerde de muvaffak olacağı kanaatinde değiliz. Amma bizim görüşümüz, esasen böyle bir sıkıntı olmadığı merkezindedir.

1946 Yılında Eğitim Öğretimdeki Gelişmeler

KEMAL CEMAL ÖNCEL (Denizli) — Arkadaşlar; bendeniz 4274 sayılı Köy okulları ve Köy Enstitüleri Teşkilât Kanununun 25'nci maddesinin birinci fıkrasında yapılması teklif edilen değişiklik dolayısıyla kısa bir maruzatta bulunacağım. Nüfusumuzun % 84 nü teşkil eden Türk Köylüsünü çok yakından ilgilendiren mühim bir kanun teklifi karşısındayız. Köylü kadınıni yaratılış bünyesine uymayacak şekilde kendi köyünde ve yabancı köylerde okul inşaatında, bu binaların su ve saire işlerinde çalıştırılmaktan doğan umumi şikâyetler hepimizin malûmu dur. Fizyolojik yapısına uymadığı gibi, içtimai ve analık durumuna da aykırı olan bu mükellefiyetten, işte Yüksek Huzuruza gelen kanun teklifi ile bütün köylü kadınlarımız kurtulmuş olacaklardır.

⁵⁷ T. B. M. M. TUTANAK DERGİSİ, On yedinci birleşim, 24. XII-1945 Pazartesi, XX, s. 335

⁵⁸ T. B. M. M. TUTANAK DERGİSİ, On yedinci birleşim, 24. XII-1945 Pazartesi, XX, s. 335

Memleket ölçüsünde bir ferahlığı mucip olacağına inandığım, Türk varlığının temeli ve cemiyetimizin çekirdeği olan aile müessesemizi koruması bakımından faydalı bulduğum bu çok yerinde teşebbüsten dolayı Sayın Ankara Milletvekili Hıfzı Oğuz Bekata'yı tebriki bir borç bilirim. Teklifi daha şumullü bir hale koymak ve Türk kadını ve velv ki pek geçici bir zaman için dahi olsa yuvasından ayrılmasına rıza vermemek ve tahammülün üstünde işler yüklememek suretiyle gösterdiği duyguluktan dolayı, İç işleri ve Millî Eğitim Komisyonlarının Sayın Üyelerine şükranlarımı sunarım. Pratikte kendisinden umulan faydaları sağlayamayan bu maddenin değişmesi bir zaruret olarak belirmektedir. Yüksek Meclis Kanunu kabul buyurmak suretiyle tatilden önce Türk köylüsüne büyük bir armağan yollamış olacaktır. Vakıa maddenin değişmesiyle on yılda yurdun bütün köylerinin okul binaları ile donatılması gayesine ulaşma hızı kaybolmuş gibi görünürse de; ancak birkaç senelik bir gecikme farkının millet hayatında oynayacağı rol korkutucu ve ürkütücü değildir. Aksine olarak, ülkümüzden hiçbir şey kaybetmeden realitelere daha uygun şekilde ve şaşmaz bir tempo ile daha salim bir yolla gayemize ulaşma ümidinin sağlam teminatı altında yakın geleceğe güven ve gururla bakabiliriz. Arkadaşlar; son bir iki yüzyıl içinde çeşitli siyasi olaylar vesaire sebepler yüzünden köy büsbütün ihmal edilmiş, ona hiçbir şey verilmemiş, o sadece bir gelir ve vergi kaynağı olarak mütalâa edilmiştir. Meşrutiyette de devrin kısıklığı ve zaman şartları icabı köye gidilmek imkânları sağlanamamıştır. Köye gitmenin ve köyü kalkındırmanın en kesin ve şuurulu yolunu Cumhuriyet idaresi bulmuş ve gerçekten de köye girmiş bulunmaktadır. Türk köylüsünün hakikaten efendi olabilmesi onun okuyup yazması, kültür ve irfan seviyesinin yükselmesi ve yükseltilmesi ile mümkündür. İşte bizi köye ilk olarak, geçici bir heves mahsulü, yarım tedbirli, gelişi güzel bir taslakla değil, millet bünyesine elverişliliğine inandığımız, eğitim ve öğretim yolunu ebedileştiren bu kanunla girmiş bulunuyoruz dersem Yüksek Huzurunuzda bir gerçeği ifadede bilmem mübalâğa etmiş olmuyorum bu bakımdan 4274 sayılı Köy Okulları ve Köy Enstitüleri Teşkilât Kanunu, inkılâbımızın belli başlı temel kanunlarından biri olmak mevkiindedir. Yüksek malûmları olduğu üzere, köy çocuklarının mecburi olan ilköğretimlerini çabuk yapabilmeleri için 3238 ve 3803 sayılı Kanun hükümleri gereğince eğitim ve öğretimi yetiştirilmektedir.⁵⁹ İşte bu durum bir taraftan öğrencilerin ödev ve yetkilerini, enstitülerle köy okulları arasındaki münasebeti ayarlamakta, diğer taraftan da köyün kalkınması hususunda köy halkının da yetiştirilmesi, çevresindeki sosyal kaynaşma ve ekonomik ilerleme hareketlerine öncülük etmesi gibi öğretmene ayrıca geniş ve şumullü görevler yüklemektedir. Bu itibarla eğitim kurslarıyla Köy Enstitüleri Kanununu tamamlamaktadır. Bu derece; şumul taşıyan bir kanunun önemi ebetteki o nispette büyük olacaktır. Kanun dört seneden beri yürürlüktedir. Tatbikattan alman sonuçlar hakkında ilgili bakanlığın noktai nazarını bilmiyorum. Fakat bendenize kalırsa Türk köylüsünü hemen her alanda yetiştirmek ve ona göre öncülük etmek gibi gayet geniş problemleri içine alan bu mühim kanunun böylece bir tek fıkrasını

⁵⁹ -T. B. M. M.. Tutanak Dergisi, Kırk dördüncü Birleşim, 14. II- 1947 Cuma, IV. s. 146-147

değiştirmekle yetinmeyip, tatbikattan elde edilen neticelerden de faydalanmak suretiyle kanunun yüksek Mecliste yeniden gözden geçirilmesinin lâzım ve faydalı olacağı mütalâasmdayım.⁶⁰

Köy okullarının yapımında, köy kadınlarının mükellefiyeti konusunda yukarıda örnek olarak verilen konuşmalardan başka birçok görüş ortaya atılmıştır. Köy kadınındaki mükellefiyetin şehir kadınında olmaması ikilik meydana getirdiği gibi, köy kadının köy hayatındaki sorumluluğu da dikkate alınarak, kadınlardaki mükellefiyet kaldırılarak sadece köy erkeklerine yükümlülük getiren bir kanun teklifi verilmiştir. Bu teklif aşağıda verildiği gibi görüşülerek kanunlaşmıştır.

Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanununun 25'nci maddesinin birinci fıkrasında değişiklik yapılması hakkında kanun (1947)⁶¹

MADDE 1- 4274 sayılı kanunun 25'nci maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir: Köy halkından olan veya en az altı aydan beri köyde yerleşmiş bulunanlardan 18 yaşını bitiren ve 50 yaşını geçmeyen her erkek vatandaş köy ve bölge okulları binalarının kurulmasına, bu binalara su temin edilmesine, okul yolları ile bahçelerinin yapılmasına ve bunların onarılmasına ve 23'ncü maddede yazılı diğer tesislerin vücuda getirilmesine münhasır işler tamamlanıncaya kadar yılda en çok 20 gün çalışmaya mecbur tutulur

MADDE 2-Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 3- Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür

1965 Yılına Gelindiğinde Eğitimde Meydana elen Gelişme ve Değişmeler

Ekonomik ve sosyal kalkınmanın temel yapısı hiç şüphesiz eğitimidir. Ekonomik ve sosyal kalkınma ihtiyacında olan Türkiye'nin bugünkü durumunu gözden geçirirsek: şu nitelikleri görürüz

- Az gelişmişlik,
- Tarımda ilkel metotlar uygulanıyor.
- Toprak kısırlaşmakta, ormanlar yok olmakta.
- Nüfus artışı.. Şehirlere göç hızlanmış olması.

Köylü nüfusun, genel nüfus içindeki oranı;

1927 de % 82,2 iken,

1940 da % 79,

1950 de % 78,2,

1960 da 71,3 tür.

-Köylüye verilen sağlık hizmetlerinin yetersiz oluşu ve halen birçok köyde okul ve öğretmen bulunmayışı.

-Nüfus hareketleri sebebiyle büyük şehirlerde gecekondu gittikçe çoğalması ve alınan önlemlerin yetersiz oluşu..

⁶⁰- T. B. M. M.. Tutanak Dergisi, Kırk dördüncü Birleşim,14. II- 1947 Cuma, IV. s.148

⁶¹- T. B. M. M.. Tutanak Dergisi, Kırk dördüncü Birleşim,14. II- 1947 Cuma, IV, s. 154-155

-Devlet bütçesi ve gelir sahaları dar ve devlet giderlerini karşılayacak bir şekilde yeni düzenlemelere ihtiyaç duyuldu.

-Dış ticaret dengesinin bozuk oluşu. İthalat ve ihracatta dengesizliğin giderilemediği.

- Dış borçlar ağır ve faizleri bile ödenemeyecek bir mali durumun mevcut olduğu..

Okuma - yazma çağındaki bütün nüfusu kapsayacak bir eğitim seferberliğinin çok pahalı olacağı, yüksek bir malî külfeti icap ettireceği ortadadır. Plânın öngördüğü bu amaca 1972 yılında varıldığı zaman eğitim için yapılacak yatırımların toplamı milyarlarca lirayı bulacak ve o tarihte eğitimin cari masrafları bugünkünün 2,5 katı olacaktır. Millî gelir ve Devlet bütçelerinin % 7 lik bir kalkınma hızı içerisinde bu oranda bir gelişme göstermesi imkânsızdır. (% 7 kalkınma hızı ile millî gelir 7 yılda ancak % 60 oranında artacaktır, % 15 kalkınma hızı ile % 154, % 20' lik kalkınma hızı ile % 255 oranında artacaktır.) Eğitimin cari masraflarının 2,5 kat artmasına mukabil millî gelir ve dolayısıyla Devlet bütçelerinin % 60 oranında artması halinde geliştirilmiş eğitimin bütçeye yapacağı zorlama son derecede büyük olacaktır. Bunu şimdiden önlemenin 2 yolu vardır. Birincisi; kalkınmanın hızını artıracak çok köklü hamlelere girişerek millî gelir artışını hızlandırmak ve bütçelerin gelir kaynaklarını çoğaltmak. İkincisi; eğitimin strüktüründe genel ve kesin bir değişikliğe şimdiden girişmek, klâsik eğitim yerine is eğitiline, klâsik öğrenimin yerine teknik öğrenim geçmektir.

Yukarıda ortaya koyduğumuz genel durumun ve plânda öngörülen eğitimin maliyeti karşısında, Türkiye'de uygulanması gereken eğilimin prensipleri şu hususlar olmalıdır:⁶²

1. Toplumun yapısını yalnız «eğitimle değil, «eğitim ve üretimle değiştirme amacını esas alan bir görüşle eğitim sorunlarına eğilmek lâzımdır. Yaratılan iş hacminden daha çok nüfusun şehirlere gitmesine engel olmak amacıyla; tarım bölgelerinde, tarımla ilgili olmayan alanlarda iş sahası yaratmayı öngören bir eğitim sistemi uygulanmalı ve bu suretle şehirlere akım önlenmelidir.
- 2.. Köy öğretmeni veya köye yarayan diğer meslek erbabını yetiştiren bir sisteme yönelmek,
- 3- Klâsik eğitimin yerine iş eğitimi, klâsik öğrenimin yerine teknik öğrenim.
- 4.. İstismar konusu olan sefalet ve cehaletin ortadan kaldırılması demokratik bir yoldur. Bu yola millî - bünyeye uygun eğitim seferberliği ile girmek mümkündür.
5. Şehir ve köy çocukları arasındaki, korkunç eğitim eşitsizliğini eğitimde1 fırsat eşitsizliğini kaldırmak lâzımdır.

6. Fakirliğin fasit dairesini yıkacak eğitim metoduna yönelmek lâzımdır.⁶³

Milletimizi, hür düşüncenin hâkim olduğu bir bava içinde, bilgi, sanat, teknik ve refah derecesi bakımlarından, Batı uygarlığı seviyesine yükseltmek, Türk Milletinin sahip olduğu millî, ahlakî, insani üstün değerleri geliştirmek, onu Batı uygarlığının, yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı haline getirmek millî eğitimimizin belirli amacıdır. Bu amaca ulaşmak için; iki yaşından, ilköğretim çağına kadar olan çocukların, bakım ve korunmalarını ve her yönden gelişmelerini sağlayan ve okul Öncesi eğitim kurumları olan anaokullarından sonra, ilk kademe, ilköğretim kurumlarıdır. 222

⁶² -Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 80 nci birleşim, 9.3.1965 Pazar, XXVIII, s.301

⁶³ -Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 80 nci birleşim, 9.3.1965 Pazar, XXVIII, s.300

sayılı İlköğretim ve eğitim Kanununun birinci maddesine göre : İlköğretim, kadın - erkek bütün Türklerin millî gayelere uygun olarak bedeni, zihnî ve ahlâkî gelişmelerine yetişmelerine hizmet eden, temel eğitim ve öğretimdir. İlköğretimi bu amaca kavuşturan kurumlar da ilkokullardır. Bu temel eğitimi ve öğretim kurumları, amaçlarını gerçekleştirmek üzere bir öğretim programı üzerinde çalışırlar ve bu çalışmalar her yıl tebrike şayan, isabetli bir görüş ve yönetimle randıman teftişine tabi tutulurlar. İlkokul programlarının Türk Millî Eğitiminin amaçları ile ilköğretimin amaçlarını kademe, kademe gerçekleştirmek için düzenlenmiş bir vasıta olduğu gerçektir. Sabit bir şekle

bağlı kalmaktan ziyade, memleketin siyasi, içtimai, iktisadi, ilmî, teknik gelişmelerine göre zaman zaman elbette değişikliklere tabi tutulacaktır. Nitekim 17 - 28 Ekim 1961 tarihleri arasında bu maksat için toplanan bir komisyon, ilkokul programında yapılacak değişiklikleri bir raporla saptamış, tespit edilen değişikliklere göre de. yeni bir program taslağı hazırlanarak bazı ilkokullarımızda denenmesine geçilmiştir. Yeni program taslağı hazırlanırken 1948 programının aksayan. veya bugünün şartlarına uygunluğu yetersiz görülen hususlar, çok geç de olsa nihayet tespit edilebilmiştir. Meselâ Eski müfredat, daha çok formalist bir eğitim anlayışı ile, bütün önemi zihin terbiyesine vermektedir. Eski müfredat normal sınıflar şehir ilkokulları için hazırlanmış birleşik sınıflı okullarda ve köy okullarında- uygulanması zordur.

Beslenme eğitimine gerekli yer verilmemiştir.⁶⁴ Bilimsel sınıflamaya dayanan bölümlerden meyve havidir. Sınıflara zaafı, tekrarlamalar vardır. İlköğretimin genel ilkeleri ile, derslerin özel amaçları 'birbirine karıştırılmıştır. Eski müfredatta, çocuk gelişimi ve ruh bilimi ile ilgili olan önemli ilkelere gereği kadar yer verilmemiştir. Esnek bir çerçeve programı değildir. Çocuk için öğrenmeyi zorlaştırmaktadır. İkinci devre müfredatı lüzumundan fazla ağırdır, ölçme ve değerlendirme sistemi güvenilir değildir. Birinci devre müfredatına giren ünitelerin sayısı ve çeşidi işlenecek ders yılında tamamlanabilmesine imkân vermeyecek kadar, yüklüdür.

Yeni program taslağının gerekçesinde verilen ve her biri diğerinden önemli olan bu konuların giderilmesinde niçin bu kadar geç kalındığını ve hatta ilkokullarımızın büyük çoğunluğunda bu ders yılında dahi, hâlâ neden uygulandığını, öğrenmekte fayda vardır. Eski müfredat millî eğitimciler dışında bir kadro tarafından mı hazırlanmıştır Bunu hazırlayan, uygulayan, yöneten ve denetleyen bu hata ve eksiklerin farkına ancak yeni mi varabilmişlerdir.

1. Yedinci Millî Eğitim Şûrası dokümanlarındaki istatistiklerden öğrendiğimize göre, 1959 - 1960 yılında şehir ve kasabalarımızda 2 185, köylerde 19 968 olmak üzere 22 153 okulumuz mevcuttur. 1961 den bu yana bu miktarlar çoğalmıştır. Bunlardan 1 275 i ikili, 36 sı Üçlü, biri dördü, 835 i normal öğretim yapmaktadırlar. Yeni program taslağında ikili, üçlü, dördü öğretim yapan ilkokullardaki uygulama güçlükleri giderilmiş midir?

2. On yılsonunda 4 493 000 çocuğu okutmak planlandığına göre, yeni programın istediği ders araç ve gereçleriyle bu okulları teçhiz edilmeye çalışılmıştır.

3. öğretmen durumuna göre:

⁶⁴ - Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 80 nci birleşim, 9.3.1965 Pazar, XXVIII, s.300

13 434 okulumuz 1 öğretmenli;

3 422 okulumuz 2 öğretmenli

1 263 okulumuz 3 öğretmenli

372 okulumuz 4 öğretmenli

388 okulumuz 5 öğretmenli

242 okulumuz 6 öğretmenli

245 okulumuz 7 öğretmenli

1 409 okulumuz 8 ve daha fazla öğretmenli olduğuna nazaran öğretmenlerin menşe, yetiştirme farklılıklarının ortaya koyacağı randıman ayrılıkları göz önüne alınmaya çalışılmıştır.

4- sınıf durumuna göre

1 353 okulumuz 1 sınıflı;

690 okulumuz 2 sınıflı

919 okulumuz 3 sınıflı

970 okulumuz 4 sınıflı

17 843 okulumuz 5 sınıflı olduğuna göre; kitaplık ve ders araç ve gereçlerinden istifade, grup çalışmaları, sınıf farkları ve öğretmenin hazırlanış, uygulayış, öğretim ve değerlendirme güçlükleri, menşe farkları, pedagojik formasyonları ve intibak güçlükleri, programı destekleyici yayınlar için çözüm yolları bulunmaya çalışılmıştır. Yılların klâsik öğretim metotlarını uygulamaya alışagelmış öğretmenlerin programa göre, iş başında yetiştirilmelerini sağlayıcı tedbirler alınmıştır.⁶⁵

1927 de 13 milyonduk. Bunun ancak 650 000 i okur-yazar, 12 350 000 i cahildi. Bugün 30 milyona ulaştık. Devlet istatistik enstitüsü 1960 -1962 yayınına göre okuma yazma bilenlerin oranı yüzde 39.50 dir. Yani Türk insanının 11 850 000 i okuma yazmadan yararlanıyor, 18 150 000' i de düpedüz cahildir. Okuma yazmadan yoksun miktarı azalacağına, 5. 800. 000 artış göstermektedir. Türk insanının yıllar yık ve bugün hâlâ ödeye geldiği en büyük en korkunç, en zararlı vergi olan, cehalet vergisini yok etmek, ayıp ve utanç perdesini en kısa zamanda parçalamak, gerçek 1960 yılında eğitim sistemimiz ilköğretimde bu manzara arz ederken yatılı bölge okullarına göz atmakta eğitim açısından fayda vardır.

1. Bölge okulları hakkında : Çoğu yurdumuzun Doğu ve Güney - Doğu illerinde olmak üzere 32 yatılı bölge okulumuz vardır. 1972 ye kadar bu okulların sayısı 66 ya çıkarılmış olacaktır. Bu okullar bir yandan nüfusu 250 den az, dağınık iskân bölgelerine giren köylerin çocuklarına ilköğrenim verecek; öte yandan, akademik tahsile kabiliyetli olanları orta öğretim imkânına kavuşturacak ve 5 yıllık ilkokulu bitirenlere ilköğretim mecburiyeti çağının son yılı olan 14 yaşının sonuna kadar ilkokulun üstünde ve çevrenin ekonomik ve sosyal şartlarına uygun ve geçimine yarayacak bilgi ve becerileri de kazandıracaktır. 1965 yılında yapımları programa alınan 10 yatılı bölge okulu

-Adıyaman – Kâhta

⁶⁵- Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 80 nci birleşim, 9.3.1965 Pazar, XXVIII,, s. 300

- Ağrı- Diyadin,
- Bingöl - Kiğı –
- Erzincan – Refahiye
- Erzurum - Karayazı
- Mardin, Gerçuş,
- Hakkâri - Yüksekova,
- Malatya - Akçadağ,
- Siirt- Eruh ve Urfa - Siverek'te yaptırılacaktır.

Yatılı bölge okulları dışında, ihtiyaca göre, diğer illerimizde de pansiyonlu ve gündüzlü bölge okulları yapımı programlaştırılmış olup 1961 yıldan itibaren bu programın uygulanmasına başlanacaktır.Yatılı bölge okullarının yerlerinin tespitinde Bayındırlık, Tarım, Sağlık ve Sosyal Yardım, İmar ve İskân bakanlıkları ile Bakanlığımız ve Devlet Plânlama Teşkilâtı temsilcilerinden müteşekkil bir kurul tarafından mahallinde incelemeler yapılmakta, mahrumiyet bölgeleri, bu bölgelerin sosyal, kültürel ve ekonomik durumları, ilköğretimden yoksun çocuk sayıları, arazi ulaşım ve su durumları ile gelecekteki gelişimleri göz önünde tutulmaktadır.⁶⁶ Yatılı bölge okulu. bina ve tesislerinin pahalıya mal olduğu dikkate alınarak projelerde gerekli değişiklikler yaptırılmış ve ucuza mal edilmeleri cihetine gidilmiştir.

Bölge okullarının yönetici ve öğretmenlerinin atanmalarında şahsiyet ve karakterle genel ve meslekî bilgi, ehliyet, çalışkanlık ve başarı ile tecrübe dikkate alınmaktadır.

2. Öğrenci artışı ve okul yapımı ile ilgili tedbirler hakkında:

1965 - 1966 öğretim yılında Devlet Plânına göre ilkokulların öğrenci sayısının 280 000 kişi olarak artırılacağı dikkate alınarak 50 öğrenci için bir derslik hesabıyla 5 600 yeni dersliğe ihtiyaç duyulmuştur. Bu miktarda yeni derslik yapımı plânlanmış ve uygulanmasına geçilmiştir. Okul yaptırılacak köy, şehir ve kasabalarda gerekli arsalar zamanında sağlanmış, illere ödenek gönderilmesi ile ilgili tedbirler alınmış, ihale ve emanet yolu ile okul yapımı işine de birçok illerimizde başlanmış bulunmaktadır. Bugün halkımızın okula kavuşmayı diğer hayati ihtiyaçlardan öncelikle istediğini memnuniyetle) müşahade ettiğimizi arz etmek isterim. Devlet bütçesinden ayrılan ödeneğin ihtiyacı karşılaması dikkatte alınarak, okul yapımına 222 sayılı Kanunun öngördüğü şekilde kum, taş, kireç gibi aynî yardımlar teşvik edilmekte, buralarda inşaatın emanet suretiyle yapılması sağlanmakta, Millî Eğitim ve Bayındırlık mensuplarına halk yardımını değerlendirmeye özel bir itina göstermeleri telkin edilmekte ve bu tedbirler sayesinde maliyet % 5 - 10 arasında düşürülmektedir. Bu arada bazı hayırsever yurttaşların okul yapımına katılmaları teşvik edilmekte ve gerçekten müspet sonuçlar alınmaktadır.

3. Korunmağa muhtaç çocuklar hakkında :

1965 yılı itibarıyla, 6972 sayılı Kanuna göre halen 55 ilimizde 74 yetiştirme vurdı vardır. Buralarda 8 411 kız ve erkek çocuk bakılmakta ve yetiştirilmektedir. Devlet bütçesinden kanunun emrettiği oranda ödenek verilmemesi ve özel idarelerle, belediyelerin mükellefiyetlerini tam olarak

⁶⁶ - Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 80 nci birleşim, 9.3.1965 Pazar, XXVIII,, s. 304

yerine getirmemeleri sebebiyle haklarında korunma kararı alınmış 5 098 çocuk maalesef sıra beklemektedir.⁶⁷

4. İlköğretim yatırım ödenekleri hakkında:

İlköğretim ödeneklerinin 222 sayılı Kanunda tespit edilen hadde çıkarılması yolunda dileklerde bulunan Sayın Senatör arkadaşlarıma candan teşekkürlerimi sunarım.

5. İlköğretimle ilgili bazı istatistik bilgiler hakkında:

İlköğretimle ilgili olarak verilen bazı sayılar elimizdeki istatistik bilgilere uymamaktadır.

7 - 12 yaşları arasındaki çocuk sayısı 4 532 000'dir. Bunlardan 3 830 281'i okullara devam etmekte, 701 119'u ise ilköğrenimden yoksun bulunmaktadır. Bunlardan Devlet Plânında öğretmene kavuşturulmak suretiyle okul dışı çocuk bırakılmayacaktır. İlkokullarımızda halen 70 217 faal derslik bulunmaktadır. Mecburi öğrenim çağındaki çocukların hepsini alabilmek, ikili öğretime son verebilmek için daha 31 946 dersliğe ihtiyacımız bulunmaktadır. Halen 35 397 köyümüzden 25 764'ünde okul vardır. Okulsuz köylerin sayısı ise 9 633'tür. Bunların 5 816'sı, nüfusları 250'den aşağı olan köylerimizdir. Halen Türkiye'de ikili ve üçlü öğrenimin dışında dörtlü bir öğrenim yoktur.

İlkokul program taslağı eğitimciler uzmanlar ve öğretmen ve müfettişlerden teşkil edilen komisyonlar tarafından hazırlanmıştır. Program taslağının memleketimizin gerçeklerine uygun olarak geliştirilmesi dikkate alınarak 5 yıllık bir zaman ayrılmıştır. Halen 47 ilimiz bazı okullarında bu taslak denenmekte ve geliştirilmektedir. Öğretmenlerin yetişme tarzları ve menşeleri farkları göz önünde bulundurularak bazı Millî Eğitim müdürleri çoğunlukla ilköğretim müfettişleri ve bir kısım öğretmenler Bakanlıkça ve illerce tertiplenen kurs ve seminerlerden geçirilmekte ve başarılı sonuçlar alınmaktadır. Ayrıca veliler de bu çalışmalara katılmakta ve bunların hazırlanması işi bir plâna bağlanmış bulunmaktadır. Program taslağının gerektirdiği ders araç ve gereçlerin hazırlanması ve sağlanması bir program gereğince yürütülmektedir. Bu konuda çeşitli kitap, broşür, kılavuz, kulağa ve göze hitabeden araçların hazırlanması için gerekli tedbirler alınmıştır. Yeni programda, birleştirilmiş, sınıfların ihtiyaçları daha çok karşılanmakta sınıf mevcutlarının kalabalık olması, öğretmenlerin yetişme ve menşeleri farklarından doğan problemlerin giderilmesi ile ilgili çözüm yolları bulunmaktadır. Halen ilkokullarda üçlü ve dörtlü öğretime son verilmiş olduğunu daha önce de ifade etmiştim. 3704 sayılı Kanuna göre 40 000 lira sermayeli 21 ilk öğretmen okulunda döner sermaye kurulmuştur. Bu müessese okul ve çevreye çok faydalı olmaktadır. Sermayesinin 40 bin lirada durdurulmuş ve demirbaşlara bağlanmış bulunması sebebiyle bugünün ihtiyacına cevap vermemektedir. Sermayenin 250 bin liraya çıkarılması ile ilgili 3704 sayılı Kanunun 2'nei maddesinin tadiline ve 3'ncü maddesine bir fıkra eklenmesi hakkındaki kanun tasarısı komisyonlarda kabul edilmiş ve Büyük Millet Meclisi gündemine alınmıştır. Döner sermayelerin bütün okullarımıza teşmili için de bütçede bu yıl bir fasıl açılmış bulunmaktadır. İlk öğretmen okulları mezunlarının ilk 5 ilâ 10 yıllık sürede köylerde görev

⁶⁷ - Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 80 nci birleşim, 9.3.1965 Pazar, XXVIII,, s. 304

alacakları düşünülerek, onlara daha çok köy ve köy okuluna yararlı bilgi, beceri ve davranışları kazandırmak, tarım ve atölye öğretimine gereken önemi vermek üzere idare yönetmeliği yeni bir anlayışla ele alınmış bulunmaktadır. Bu yönetmelik fikrî ve bedenî işe geniş imkân verecek niteliktedir.⁶⁸

Orta Öğretim

Ortaöğretimden, vatandaşın memleketin her bölgesinde eşit nispette istifadesi hususunda bütün imkânlar zorlanmaktadır. Bu sebeple özellikle mahrumiyet bölgelerinde ortaokul açılmasına, bu okulların öğretmenleri için lojmanlar inşasına ve bu okullar için resmî veya özel pansiyon yapımını desteklemeye kararlıyız. 1965 - 1966 öğretim yılında, halen 3 000 olan parasız yatılı öğrenci sayısının 3 500 e yükseltilmesi için gerekli tedbirler üzerindeyiz. Bu öğrencilerden orta sınıflara alınacakların % 80 inin köy okulu mezunlarından olmasına itina edilecektir.⁶⁹ Okullarımızdaki öğretim metotlarının çağdaş öğretimin icaplarına uygun şekilde görmek ve yapmak esasına dayatılması maksadı ile, ders araç ve gereçlerin yurt içinden ve dışından sağlanmasına devam edilmekte ve özellikle fen öğretmenleri için yaz kursları düzenlenmektedir. Bu faaliyetlere ve benzerlerine artırılarak devam edilecektir. Devlet Kalkınma Plânı gereği olarak liselere alınabilecek öğrenci sayısının sınırlandırılmış oluşu sebebi ile meslekî ve teknik öğretime vaki Öğrenci kaymasının istidat ve kabiliyetlere göre yapılabilmesi için, ortaokulların bir müşahede ve yöneltme devresi olarak değerlendirilmesine ihtiyaç duyulmakta ve bu konuda çalışmalara devam edilmektedir. Yeni ortaokul programı bu ciheti dikkate alacaktır. 1965 - 1966 öğretim yılında liselere öğrenci kaydı plân hedeflerini gerçekleştirecek bir yönde ve okulsuz çocuk bırakmama istikametinde olmuştur.

Kapasitesi müsait bulunmayan liselere girişte ve kapasiteden fazla müracaat bulunduğu hallerde sınava başvurulması gerekecektir. Memleket kalkınmasının gereği olan teknik elemanın yetiştirilmesi maksadıyla teknik ve meslekî okullara öğrencileri yöneltme çalışmalarında bu okulların küçümsendiği şeklinde bir kanaat uyandıracak her türlü davranıştan sakınılması Bakanlığımızca da. bir esas olarak benimsenmektedir. Teknik ve meslekî alanın önemi ve yurt kalkınmasındaki yeri ve bu alandaki personele olan ihtiyaç okullarımızda her vesile ile öğrenci ve velilere anlatılmakta, rehberlik çalışmalarında bu husus üzerinde durulmaktadır. Öğrenci girmek istediği okul çeşidini önceden seçebilmekte ve dilediği okula serbestçe başvurabilmektedir. Ancak, hangi alanda olursa olsun kabiliyetli öğrencilerin eğitim imkânlarından öncelikle faydalanması Anayasamız ve Devlet Plânı ile öngörülmekte olduğundan her orta dereceli okulun ikici devresine eğitimin seviyesini korumak amacıyla kapasiteden fazla

öğrenci müracaatı bulunduğu hallerde bir seçme sınavına gidilebilecektir, Bu prensip liseler için olduğu kadar meslek ve teknik okullar için de muteber bir hareket noktasıdır. Ortaöğretimde her iki devrede de dikkate değer bir öğretmen açığı mevcut ise de her yıl bir önceki yıla nazaran bu açık kapatılmaktadır. Şöyle ki; 1962 - 1963 öğretim yılından asil öğretmenlerle kapatılan ders saatleri

⁶⁸ - Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 80 nci birleşim, 9.3.1965 Pazar, XXVIII,,, s. 309

⁶⁹ - Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 80 nci birleşim, 9.3.1965 Pazar, XXVIII,,, s. 304

169 995 iken bu miktar (bütün öğrenci artışına rağmen) 1963 - 1964 öğretim yılında 198 838 saate, 1964 - 1965 öğretim yılında ise 235 389 saate yükselmiştir. Buna karşı ücretle kapatılan ders saatleri 1963 - 1964 t e 61 932 saat iken 1964 - 1965 te 35 416 saate inmiştir.

Ayrıca 1963 - 1964 öğretim yılında açık geçen ders saati 12 913 iken bu miktar 1964 – 1965 öğretim yılında 5 633 saate inmiştir. Bu müspet gelişmenin bundan sonraki yıllarda da devam edeceği kanaati)ide bulunuyoruz. Yüksek Öğretim Genel Müdürlüğü, Genel Müdürlüğümüzle ilgili soru ve "temennilere cevaplarımız aşağıda arz edilmiştir : Üniversite öğrencilerine, Bakanlığımızca, mecburi hizmet karşılığı burs verilmektedir. Fakültelere dağıtılan burs sayısı 320 dir. Ayrıca Karadeniz Teknik Üniversitesine öğretim elemanı yetiştirilmek üzere 42 burs tahsis edilmiştir. Bunların malî portesi 2,5 milyon lira kadardır. Fakir ve istidatlı öğrencilere yardım, Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğünce sağlanmaktadır. Üniversite ve yüksek okullar muhtaç öğrencilerine ilâç ve tedavi ve para yardımı olarak bütçemize 1 127 000 lira tahsisat konulmuştur. Bunun dışında, yüksek öğrenim gençliğine yardım yapılmak üzere, Maliye Bakanlığı bütçesine 750 000 lira ödenek konulmuştur.⁷⁰

Yurt kalkınmasının önemli bir manivelası saydığımız meslekî ve teknik öğretime bu bütçede gereken ağırlığın verilmediği iddiasına iştirak etmek mümkün değildir. Filhakika 1965 bütçesindeki rakamlara nazaran meslekî ve teknik öğretimde, 90 000 öğrenciye karşılık 69 milyon liralık yatırım ayrılmıştır. Ortaöğretimde ise, 458 000 öğrenciye karşılık 117 milyon liralık bir yatırım konulmuştur. Eğer ortaöğretimin ölçülerine göre teknik öğretime tahsisat konulsaydı bu 90 000 öğrenci için 23 milyon liralık bir yatırım konması gerekirdi. Halbuki Hükümetimiz üç misli bir artışla 69 milyon liralık bir yatırını ödeneği ayırarak teknik öğretime imkânlarımızın «nurları içinde azami ağırlığı vermiştir. Hiç şüphesiz istikbal için bu miktarları kifayetsiz görmekte ve daha da fazla artırmaya kararlı bulun maktayız. Ancak bir alışkanlık ve gelenek icabı ortaöğretime yığılmış bulunan öğrencileri, 1-2 senede teknik öğretime aktarmak kolay değildir. Teknik öğretimdeki öğrenci sayısı arttıkça yatırımların da aynı oranda artırılacağı tabiidir.⁷¹

Öğretmen ihtiyacının giderilmesi

Lise ve dengi okul öğretmenlerinin yetiştirilebilmeleri için Milli Eğitim Bakanlığı gerekli bütün tedbirler alınmıştır. Ankara Yüksek Öğretmen Okulunun Statüsünde bir yüksek öğretmen okulu İzmir'de açılmıştır, İstanbul Yüksek öğretmen Okulunda da ilköğretimin okullarına dayalı bir hazırlık sınıfı kurulmuştur. Ankara Yüksek öğretmen Okulu birlikte, Hazırlık Sınıfında okuyan öğrenci sayısı 478 dir. Ankara Yüksek öğretmen Okulu, inşaat!, Kasım 1965 te bitecek şekilde ihale edilmiştir" İstanbul Yüksek öğretmen Okulunda yaptırılan ek pavyon bitmek üzeredir.İstanbul Eğitim Enstitüsü önümüzdeki dere yılında Kadıköy'de yaptırılan binasına taşınacaktır. O zaman Çapa bütün tesisleriyle Yüksek öğretmen Okuluna kalacaktır. İzmir Yüksek öğretmen Okulunun iki bloktan kurulu yatakhane binaları bitirilmiştir. Derslik ve yemekhane

⁷⁰- Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 80 nci birleşim, 9.3.1965 Pazar, XXVIII,,, s. 304-305

⁷¹- Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 80 nci birleşim, 9.3.1965 Pazar, XXVIII,,, s .309

blokları da Haziran ayı içinde ihale edilecektir. Sağlanan bu imkânlarla önümüzdeki ders yıllarında lise ve dengi okulların öğretmen ihtiyacı büyük ölçüde giderilmiş olacaktır.

Eğitim fakülteleri ile ilgili görüş ve temenniler Ankara Üniversitesi Senatosunun kararı ve Bakanlığın onayı ile Ankara Eğitim Fakültesi hukuken açılmış bulunmaktadır. Fakülte kadro kanunu çıkıncaya kadar, üniversite imkânları seferber edilerek, 1965 - 1966 ders yılında (50) öğrenci ile öğretime başlayacaktır. Stajyer öğretmenlerin tayin edilmemesi kararlaştırılmıştır.

Genel kültür dersi öğretmenlerinin tecrübeli, başarılı ve dinî inançlara saygılı Öğretmenler arasından seçilerek tahin edilmesi prensip ittihaz edilmiştir, imam - hatip okuluna yapılacak bütün tayinlerde bu prensibe riayet olunmakta, imam - hatip okullarında faydalı olmadıkları teftiş sonucu tespit olunan öğretmenler başka okullara nakledilmektedirler. Diğer taraftan orta dereceli okullarımızdaki din derslerinin de Yüksek İslâm Enstitüsü ve İlahiyat Fakültesi mezunu öğretmenler tarafından okutulması esası kabul edilmiştir. Orta dereceli okullarımıza bu maksat için ilahiyat Fakültesi ve Yüksek İslâm Enstitüsü mezunu öğretmenler tayin edilmektedir.

imam - hatip okulu mezunlarının Devlet lise imtihanını vermeleri ve Üniversite giriş imtihanlarında başarı göstermeleri şartı ile üniversitelere ve bu meyanda İlahiyat Fakültesine kayıtları mümkündür. Ancak bu gibilerin ilahiyat Fakültesine tercihan kabulü muhtar öğretim kurumları olan üniversite ve ona bağlı fakültelerin salâhiyetleri arasındadır.

Diğer taraftan Bakanlığımızca ihdasına prensip olarak karar verilmiş bulunan «çeşitli olgunluk» sisteminin uygulanmaya başlaması ile meslek okulu mezunlarının üniversitelere giriş hususundaki istekleri karşılanmış olacaktır.⁷²

Yararlanılan Kaynaklar:

- Amerikan Heyeti Raporlarından Maarif İşleri, İstanbul, 1939
- Mehmet Aslan, 2000 "Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programları ve Belli Başlı Özellikleri." Milli Eğitim Dergisi. Sayı: 146
- İbrahim Aslanoğlu, 1997 Türk Eğitim Sistemi. Ankara: Gazi Eğitim Fakültesi
- Türkiye’de Köy Eğitimi ve Öğretimi, Ankara, 1956
- Yahya Akyüz, Başlangıçtan 2001’e Türk Eğitim Tarihi, İstanbul, 2001
- 21.yüzyılda Türk Eğitim Sistemi, Ankara, 1999
 - Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
- T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Birinci İçtima, 1.3.1339 Perşembe, XXVIII
 - T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, İkinci içtima, 3.3. 1340 Pazartesi, VII
- T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Altmış altıncı İçtima, 28.2.1341 Cumartesi, XV
- T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Yetmiş Dördüncü İçtima 20 . 3 .1926 Cumartesi, XXIII,
- T. B. M. M. •• TUTANAK DERGİSİ, Yirmi ikinci birleşim 24 XII 1946 Salı
- T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Elli birinci İçtima, 12.4.1927 Salı, XXXI
- T.B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Altmış Dördüncü İnkat, 22 Nisan 1928 Pazar, III

⁷² -Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 80 nci birleşim, 9.3.1965 Pazar, XXVIII,,, s. 307-308

- T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Birinci İnkat. 1 Teşrinisani 1928 Perşembe, V
- T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Altmışınçı İnkat, 18-V-1930 Pazar,, XIX
- T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, yetmiş ikinci İnkat, 25 - VI - 1932 Cumartesi
- T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Altmışınçı inikat 29-T- 1934 Sah, XXII
- T. B. M. M. ZABIT CERİDESİ, Altmış sekizinci inikat, 26- V- 1936 Salı, X
- T. B. M. M. TUTANAK DERGİSİ, On yedinci birleşim, 24. XII-1945 Pazartesi, XX
- T. B. M. M.. Tutanak Dergisi, Kırk dördüncü Birleşim, 14. II- 1947 Cuma,
- Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 80 nci birleşim, 9.3.1965 Pazar, XXVIII

ҚАЗІРГІ ЖАСТАРДЫҢ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУҒА АҚПАРАТТЫҚ ОРТАНЫҢ ӘСЕРІ

пед.ғ.магистрі, аға оқытушы Бейсембаева Кенже Доғарқызы
PhD Ингайбекова Толқын Амангелдіқызы
Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университеті
Алматы қаласы, Қазақстан Республикасы
missis.kenzhe@bk.ru; malysh.05@bk.ru

Жеделдетілген әлеуметтік және экономикалық қайта құрулар дәуірінде, қазіргі қоғам «аномия», «құндылықтар вакуумы» мәселесіне кезікті. Жастардың қандай құндылық бағдарларды таңдауына қарай, көп жағдайда біздің еліміздің, біздің мәдениетіміздік даму жолы байланысты болады. Белгілі бір мәдениеттің шекарасы жеке мемлекеттің геосаяси әсер етуінің сферасы сияқты, «медиялық кеңістіктің» бірлігімен – осындай әсердің тілдік, этникалық, экономикалық алғышарттарымен анықталады.

Қазіргі шынайы өмір сүру жағдайында, үздіксіз артып келе жатқан коммуникативті үдерістердің жиілігі, ақпарат арналарының адамға қолжетімділігі, сонымен бірге коммуникация құралдарының көпшілік, жаппай сипатқа ие болуы, ақпараттық ортаның адамның құндылықтар жүйесін қалыптастырудың ерекшеліктерімен өзара байланысын қарастыру, біз үшін өзекті мәселе болып саналады. Ауқымды коммуникативті кеңістіктің ішіндегі ақпараттық ағындардың адамның және қоғамның өмір сүруінің барлық деңгейлерінде жаһандандыру және конвергенциялау үрдістері, зерттеушілердің алдына әдіснамалық және практикалық сипаттағы міндеттердің жаңа топтарын қояды.

Ұсынылған жұмыста ақпараттық ортаның біртұтас әсері және аудиторияның бұқаралық коммуникация құралдарымен өзара әрекетінің сипаты қарастырылады. Жас ерекшелік психологиясындағы зерттеулерді жалпылай отырып, біз «жастық шақ» ұғымын өзектілеу үшін аса қолайлы 18-25 жас аралығына тоқтауды жөн көрдік. Дәл осы жас кезеңі индивидтің өміріндегі әлеуметтік белсенді кезең болып саналады, яғни осы жаста адамның әрі қарай дамуына саналы және мақсатты бағытталған тұрғыда әсер ететін қоғамның толыққанды мүшесі болады [1]. Біздің ойымызша, теориялық алғышарттардан басқа, осындай зерттеулерге деген әлеуметтік сұранысты та атап өткен жөн. Соңғы жылдары жастардың ортасында алдыңғы ұрпақтың мәдени құндылықтарын жаппай қайта бағалауды, әлеуметтік-мәдени тәжірибені берудің сабақтастықтың бұзылуын білдіретін күрделі, біржақты интребреатацияланбайтын үдерістер болуда. Қазіргі жастар жаңа бағдар ретінде «батыстың» құндылықтарын – даралық (индивидуализм) және материалдық байлыққа ұмтылысты таңдайды [2]. Осындай құндылықтар тұрғысында қазіргі БАҚ-ы,

материалқы саладағы жетістіктерге жетуге бағытталған «ауқатты», «әзін-әзі жүзеге асырған» адамдарды көрсетеді.

Жастар – әлеуметтік және психофизикалық жетілудің қалыптасу кезеңін басынан өткеретін, ересектердің әлеуметтік рөлдерін орындауға бейімделу кезеңін басынан өткеретін әлеуметтік-демографиялық топ. Жастардың төменгі жас шекарасы 14 жасқа сәйкес келеді, бұл кезде физикалық жетілу басталады және адам еңбек әрекетімен шұғылдана алады (оқуды немесе еңбек етуді таңдау кезеңі). Жоғары жас шекарасы экономикалық дербестікке, кәсіби және жеке тұрақтылыққа қол жеткізумен анықталады (отбасын құру, балалардың туылуы).

Жастар демографиялық категория ретінде 15 жас аралығындағы адамдарды біріктіреді. Жастар кезеңіне адамның өмір циклындағы басты әлеуметтік және демографиялық оқиғалар сәйкес келеді: жалпы білім алуды аяқтау, мамандық таңдау, кәсіби білімге ие болу, еңбек іс-әрекетінің басталуы, некеге тұру, балалардың туылуы. Осы жас кезеңінің әкілдері салыстырмалы түрдегі осы қысқаша уақытта өздерінің әлеуметтік-демографиялық статусын бірнеше рет алмастырады.

18 жасқа дейінгі жасөспірімдер – бұл негізінен орта мектептің оқушылары және кәсіби оқу орындарының білім алушылары. Әдетте, олар ата-анасының қамқорлығында болады, жалпы немесе арнайы орта білімді аяқтауға жақын болады, олардың толыққанды азаматтық құқықтары болмайды (сайлау құқығы, некеге тұру құқығы).

18-24 аралығындағы жастарды жас қызметкерлер, студенттер, негізгі кәсіби даярлықты аяқтаған адамдар қамтиды. Олардың бір бөлігі ата-анасының отбасынан бөлектеген және өзіндік табыстарына өмір сүреді. Бұл жас кезеңінде некеге белсенді тұру басталады, жас отбасының қалыптасуы, алғашқы балалардың туылуы басталады.

25-29 аралығындағы жастар – бұл әдетте, кәсіби таңдауды жасаған, белгілі біліктілігі бар, бірқатар өмірлік және кәсіби тәжірибесі бар адамдар тобы. Осы жас кезеңіне барлық бірінші некелердің 90%-ға жуығы сәйкес келеді, ал 30 жасқа қарай отбасында жоспарланған балалар туылады. Осы өмірлік кезеңге жас отбасылардың кикілжіңг түсуінің жоғары деңгейі, некенің бұзылуы, жаңа серіктесті іздеу және некеге қайтадан тұру тән болады.

Жастардың қоғамдық өмірге енуінің екіжақты сипаты болады: жастар әлеуметтік нормаларды қабылдайды және қоғамды жаңартады, қоғамды жән әлеуметтік нормаларды қайта құрады, өздерінің инновациялық потенциалын жүзеге асырады. Жастар қоғамға бейімделіп қана қоймайды, сонымен бірге әлеуметтік іс-әрекеттің субъектісі болады. Жастарды әлеуметтендіруді оларға дайын әлеуметтік нормаларды механикалық тұрғыда беру ретінде қарастыруға болмайды, себебі жастар қоғамның тарапынан жасалған әсер ету

объектісі ғана емес, олар әлеуметтік әмірдің белсенді субъектісі болып саналады. Соның нәтижесінде жастарды дамыту, қоғамды қайта жаңғырту жүзеге асырылады, бұл өз кезегінде жастардың әлеуметтік дамуына ықпал етеді.

Жастық шақтан бастап, құндылық бағдарлар жүйесі дамиды және негізінен интернализация арқылы қызмет етеді, яғни жаңа құндылық құрылымдардың пайда болуы мағыналанған және саналы қабылданған тәжірибенің негізінде жүзеге асады. Жас және тұлғалық дамудың белгілі сатысынан өту барысында құндылықтар жинақталады және аса жоғары деңгейдегі құндылықтар құрылымын анықтайды. Аталған үдеріс әзекті мағыналық күйде кәрінетін өткен, қазіргі және болашақтың мақсаттары арқылы жүзеге асырылады [3].

Жасөспірімдер мен жастардың құндылықтарының қазіргі бейнесі кәп жағдайда қазіргі заманғы бұқаралық коммуникация құралдары арқылы қалыптасатын бақыт пен жетістік бейнелеріне сәйкес келеді. Осылайша, теориялық деңгейде ақпараттық ортаның қазіргі жастардың басым болатын құндылық бағдарларының қалыптасуына мүмкін болар әсері мен үлесін қарастыру міндетін қояды.

«Құндылық» ұғымы философиялық және басқа арнайы әдебиеттерде болмыстың белгілі құбылыстарының адамзаттық, әлеуметтік және мәдени мәнін анықтау үшін кең қолданылады. Құндылық – бұл ұмтылатын объектіге адамдардың сезімі бағытталады және оған адамның құрметпен, сүйіспеншілікпен қатынас білдіруін айқындайтын ұғым. Мәні бойынша, құндылық – белгілі бір заттың қасиеті емес, объектінің толыққанды болмысының күйі.

Құндылық адамзат іс-әрекетінің барлық заттарының жиынтығы ретінде «заттық құндылықтар» ретінде, яғни құндылық қатынас объектілері ретінде қарастырылуы мүмкін. Құндылықтың әзі – бұл субъект үшін объектінің біршама мәні. Құндылықтар – зат немесе құбылыстардың мәні мен қасиеті. Сонымен бірге, бұл адамдардың әздерінің қажеттіліктері мен қызығушылықтары арқылы қанағаттандыратын белгілі идеялары мен кәзқарастары.

Көптеген әлеуметтанушы зерттеулер жастардағы жалпы құндылықты және нормативті дағдарысты анықтайды. Бірқатар сауалнамаларды талдау нәтижесінде соңғы онжылдықта жастар ортасында алдыңғы ұрпақтың мәдени құндылықтарын қайта бағалаумен, әлеуметтік-мәдени тәжірибені берудегі сабақтастықтың бұхылумен байланысты күрделі әзгерістердің болғаны анықталды. Әмірлік жоспарлар мен жастардың еңбекке бағдарлануы олардың материалды байлық саласына деген қатынасымен, жоспарларды жүзеге асыру және мақсатқа жету барысында материалды байлыққа ие болудың мүмкіндігімен тікелей байланысты. Көптеген әлеуметтік-психологиялық зерттеулер кәрсеткендей, материалды байлық жастардың арман-тілектерінде маңызды орын алады және біршама дәрежеде

жастардың экономикалық белсенділігінің сипатын анықтайды: бастамашыл немесе ұйымдастырылған, конструктивті немесе деструктивті [4].

Осылайша, жастардың ақша жинаумен, тауарлар мен қызметті тұтынумен байланысты құндылықтарға бағдарланудың жалпы бейнесі байқалады, атап айтсақ, мәртебе атрибуттары, материалды байлыққа ие болуға бағдарлану байқалады. Ұмтылыстардың аталған жиынтығы жалпы түрде тұтынуға деген бағдарлану ретінде белгіленуі мүмкін. Тұтыну – бұл қазіргі кез келген адамның күнделікті әмір сүруінің ажырамас бөлігі. Тұтынуға деген қажеттілікті адамның материалды байлыққа ие болуға ұмтылысы ретінде интерпретациялауға болады, онда тауарлар мен қызметке ие болу үдерісі өзіндік құндылық болып саналады. Біршама дәрежеде бұл айқын құндылық бағдары бар индивидтердің әлеуметтік және жеке мәртебесіне байланысты болады, ол тұтыну арқылы белгіленеді, материалды байлыққа ие болуы арқылы жүзеге асырылады. Мұнда тұтыну тауарды алу және қолданумен шектелмейтін жүйелі феномен ретінде қарастырылуы мүмкін. Белгілі бір тауарды сатып алу тілегіне сәйкес келетін эмоционалды, когнитивті және мінез-құлықты белсенділік соған сәйкес жалақыға ұмтылуды қамтиды.

Ақпараттық орта адамға және оның әмір сүру жағдайларына белсенді әсер етеді. Қазіргі кезде ақпараттық орта күрделі кәсіптік құрылым болып саналады. Оны ортасында адам болатын барлық ақпараттық ағындарды өзіндік реттеушісі етіп сипаттауға болады [5]. Адамның психикасына ақпараттық әсер ету оның өмірінің барысында коммуникативті «агенттердің» кең спектрі арқылы жүзеге асады. Бұл әсерге адам алуан түрлі жағдайларда түседі, оларды «әлеуметтік-коммуникативті» жағдайлар деп белгілеуге болады. Жалпы түсіндіруде коммуникация қарым-қатынаспен салыстырғанда, ақпаратты беру үдерістерінің жиынтығы ретінде болады, оның біржақты және екіжақты сипаты болуы мүмкін.

Бұқаралық ақпарат құралдары адам баласы үшін дүниетанымдық тұрғыдан қосымша әлеуметтендіруші құрал ретінде қарастырылады және ол соған қызмет етуде. Демек, олар адамзаттың дүниені танып-білуінде, қосымша білім алуында үлкен рөл атқарады. Бірақ БАҚ-тың, соның ішінде теледидардың кәрірмендерді өзіне тәуелді ету ықпалының өте жоғары екенін ескере отырып, одан берілетін қандай да бір бағдарламаның кәрірменді әртүрлі сезімде ұстау мүмкіндігін де есте естен шығаруға болмайды.

Қазіргі өркениеттің ақпараттық кеңістігін технологиялармен, әлеуметтік институттармен, тілмен негізделген, адамның әмір сүруіне бағдарлы түрде әсер ететін, ақпаратты беру, әңдеу және сақтау үдерістерінің жаһандық жиынтығы ретінде сипаттауға болады. Аталған зерттеудің мақсаттарын жетекшілікке алып, әдебиеттердегі анықтамаларды талдау негізінде, біз «ақпараттық орта» терминімен индивидке сырттай қатысты ақпараттық

кеңістіктің бөлігін, индивидтің іс-әрекеті тікелей жүзеге асатын жағдайлардың жиынтығын белгілейміз.

Тәуелсіздігімізді нығайту мақсатында Отанға деген сүйіспеншілік, яғни патриоттық тәрбие алдыңғы қатарға шығатыны сөзсіз. Жас ұрпақты отаншылдыққа тәрбиелеу мемлекеттік маңызды мәселе екенін тағы бір еске сала кеткен жән болар. Бұл жәнінде Қазақстан және Ресей Білім академияларының академигі Б.Момынбаевтың “Отаншылдық білім мен тәрбиенің тұғыры болуға тиіс” деген мақаласында (“Егемен Қазақстан”, 27 қаңтар 2006 жыл): “... Осы тұрғыдан келгенде, қоғамдық сананы қалыптастыруда, әсіресе жас ұрпақ тәрбиесінде БАҚ-тың жетекші орынға шығып отырғаны әмір шындығы.

Солай бола тұра, бүгінгі таңда қазақстандық БАҚ жүйесіндегі еркіндіктің бассыздыққа ұласып бара жатқаны айырықша алаңдатады”, дейді. Бұл мақалада қазақ жерінде қазақстандық БАҚ-тан гәрі шетелдік БАҚ-тың пайыздық кәрсеткіші жоғары деген мәлімет берілген. Одан әрі автор отаншылдық жайындағы ойын жан-жақты сараптай келе: “Біздің ойымызша, БАҚ-тың ең киелі міндеті ақпараттық-ағартушылық ұстаным болуға тиіс. Бұл ретте, БАҚ-тың рәлі бүгінгі таңда бірінші орында тұрғанын социологтар бірауыздан мойындайды. Демек, Қазақстан БАҚ-тарындағы ұрпақты аздыратын, ұлтты тоздыратын кейбір бейбастақтықты ауыздықтау проблемасы әбден шегіне жеткенін терең сезінуіміз керек” деген ұтымды ой айтады [6].

Қазіргі кезде қандай бағдарламаны болсын кәруге, тыңдауға барлық жағдай бар. Жаһандану заманында сырттан келіп жатқан ақпараттарға ешбір тосқауыл қойылып отырған жоқ. Ал мұның әзі балалардың БАҚ материалдарын ретсіз тұтынуына әкеліп отыр. Педагогика ғылымдарының докторы А.Құсайынов бұл әрекетті медиазорлық деп санайды.

Шын мәнінде, оң мен солын әлі танып үлгермеген балалардың қалыптасуына кері әсері бар зорлық-зомбылықты насихаттайтын фильмдерді кәруге мүмкіндік туғызу – үлкен қиянат. Ғалым “Егемен Қазақстан” газетінде жариялаған “Медиазорлық және балалар” атты мақаласында Ресей ғалымдарының пікірлеріне сүйене отырып, ата-аналар балаларына барлық жағдай жасай келе, әйтсе де оларды агрессиядан қорғай алмай отырғанын айтады. Ал агрессия мен жаман қылық кәбіне теледидардан берілетін зорлық-зомбылыққа толы фильмдерді кәргеннен соң пайда болады [7].

Соңғы жылдары жүргізілген әлеуметтік зерттеулер, жастар ортасында ақпараттың қайнар көздерінің арасында аса маңызды рәлді телевидение (30%), әрі қарай интернет (16%), достар (14%), радио (11%) және газеттер (11%) атқаратынын кәрсетеді. БКҚ-ның алуан түрлі типіндегі ақпараттық арналарды ұйымдастырудың ерекшеліктеріне қарай, олардың жастардың құндылық бағдарларын қалыптастырудға рәлі алуан түрлі болады.

Интернет және телевидение нарықтық экономиканың заңдарына бағына отырып, тұтынуды ынталандырудың міндеттерін орындайды, яғни нарықтық экономика жағдайында қоғамның қажетті міндеттерінің бірін жарнамалық хабарламалардың ауқымды саны арқылы орындайды. Бұл хабарламалар тауарды тікелей сату түрінде және жасырын жарнама түрінде таратылады. Телевидениенің ақпараттың қайнар көздері жүйесіндегі басты орны, қазіргі жастардың тұтыну мен материалды жетістіктің құндылықтар жүйесін игеруіне әкеп соғатынымен көрінеді.

Жоғарыда баяндалғандарды қорытындылай келе, қазіргі жастар үшін құндылықтарды интернализациялау үдерісіндегі телевидение мен жаһандық желінің рөлінің мәліметтерімен тұтыну саласының мәнін айқындайтын құндылықтар жүйесін зерттеудің мәліметтерімен салыстыра отырып, БКҚ-ның әсерінің құндылық бағдарлардың алмасуын негіздейтін фактор болатынын атауға болады. Жоғарыда баяндалғандарға сәйкес, біз адамның ақпараттық ортамен өзара әрекетінің жиілігіне ұғымдар, мағыналар, нормалар мен құндылықтардың жиынтығын трансформациялау дәрежесі байланысты болатыны туралы болжам жасауға болады. Реципиенттің БКҚ-мен өзара әрекетінің белсенділігі мен енжарлығының арақатынасына байланысты, осы саланың құзырлылығы мен когнитивті күрделілігіне қарай, осы өзара әрекеттің аясында қабылданатын және таратылатын хабарламаларды қабылдау нәтижесі тәуелді болады. Бұл өзара әрекет алуан түрлі жоспарлы, рефлексивті және «саналы» болған сайын, оған енгізілген индивидтің «құндылық репертуары» бай болады. Соған сәйкес, тұлғаның «мағына құраушы» алуан түрлі диспозицияларының белгілі бір басым болатын бағдардың бақылауына түсу қаупі төмен болады. Өмір сүруді реттейтін белгілі бір бағдарлы принциптің жағына «алмасу» және соған сай дисгармония (үйлесімсіздік), тұлғаның өзін-өзі жүзеге асыруына және нәтижелі дамуына кедергі келтіріп қоймайды, сонымен бірге өзгермелі әлеуметтік жағдайда дезадаптивті болуы мүмкін. Адамның құндылықтар проблематикасын және оған әсер ететін ақпараттық кеңістіктің әсерін теориялық талдау нәтижесінде ұсынылған болжамдарды тексеру үшін, аталған құбылыстарды эмпирикалық зерттеу жоспарланды және жүзеге асырылды.

Сонымен, жоғарыда баяндалғандардың негізінде біз белгілі тұжырымдар жасай аламыз. Жеке тұлғаның дамуы, ең алдымен, оның рухани ауқымын дамыту, этномәдени дәстүрлердің әсерімен қалыптасатын құндылық-мақсаттардың өзіндік иерархиясын құрумен байланысты болады, сонымен қатар тәрбие және өзіндік тәрбие барысында меңгерілетін дара әмірлік тәжірибемен байланысты болады. Бұнда жеке тұлғаның әлеуметтендіру барысында қабылдайтын (кең мағынасындағы тәрбие тұрғысында) барлық әмірлік бағдарлар сияқты, мақсаттар жасәспірімдер үшін құндылықтар болып саналады.

Қазіргі заманғы жастардың құндылық бағдарлар жүйесі бұқаралық ақпарат құралдары арқылы берілген, батыс қоғамының құндылық бағдарларының әсерімен қайта құрылу барысында екендігін айтуға болады. Алайда жастардың кейбір бөлігі отандық әлеуметтік-мәдени дәстүрлерге тән құндылық бағдарларды әлі де сақтайтыны анықталды. Өмірдің маңызы мен құндылық бағдарлар мәселесі әрдайым өзекті болып табылады. Әрбір ғылым саласы оны өзінше түсіндіреді, алайда осы ұғымдардың қалыптасуына тарихи, әлеуметтік, экономикалық және саяси үдерістер әсер етеді. Әрбір адам өзінің өмірінің мақсатын және өмірлік құндылық бағдарларын анықтауы керек. Қазіргі заманғы әлемде өмір сүру қиын, ал мәртебелі өмір сүру одан да қиын. Сондықтан, әлеуметтік құрылымдар «машинасында» жұмсалатын материал болмас үшін, өмірдің мәнін анықтай отырып, қоғам мен өмірдегі өзінің орнын табу қажет.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР

1. Иконникова, С.Н. Социология о молодежи. Л.: Знание, 1985.
2. Лисовский, В.Г. Советское студенчество. М.: Высшая школа, 1990.
3. Залесский, Г.Е. Ценностно-мотивационные аспекты деятельности теории учения. // Вестник МГУ. Психология 1998 №2, с. 58-67.
4. Андреева, Г.М., Психология социального познания. М.: Аспект Пресс, 2000.
5. Пронина, Е.Е. Категориальная структура восприятия телевизионных передач. // Дисс. канд. психол. наук. М.: МГУ, 1987.
6. Момынбаев Б. «Отаншылдық білім мен тәрбиенің тұғыры болуға тиіс» атты мақала. «Егемен Қазақстан» газеті, 2006.
7. Құсайынов А.Қ. «Медиазорлық және балалар» атты мақала. «Егемен Қазақстан» газеті, 2008.

PEDAGOJİK FORMASYON EĞİTİMİ ALAN MÜZİK ÖĞRETMENLERİNİN ÖĞRETMENLİK MESLEK BİLGİLERİ VE UYGULAMALARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

Arş. Gör. Tuğba ÇAĞLAK

Çankırı Karatekin Üniversitesi, tugbacaglak@windowslive.com

Prof. Dr. Nezihe ŞENTÜRK

Gazi Üniversitesi, nezihesenturk@gmail.com

ÖZET

Türkiye’de öğretmenlik mesleği, eğitim fakültesi lisans programlarından mezun olmayı gerektirir. Konservatuvar ve Güzel Sanatlar Fakültesi gibi Eğitim Fakültesi dışında diğer fakültelerin mezunlarının pedagojik formasyon dersleri almadan öğretmenlik yapması olası değildir. Konservatuvar ve Güzel Sanatlar Fakültesi mezunları, pedagojik formasyon eğitimini iki sömestriyelik derslerle bitirmektedirler. Bu eğitim süreci sonunda başarılı olan adaylara pedagojik formasyon sertifikası verilmektedir. Bu araştırmanın amacı, pedagojik formasyon eğitimi alan müzik öğretmenlerinin öğretmenlik meslek bilgileri ve uygulamalarına ilişkin görüşlerinin incelenmesidir. Nitel araştırma modellerinden durum çalışmasına örnek olan bu çalışmada, pedagojik formasyon eğitimi alıp görev yapmakta olan müzik öğretmenlerine ulaşılarak yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, pedagojik formasyon eğitimi alarak müzik öğretmenliğine hak kazanan ve görev yapmakta olan müzik öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmada verilere ulaşabilmek için müzik öğretmenleri ile görüşmeler yapılmıştır. Toplam 22 sorudan oluşan görüşme formu, sosyo demografik özelliklerin yer aldığı Kişisel Sorular (4 soru), Müzik Öğretmenliği Meslek Bilgileri ve Uygulamalarına İlişkin Görüşler (11 soru), Müzik Öğretmenlerinin Öz-Yeterliklerine İlişkin Görüşler (7 soru) olarak üç bölümden oluşmaktadır. Görüşme formundan toplanan veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiş, bulgular tablolastırılmış ve varılan sonuçlar tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Müzik Öğretmenliği, Müzik Eğitimi, Pedagojik Formasyon, Formasyon Eğitimi.

THE INVESTIGATION OF VIEWS OF MUSIC TEACHERS, RECEIVING PEDAGOGICAL FORMATION EDUCATION, REGARDING PROFESSIONAL TEACHING KNOWLEDGE AND PRACTICES

ABSTRACT

The teaching profession in Turkey requires the graduation from the undergraduate programs of education faculties. It is not possible for the graduates of other faculties other than the Faculty of Education, like Faculty of Conservatory and Fine Arts to teach without taking pedagogical formation lessons. The graduates of Faculty of Conservatory and Fine Arts complete

pedagogical formation education with two semester lessons. At the end of the period of study , successful candidates are given a pedagogical formation certificate. The aim of this study is to investigate the views of music teachers, receiving pedagogical formation education, regarding professional teaching knowledge and practices. In this study, which is an example of case study from qualitative research models, semi-structured interview form was applied by reaching music teachers who are studying pedagogical formation and working. The working group of the research is consist of music teachers, who are trained in pedagogical formation and who are entitled to music teaching and who are in charge. The interviews with the music teachers were made in order to reach the research. The interview form consisting of 22 questions consists of three parts; Personal Questions where sociodemographic characteristics are included (4 questions), Opinions on Practical Information on Music Teaching and its applications (11 questions), Opinions on the Self-Sufficiency of Music Teachers (7 questions). The data collected from the interview form were analyzed by the content analysis method, the findings were tabled and the results obtained were discussed.

Key Words: Music Teaching, Music Education, Pedagogical Formation, Formation Education.

Giriş

Bir toplumun, gelişme yolunda atacağı ilk adım eğitimidir. Bireyde davranış geliştirme/değiştirme süreci olan eğitimde temel unsur, bu sürecin yönetimini ve gerçekleşmesini sağlayan öğretmendir. Öğretmenlik, devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir. Öğretmenler bu görevlerini Türk Millî Eğitiminin amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak ifa etmekle yükümlüdürler (Milli Eğitim Temel Kanunu, 2009, 43.madde) ‘Öğretmenler her ülkede, toplumun her alanda kullanmak zorunda ve muhtaç olduğu insan gücünü üreten en gerekli ve vazgeçilmez temel elemanlardır. Çünkü bütün iş ve mesleklerde çalışanların hepsi de az ya da çok onların eseri, ürünüdür (Yılman’dan akt. İzci, 1999, sf.1).’ Bu bağlamda kaliteli bir eğitimin sağlanabilmesi, nitelikli öğretmen yetiştirmekten geçmektedir.

‘1980’ler toplumsal, ekonomik ve politik açıdan Dünya’da olduğu gibi Türkiye için de bir dönüm noktasıdır. Bu süreçte hem öğretmenden beklentiler farklılaşmış hem de bu farklılaşmaya bağlı olarak öğretmen yetiştirmede farklı arayışlara gidilmiştir (Polat, 2013, sf.43)’. Daha önceki yıllarda, öğretmen yetiştirme görevi öğretmen okullarında iken, 1982 yılında bu görev eğitim fakültelerine devredilmiştir. Ancak 1997’de eğitim fakültesi dışındaki fakültelerden mezun olup tezsiz yüksek lisans yapan adaylara da öğretmen olabilme hakkı tanınmıştır. ‘YÖK’ün 28.01.2010 tarihinde aldığı bir kararla “tezsiz yüksek lisans” programı kaldırılarak, yerine “Pedagojik Formasyon Sertifika Programı” (PFSP) uygulaması getirilmiştir (Polat, 2013, sf.44)’. Bu uygulamayla birlikte, eğitim fakültesi dışındaki fakültelerden mezun olan veya öğrenimi devam eden adaylar, pedagojik formasyon eğitimi alma hakkı kazanmıştır. Öğretmenlik meslek bilgisi ile alan eğitimi ve öğretimine özgü derslerin bulunduğu pedagojik formasyon eğitimi, en az iki yarıyıl yürütülmektedir ve bir dönem süresi 7 aydan daha az olmamaktadır.

ÖSYM'nin 2014 tarihinde güncellemiş olduğu Pedagojik Formasyon Eğitimi Sertifika Programlarını Tercih Edebilecek Lisans Programları listesinde, Müzik bölümü/Ana Bilim Dalları; Müzik ve Sahne Sanatları Bölümünün, Müzik Toplulukları Anasanat Dalı, Duysal (Ses) Sanatları Tasarımı Anabilim Dalı; Güzel Sanatlar Fakültesi ve Türk Musikisi Devlet Konservatuarı ile Devlet Konservatuarının Temel Bilimler Bölümü, Kompozisyon Bölümü, Ses Eğitimi Bölümü, Müzik Bilimleri Bölümü, Çalgı Bölümleri (Nefesli Çalgılar, Yaylı Çalgılar, Vurmalı Çalgılar, Piyano ve Harp, Piyano, Mızraplı Çalgılar), Bando Şefliği, Folklor ve Etnomüzikoloji, Müzikoloji, Opera-Şan, Opera-Opera ve Konser Şarkıcılığı, Türk Sanat Müziği Şan, Türk Halk Oyunları, Türk Müziği, Türk Musikisi, Koro, Müzik Teknolojisi, Müzik Teorisi, Türk Halk Müziği, Türk Halk Müziği Ses Eğitimi Ana Sanat Dalı/ Çalgı Eğitimi Ana Sanat Dalı, Enstrüman Yapımı Bölümü, Çalgı Yapımı Bölümü mezunlarının pedagojik formasyon eğitimine başvurabilecekleri belirtilmektedir. Bu bölümlerden mezun olanlar, pedagojik formasyon eğitimini başarı ile tamamladıklarında müzik öğretmenliğine aday olabileceklerdir.

Müzik öğretmeni, müzik öğretim programında kapsanan içeriği öğretebilmek için iyi bir alan bilgisine, meslek bilgisine ve genel kültüre sahip olmalıdır. Uçan' a göre müzik öğretmenliği eğitimi, bu mesleğe yönelen veya yöneltilen bireyleri müzik alanında öğretmenleştirme sürecidir. Bu süreç genel olarak müzik öğretmenliği mesleğinin gerektirdiği yeterlikler üzerinde odaklanır. Bunlara müzik öğretmenliği yeterlikleri denir (Uçan'dan akt. Akbulut, 2010, sf. 335).

'Müzik öğretmenliği eğitimi sürecinde, başka bir ifadeyle hizmet öncesi eğitimle yetiştirilmesine çalışılan müzik öğretmenin, müziğin insan yaşamındaki yeri ve önemi, sesin oluşumu ve eğitimi, çalgı çalmanın müzikteki yeri ve önemi, toplu çalma ve söylemenin birlikte iş yapabilme duygusunu geliştirdiği, eğitim-öğretim planlama, yöntem, strateji ve değerlendirmenin önemi, teknolojinin, yaratıcılığın ve özel öğretim yöntemleri boyutlarındaki konuları öğrenecek ve hizmet aşamasında ise, bu konulara ilişkin hedefleri öğrenci davranışına dönüştürecek ve öğrenmeyi sağlayacak yeterliğe sahip olması gerekmektedir' (Akbulut, 2010, sf.335). Müzik öğretmeni yetiştiren Müzik Öğretmenliği Programları ise, ders programlarını bu doğrultuda hazırlamaktadır. Ancak formasyon eğitimi ile müzik öğretmeni olan bireyler, bu hedef davranışlara ilişkin eğitimlerin her birini almamaktadırlar. Buradan hareketle araştırmamızın problem cümlesi 'Pedagojik formasyon eğitimi alan müzik öğretmenlerinin öğretmenlik meslek bilgileri ve uygulamalara ilişkin görüşleri nasıldır?' olarak belirlenmiştir.

Araştırmamızın amacı, pedagojik formasyon eğitimi alan müzik öğretmenlerinin öğretmenlik meslek bilgileri ve uygulamalarına ilişkin görüşlerinin incelenmesidir.

Yöntem

Nitel araştırma modellerinden durum çalışmasına örnek olan bu çalışmada, pedagojik formasyon eğitimi alıp görev yapmakta olan müzik öğretmenlerine ulaşılarak yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. 'Durum çalışmaları, bir varlığın mekana ve zamana bağlı tanımlandığı ve özelleştirildiği araştırmadır' (Büyüköztürk ve diğerleri, 2014:249).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, pedagojik formasyon eğitimi alarak müzik öğretmenliğine hak kazanan ve görev yapmakta olan müzik öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmacının ulaşabildiği öğretmenler çalışma grubuna dahil edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada verilere ulaşabilmek için müzik öğretmenleri ile görüşmeler yapılmıştır. Toplam 22 sorudan oluşan görüşme formu, sosyodemografik özelliklerin yer aldığı Kişisel Sorular (4 soru), Müzik Öğretmenliği Meslek Bilgileri ve Uygulamalarına İlişkin Görüşler (11 soru), Müzik Öğretmenlerinin Öz-Yeterliklerine İlişkin Görüşler (7 soru) olarak üç bölümden oluşmaktadır.

Verilerin Analizi

Görüşme formundan toplanan veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiş, bulgular tablolastırılmış ve varılan sonuçlar tartışılmıştır.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, müzik öğretmenleri ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgular yorumlanacaktır.

Araştırmaya katılan müzik öğretmenleri M1, M2, M3, M4... şeklinde kodlanmıştır.

Kişisel Sorulara İlişkin Bulgular

Öğretmenlerin sosyo-demografik özelliklerinin incelendiği bu bölümde öğretmenlere, mezun oldukları kurum, formasyon eğitimi aldıkları kurum, öğrenim durumu, meslekteki çalışma yılına ilişkin sorular yöneltilmiştir. Cevaplara ilişkin elde edilen veriler Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Kişisel Sorulara İlişkin Bulgular

	Lisans düzeyinde mezun olduğu kurum	Formasyon eğitimi aldığı kurum	Öğrenim durumu	Meslekteki çalışma yılı
M1	Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuarı	Dokuz Eylül Üniversitesi	Lisans	1 yıldan az
M2	Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuarı	Marmara Üniversitesi	Lisans	1-5 yıl
M3	Bilkent Üniversitesi MSSF	Gazi Üniversitesi	Yüksek Lisans	1 yıldan az
M4	Bilkent Üniversitesi MSSF	Gazi Üniversitesi	Yüksek Lisans	1 yıldan az
M5	Erciyes Üniversitesi GSF	Erciyes Üniversitesi	Lisans	1-5 yıl
M6	Karabük Üniversitesi GSF	Mimar Sinan Üniversitesi	Lisans	1-5 yıl
M7	Erciyes Üniversitesi	Erciyes Üniversitesi	Yüksek Lisans	6-9 yıl

	GSF			
M8	Çukurova Üniversitesi Devlet Konservatuvarı	Çukurova Üniversitesi	Lisans	1-5 yıl
M9	Çukurova Üniversitesi Devlet Konservatuvarı	Niğde Üniversitesi	Lisans	1-5 yıl
M10	Çukurova Üniversitesi Devlet Konservatuvarı	Çukurova Üniversitesi	Lisans	1 yıldan az
M11	Gaziantep Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı	Yeditepe Üniversitesi	Yüksek Lisans	1-5 yıl
M12	Cumhuriyet Üniversitesi GSF	Cumhuriyet Üniversitesi	Yüksek Lisans	6-9 yıl
M13	Uludağ Üniversitesi Devlet Konservatuvarı	Uludağ Üniversitesi	Lisans	1-5 yıl
M14	Süleyman Demirel Üniversitesi GSF	Yıldız Teknik Üniversitesi	Lisans	1-5 yıl
M15	Çukurova Üniversitesi Devlet Konservatuvarı	Anadolu Üniversitesi	Lisans	1 yıldan az
M16	İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı	Marmara Üniversitesi	Yüksek Lisans	1 yıldan az
M17	Yıldız Teknik Üniversitesi Sanat Tasarım Fakültesi	Yıldız Teknik Üniversitesi	Yüksek Lisans	1-5 yıl
M18	Karabük Üniversitesi GSF	Karabük Üniversitesi	Lisans	1-5 yıl
M19	Karabük Üniversitesi GSF	Gazi Üniversitesi	Lisans	1-5 yıl
M20	Ankara Üniversitesi Devlet Konservatuvarı	Kocaeli Üniversitesi	Lisans	6-9 yıl

Tablo 1 incelendiğinde, M1 ve M2'nin Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı; M3 ve M4'ün Bilkent Üniversitesi MSSF; M5 ve M7'nin Erciyes Üniversitesi GSF; M6, M18 ve M19'un Karabük Üniversitesi GSF; M8, M9, M10 ve M15'in Çukurova Üniversitesi Devlet Konservatuvarı; M11'in Gaziantep Üniversitesi Türk Müziği Konservatuvarı; M12'nin Cumhuriyet Üniversitesi GSF; M13'ün Uludağ Üniversitesi Devlet Konservatuvarı; M14'ün Süleyman Demirel Üniversitesi GSF; M16'nın İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı; M17'nin Yıldız Teknik Üniversitesi Sanat Tasarım Fakültesi ve M20'nin Ankara Üniversitesi Devlet Konservatuvarı'ndan mezun oldukları görülmektedir. M1'in Dokuz Eylül Üniversitesi; M2 ve M16'nın Marmara Üniversitesi; M3, M4 ve M19'un Gazi Üniversitesi; M5 ve M7'nin Erciyes

Üniversitesi; M6'nın Mimar Sinan Üniversitesi; M8 ve M10'nun Çukurova Üniversitesi; M11'in Yeditepe Üniversitesi; M12'nin Cumhuriyet Üniversitesi; M13'ün Uludağ Üniversitesi; M14 ve M17'nin Yıldız Teknik Üniversitesi; M15'in Anadolu Üniversitesi; M18'in Karabük Üniversitesi ve M20'nin Kocaeli Üniversitesi'nde pedagojik formasyon almış olduğu tespit edilmiştir.

Öğrenim durumları incelendiğinde ise katılımcılardan M1, M2, M5, M6, M8, M9, M10, M13, M14, M15, M18, M19 ve M20'nin lisans; M3, M4, M7, M11, M12, M16 ve M17'nin yüksek lisans mezunu olduğu görülmektedir. Ayrıca M1, M3, M4, M10, M15 ve M16'nın öğretmenlik mesleğinde 1 yıldız az; M2, M5, M6, M8, M9, M11, M13, M14, M17, M18 ve M19'un 1-5 yıl; M7, M12 ve M20'nin ise 6-9 yıl görev yapmış oldukları saptanmıştır.

Müzik Öğretmenliği Meslek Bilgileri ve Uygulamalarına İlişkin Görüşlerine Yönelik Bulgular
Bu bölümde araştırmaya katılan müzik öğretmenlerine, müzik öğretmenliği meslek bilgileri ve uygulamalarına ilişkin sorular sorulmuştur.

'Pedagojik formasyon eğitimi süresince edindiğiniz kazanımları meslek hayatınızda uygulayabiliyor musunuz?'

Evet/Hayır/Kısmen seçenekleri ile yarı yapılandırılmış bu soruya katılımcıların verdikleri cevaplar Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. Pedagojik formasyon eğitimi süresince edinilen kazanımların uygulama durumları

Evet	Hayır	Kısmen
M4, M9, M13, M15, M19	-	M1, M2, M3, M5, M6, M7, M8, M10, M11, M12, M14, M16, M17, M18, M20

Tablo 2'de görüldüğü üzere M4, M9, M13, M15 ve M19 pedagojik formasyon eğitimi süresince edindikleri kazanımları meslek hayatlarında uygulayabildiklerini belirtirken; M1, M2, M3, M5, M6, M7, M8, M10, M11, M12, M14, M16, M17, M18 ve M20 bu kazanımları kısmen uygulayabildiklerini ifade etmişlerdir.

'Pedagojik formasyon programında aldığınız derslerin müzik öğretmenliği için yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?'

Evet/Hayır/Kısmen seçenekleri ile yarı yapılandırılmış bu soruya katılımcıların verdikleri cevaplar Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3. Pedagojik formasyon programında alınan müzik derslerinin yeterlik durumları

Evet	Hayır	Kısmen
M4, M5, M19	M1, M6, M10, M11, M15, M20	M2, M3, M7, M8, M9, M12, M13, M14, M16, M17, M18

Pedagojik formasyon programında alınan derslerin müzik öğretmenliğinde yeterliğine ilişkin M4, M5 ve M19 ‘Evet’; M1, M6, M10, M11, M15 ve M20 ‘Hayır’; M2, M3, M7, M8, M9, M12, M13, M14, M16, M17 ve M18 ise ‘Kısmen’ yanıtını vermişlerdir.

‘Müzik öğretimi yöntemlerinden Orff-Schulwerk öğretim yöntemi hakkında yeterli bilgiye sahip misiniz? Yanıtınız evet ise; derslerinizde Orff-Schulwerk öğretim yöntemine ilişkin ne tür uygulamalar yapıyorsunuz?’

Katılımcılardan M1, M2, M5, M8, M10, M11, M14, M15, M16, M17, M18 ve M19 Orff-Schulwerk öğretim yöntemi hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını belirtirken; M3, M4, M6, M7, M9, M12, M13 ve M20 bu yöntemi derslerinde aktif kullandıklarını, müzikli ritim çalışması, aynalama çalışması, beden perküsyonu, orff çalgıları ile grup çalışması, dans eşlikli şarkı söyleme ve hareketle müzik etkinlikleri yaptıklarını ifade etmişlerdir.

‘Orff-Schulwerk öğretim yöntemine ilişkin herhangi bir eğitime katılıp sertifika aldınız mı?’

Yapılan görüşmeler sonucu, katılımcılardan M4, M6, M12, M13 ve M20’nin Orff-Schulwerk öğretim yöntemine ilişkin bir eğitime katıldıkları; M1, M2, M3, M5, M7, M8, M9, M10, M11, M14, M15, M16, M17, M18 ve M19’un ise katılmadıkları tespit edilmiştir.

‘Müzik öğretimi yöntemlerinden Off-Schulwerk öğretim yöntemi dışında bildiğiniz öğretim yöntemleri nelerdir?’

Katılımcıların, Orff-Schulwerk öğretim yöntemi dışında bildikleri öğretim yöntemlerine ilişkin bilgiler Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Orff-Schulwerk öğretim yöntemi dışında bilinen öğretim yöntemleri

	Kodaly	Dalcroze	Suzuki	Yok
M1				X
M2	X		X	
M3	X	X		
M4	X			
M5				X
M6				X
M7				X
M8				X
M9	X	X	X	
M10				X
M11				X
M12				X
M13	X		X	
M14				X
M15				X

M16				X
M17			X	
M18				X
M19				X
M20	X	X		

Tablo 4’te görüldüğü üzere, M1, M5, M6, M7, M8, M10, M11, M12, M14, M15, M16, M18 ve M19’un Orff-Schulwerk öğretim yöntemi dışında başka bir öğretim yöntemi bilmedikleri; M2’nin Kodaly ve Suzuki; M3’ün Kodaly ve Dalcroze; M4’ün Kodaly; M9’un Kodaly, Dalcroze, Suzuki; M13’ün Kodaly, Suzuki; M17’nin Suzuki; M20’nin ise Kodaly ve Dalcroze öğretim yöntemlerine ilişkin bilgi sahibi oldukları görülmektedir.

‘Müzik eğitiminde yaratıcı drama öğretim yöntemi hakkında yeterli bilgiye sahip misiniz? Yanıtınız evet ise; derslerinizde yaratıcı drama öğretim yöntemini kullanarak ne tür uygulamalar yapıyorsunuz?’

M1, M2, M3, M5, M6, M7, M8, M10, M12, M13, M14, M15, M16, M18, M19 ve M20 müzik eğitiminde yaratıcı drama öğretim yöntemi hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını belirtirken; M4, M9, M11 ve M17 derslerinde bu yöneme ilişkin etkinlikler yaptıklarını ifade etmişlerdir. M4, enstrüman tasarlama çalışmaları yaptığını; M9, soyut kavramları somutlama yöntemi ile anlattığını; M11, pandomim, tiyatro ve dans çalışmaları yaptığını; M17 ise günlük terimlerini anlatırken araba, tren sesi canlandırdığını, canlandırma ve taklit yöntemi ile konuyu pekiştirdiğini belirtmiştir.

‘Müzik eğitimi ile ilgili güncel gelişmeleri takip ediyor musunuz?’

Evet/Hayır/Bazen seçenekleri ile yarı yapılandırılmış bu soruya katılımcıların verdikleri cevaplar Tablo 5’te yer almaktadır.

Tablo 5. Müzik eğitimi ile ilgili güncel gelişmelerin takip edilme durumları

Evet	Hayır	Bazen
M2, M3, M8, M10, M12, M13, M14, M15, M16, 20	M19	M1, M4, M5, M6, M7, M9, M11, M17, M18

Tablo 5’te görüldüğü üzere, M2, M3, M8, M10, M12, M13, M14, M15, M16 ve M20 müzik eğitimi ile ilgili güncel gelişmeleri takip ettiklerini; M19 takip etmediğini; M1, M4, M5, M6, M7, M9, M11, M17 ve M18 ise bazen takip ettiklerini belirtmişlerdir.

‘Okul çalgılarını çalıyor musunuz? Derslerinizde hangi çalgıları kullanıyorsunuz?’

Araştırmaya katılan her müzik öğretmeni, okul çalgılarını çaldıklarını söylemişlerdir. Ancak derslerde kullandıkları çalgılar farklılık göstermektedir. Tablo 6’da öğretmenlerin müzik derslerinde kullandıkları çalgılar gösterilmektedir.

Tablo 6. Müzik öğretmenlerinin derslerinde kullandıkları çalgılar

M1	Blok Flüt, Melodika, Org, Ritim Çalgıları
M2	Blok Flüt, Melodika
M3	Blok Flüt, Piyano, Orff Çalgıları
M4	Piyano, Gitar, Keman, Bateria
M5	Gitar, Melodika, Blok Flüt
M6	Gitar, Piyano, Yan Flüt, Vurmalı Çalgılar
M7	Piyano, Bateria, Orff Çalgıları
M8	Blok Flüt
M9	Blok Flüt, Klavye
M10	Piyano
M11	Gitar, Davul, Bendir, Bongo, Kaval, Orff Çalgıları
M12	Piyano, Keman
M13	Piyano, Viyolonsel, Melodika, Orff Çalgıları
M14	Blok Flüt, Melodika, Piyano, Gitar, Yan Flüt, Gitar, Bendir, Darbuka, Bağlama
M15	Blok Flüt, Melodika
M16	Piyano, Gitar, Mandolin, Kanun
M17	Keman, Blok Flüt, Melodika
M18	Melodika
M19	Piyano
M20	Piyano, Orff Çalgıları

Tablo 6’da görülmektedir ki müzik derslerinde M1 flüt (blok), melodika, org ve ritim çalgıları; M2 flüt ve melodika; M3 flüt, piyano ve Orff çalgıları; M4 piyano, gitar, keman ve bateria; M5 gitar, melodika ve flüt; M6 gitar, piyano, yan flüt ve vurmalı çalgıları; M7 piyano, bateria ve Orff çalgıları; M8 flüt; M9 flüt ve klavye; M10 piyano; M11 gitar, davul, bendir, bongo, kaval ve Orff çalgıları; M12 piyano ve keman; M13 piyano, viyolonsel, melodika ve Orff çalgıları; M14 flüt, melodika, piyano, gitar, yan flüt, gitar, bendir, darbuka ve bağlama; M15 flüt ve melodika; M16 piyano, gitar, mandolin ve kanun; M17 keman, flüt ve melodika; M18 melodika; M19 piyano; M20 piyano ve Orff çalgılarını kullanmaktadır.

‘Görev yapmakta olduğunuz kurumda müzik alanında ders dışı etkinlik yapıyor musunuz? Yanıtınız evet ise; ne gibi etkinlikler yapıyorsunuz?’

Yapılan görüşmelerde katılımcılardan M2, M3, M7, M9, M12 ve M18 görev yapmakta oldukları kurumda müzik alanında ders dışı etkinlik yapmadıklarını söylemiştir. M1, M4, M5, M6, M8, M10, M11, M13, M14, M15, M16, M17, M19 ve M20 ise ders dışı etkinlik kapsamında

öğrencilerle koro, orkestra, bando, kareoke, dans, halk dansı, ritim grubu, oratoryo çalışmaları yaptıklarını; çalgı dersleri verdiklerini; koridor konserleri ve dinletiler düzenlediklerini belirtmiştir.

‘Müzik dersi öğretim programında yer alan etkinlikleri uygulayabiliyor musunuz?’

Evet/Hayır/Kısmen seçenekleri ile yarı yapılandırılmış bu soruya M1, M3, M4, M7, M9, M12, M13 ve M18 Evet; M8, M11 ve M20 Hayır; M2, M5, M6, M10, M14, M15, M16, M17 ve M19 Kısmen yanıtını vermiştir.

‘Müzik öğretmenliği mesleğinizde, iş doyumu düzeyiniz nedir?’

Yüksek/Orta/Düşük seçenekleri ile yarı yapılandırılmış bu soruya M1, M6, M7, M9, M12, M13, M16, M17, M18 ve M20 Yüksek; M2, M4, M5, M8, M10, M11, M15 ve M19 Orta; M3 ve M14 ise Düşük yanıtını vermiştir.

Müzik Öğretmenlerinin Öz-Yeterliklerine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi

Bu bölümde araştırmaya katılan müzik öğretmenlerine öz-yeterlikleri ile ilgili düşüncelerine yönelik sorular sorulmuştur. Tablo 7’de öğretmenlerin öz-yeterliklerine ilişkin görüşleri verilmiştir.

Tablo 7. Müzik öğretmenlerinin öz-yeterliklerine ilişkin görüşleri

	Evet	Hayır	Kısmen
‘Öğretim programına uygun olarak okul şarkıları dağarcığınızı yeterli buluyor musunuz?’	M1, M4, M5, M8, M9, M10, M11, M13, M14, M16, M17, M18, M19, M20	M3, M12, M15	M2, M6, M7
‘Müzik öğretmeni olarak, sınıf yönetiminde yeterli olduğunuzu düşünüyor musunuz?’	M1, M2, M4, M6, M7, M8, M9, M10, M11, M12, M14, M15, M17, M19, M20	-	M3, M12, M15
‘Müzik öğretmeni olarak, ders planı hazırlamada yeterli olduğunuzu düşünüyor musunuz?’	M1, M2, M4, M5, M8, M10, M12, M13, M15, M16, M17, M19, M20	M3, M11, M14	M6, M7, M9, M18
‘Müzik dersi öğretim programı hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz?’	M2, M4, M5, M9, M10, M12, M13, M14, M16, M17, M19, M20	M6, M8, M15	M1, M3, M7, M11, M18

‘Kazanımlara ilişkin ölçme ve değerlendirme uygulamalarında yeterli olduğunuzu düşünüyor musunuz?’	M1, M2, M4, M5, M6, M7, M8, M10, M15, M17, M18, M19, M20	M3, M11	M9, M12, M13, M14, M16
‘Müzik öğretmeni olarak, mesleğinizde yeterli olduğunuzu düşünüyor musunuz?’	M2, M4, M5, M6, M7, M8, M9, M10, M12, M13, M14, M15, M16, M17, M19, M20	M3	M1, M11, M18

Evet/Hayır/Kısmen seçenekleri ile yarı yapılandırılmış ‘Öğretim programına uygun olarak okul şarkıları dağarcığınızı yeterli buluyor musunuz?’ sorusuna M1, M4, M5, M8, M9, M10, M11, M13, M14, M16, M17, M18, M19 ve M20 Evet; M3, M12 ve M15 Hayır; M2, M6 ve M7 Kısmen yanıtını vermiştir.

‘Müzik öğretmeni olarak, sınıf yönetiminde yeterli olduğunuzu düşünüyor musunuz?’ sorusuna M1, M2, M4, M6, M7, M8, M9, M10, M11, M12, M14, M15, M17, M19 ve M20 Evet; M3, M5, M13, M16 ve M18 Kısmen yanıtını vermiştir. Hayır yanıtını veren olmamıştır.

Görülmektedir ki Evet/Hayır/Kısmen seçenekleri ile yarı yapılandırılmış ‘Müzik öğretmeni olarak, ders planı hazırlamada yeterli olduğunuzu düşünüyor musunuz?’ sorusuna M1, M2, M4, M5, M8, M10, M12, M13, M15, M16, M17, M19 ve M20 Evet; M3, M11 ve M14 Hayır; M6, M7, M9 ve M18 Kısmen yanıtını vermiştir.

Katılımcılar ‘Müzik dersi öğretim programı hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz?’ sorusuna M2, M4, M5, M9, M10, M12, M13, M14, M16, M17, M19 ve M20 Evet; M6, M8 ve M15 Hayır; M1, M3, M7, M11 ve M18 ise Kısmen yanıtını vermiştir.

‘Kazanımlara ilişkin ölçme ve değerlendirme uygulamalarında yeterli olduğunuzu düşünüyor musunuz?’ sorusuna katılımcılardan M1, M2, M4, M5, M6, M7, M8, M10, M15, M17, M18, M19 ve M20 Evet; M3 ve M11 Hayır; M9, M12, M13, M14 ve M16 Kısmen yanıtını vermiştir.

Görüldüğü üzere ‘Müzik öğretmeni olarak, mesleğinizde yeterli olduğunuzu düşünüyor musunuz?’ sorusuna ise M2, M4, M5, M6, M7, M8, M9, M10, M12, M13, M14, M15, M16, M17, M19 ve M20 Evet; M3 Hayır; M1, M11 ve M18 Kısmen yanıtını vermiştir.

‘Araştırmamızla ilgili konuda söylemek istedikleriniz varsa lütfen belirtiniz.’

Araştırmaya katılan müzik öğretmenleri, görüşmenin bu yapılandırılmamış sorusuna cevap olarak, pedagojik formasyon eğitimi ile ilgili düşüncelerini sunmuşlardır. M5, M12, ve M19’un görüş belirtmediği bu soruya diğer müzik öğretmenlerinin yanıtları aşağıda verilmiştir.

M1: ‘Almış olduğumuz pedagojik formasyon eğitimi yetersizdi, ben bireysel çalışmamla kendimi geliştirdim. Pedagojik formasyon eğitiminde müzik dersleri uygulamalı yapılmalı, çocuklara nasıl öğretileceği konuşulmalı. Staj süresi çok kısıtlı, daha uzun olmalı.’

M2: ‘Formasyon eğitimi kaliteli bir eğitim olmalı, süresi önemli değil.’

M3: ‘Eğitim süresi çok kısa ve bu yüzden dersler verimli değil.’

M4: ‘Formasyon eğitiminin branşlaşması gerekiyor. Örneğin 2 ay genel eğitim, 4 ay mesleki alan formasyon eğitimi olmalı.’

M6: ‘Staj uzun sürmeli ki faydası olsun, 1 aylık bir süre bunun için yetersiz. Alıştıma ve uygulama yapma zamanımız olmadı.’

M7: ‘Staj daha aktif olmalı. Ayrıca hem ilköğretim hem ortaöğretimde yaptırılarak sayısı artırılmalı.’

M8: ‘Formasyon eğitimi, müzik öğretmenini yetiştirmede yeterli değil.’

M9: ‘Süre olarak çok kısa bir zaman. Normalde 4 yıl süren bu eğitimin, 5ay-1 yıl gibi sürede olması çok az. Zaman daha geniş olsa kapsamlı bir eğitim alınabilirdi.’

M10: ‘Bölümlere özel ayrıca formasyon eğitimi verilmeli. Her alanda farklı eğitim görülmeli. Formasyon eğitimi bana öğretmenliğe dair bir katkı sağlamadı.’

M11: ‘Formasyon eğitimi bana bir şey katmadı. Alınan formasyon ile eğitim sistemi birbirini tutmuyor. Derslerle uygulama arasında çok fark var. Müzik öğretmenliğine ilişkin formasyon uygulaması olmalı, formasyon alana dönük olmalı.’

M13: ‘Formasyon eğitimi müzik alanında yetersiz.’

M14: ‘Müzik öğretmenliği branşına dair pedagojik eğitim olmalı. Orff eğitimi için de ekstra staj olması lazım.’

M15: ‘Uygulama çok az.’

M16: ‘Ben hızlandırılmış beş buçuk ay süren formasyon eğitimi aldım. Ölçme ve değerlendirmesi yanlış. Uygulama daha fazla olmalıydı. Öğretmenlik sahada, uygulamayla olur.’

M17: ‘Formasyon eğitiminde müzik eğitimi ile ilgili az ders var. Uygulamalı derslerin daha fazla olması lazım. Okul çalgılarına, enstrumana yönelik dersler olmalı, şan mezunlarının sıkıntı yaşamaması için.’

M18: ‘Formasyon eğitimi teorik bilgiden ibaret, uygulama eksikliği var.’

M20: ‘Formasyon eğitiminde öğrenilenler uygulanamıyor. Öğretmenlerin yaratıcı olması gerekiyor. Müzik dersleri yetersiz, daha çok uygulamalı derslerin olması gerekiyor.’

Sonuç ve Tartışma

Elde edilen bulgular doğrultusunda görülmektedir ki, pedagojik formasyon süresince edindikleri kazanımları müzik öğretmenlerinin %25’i meslek hayatlarında uygulayabilmekte, %75’i ise kısmen uygulayabilmektedirler. Öğretmenlerin %15’i pedagojik formasyon programında alınan derslerin müzik öğretmenliği içi yeterli olduğunu düşünürken; %30’u yetersiz; %55’i ise kısmen yeterli olduğunu düşünmektedir. Katılımcıların %60’nın Orff-Schulwerk öğretim yöntemine ilişkin yeterli bilgi sahibi olmadığı; %40’nın ise bu yöntemi derslerinde aktif kullandıkları

sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğretmenlerin %65'i de Orff-Schulwerk öğretim yöntemi dışında bir müzik öğretim yöntemi bilmediklerini, yaratıcı drama ile ilgili de yeterli bilgiye sahip olmadıklarını belirtmişlerdir. Ancak öğretmenlerin %35'i Kodaly, Suzuki ve Dalcroze yöntemlerini bildiklerini ve yaratıcı dramayı derslerinde aktif kullandıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin %50'sinin müzik eğitimi ile ilgili güncel gelişmeleri takip ettiği; %5'nin etmediği; %45'inin ise bazen takip ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğretmenlerin okul çalgılarını çaldıkları; piyano, gitar, bendir, viyolonsel, bateri, kanun, darbuka, yan flüt gibi birçok farklı çalgıyı derslerinde kullandıkları görülmektedir. Öğretmenlerin %30'nun ders dışı etkinlik yapmadıkları; %70'inin ise ders dışı etkinlik kapsamında öğrencilerle koro, orkestra, bando, kareoke, dans, halk dansı, ritim grubu, oratoryo çalışmaları yaptıklarını; çalgı dersleri verdiklerini; koridor konserleri ve dinletiler düzenledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin %40'ı öğretim programında yer alan etkinlikleri uygulayabildiklerini söylerken %15'i uygulayamadıklarını; %45'i ise kısmen uygulayabildiklerini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin %50'si iş doyumlarının yüksek; %40'ı orta; %10'u düşük olduğunu söylemiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin öz-yeterliklerine ilişkin görüşlerinden anlaşıldığı üzere; öğretmenlerin %70'i öğretim programına uygun okul şarkı dağarcığını yeterli; %15'i yetersiz; %15'i de kısmen yeterli bulmaktadır. Öğretmenlerin %75'i müzik öğretmeni olarak sınıf yönetiminde kendilerini yeterli görürken, %15'i kısmen yeterli görmektedir. Katılımcıların %65'i kendilerini ders planı hazırlamada yeterli görürken; %15'i yetersiz; %20'si kısmen yeterli gördüğünü belirtmiştir. %60'ı müzik dersi öğretim programı hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunu düşünürken; %15'i sahip olmadığını; %25'i ise kısmen sahip olduğunu düşünmektedir. %65'i ölçme ve değerlendirme uygulamalarında kendilerini yeterli bulurken; %10'u yetersiz; %25'i kısmen yeterli bulmaktadır. Son olarak öğretmenlerin %80'i kendilerini mesleklerinde yeterli; %5'i yetersiz; %15'i kısmen yeterli bulmaktadır.

Görüşmelerin sonucunda katılımcılar formasyon eğitimi ile ilgili görüşlerini sunmuşlardır. Müzik öğretmenleri tarafından en çok eleştirilen durumlar, formasyon eğitiminin süresinin kısa olması; müzik öğretmenliğine hazırlar nitelikte olmaması; uygulamalı derslerin az olması ve staj süresinin kısa olması olarak görülmektedir. Öğretmenlerin bu duruma ilişkin önerileri arasında formasyon eğitiminin alana yönelik yapılması; staj süresinin uzun olması; uygulamalı derslerin daha çok yapılması; müziğin çocuklara nasıl öğretileceğini yönelik uygulamalar yaptırılması yer almaktadır. Bu araştırmada görülmüştür ki, pedagojik formasyon eğitimi, üniversitelerin Müzik Öğretmenliği Programlarına denk bir eğitim verememektedir. Bu sebeple pedagojik formasyon eğitimi alan müzik öğretmenleri, müzik öğretmenliği mesleğinde bilgi ve uygulama yönünden eksik kalabilmektedirler. Sonuç olarak, müzik eğitim ve öğretim sürecinde, okulların her kademesinde kaliteli eğitimden ödün verilmemesi adına, pedagojik formasyon eğitiminin iyi planlanması, uygulanması ve yürütülmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F.(2014). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Pegem.
- İzci, E. (1999). Orta Öğretim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin Öğretmenlik Meslek Bilgisi (Pedagojik Formasyon) Yeterliliklerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Doktora Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Milli Eğitim Temel Kanunu (2009). 13.11.2016 tarihinde http://personel.meb.gov.tr/daireler/mevzuat/mevzuatlar/milli_egitim_temel_kanunu_1739.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Polat, S. (2013). Pedagojik Formasyon Sertifika Programı ve Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumların İncelenmesi. E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi, Cilt 4, Sayı 2.
- Ösym (2014) Pedagojik Formasyon Eğitimi Sertifika Programı Tercih Kılavuzu 13.11.2016 tarihinde <http://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2014/YPedagoji/TABLO2ALANLAR03062014yeni.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Akbulut, E. (2010) e-Journal of New World Sciences Academy NWSA-Fine Arts, D0105, 7, (4), 334-346.
- Karasar, N. (2009). Bilimsel Araştırma Yöntemleri, İstanbul: Nobel

ULUSAL AŞÇILIK MESLEK STANDARDI ÇERÇEVESİNDE YİYECEK-İÇECEK İŞLETMECİLİĞİ ÖĞRENCİLERİNİN MESLEKİ YETERLİLİK DÜZEYLERİNİN PRATİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yrd. Doç. Dr. Mehmet GÜLLÜ
Gaziosmanpaşa Üniversitesi, mehmet.gullu@gop.edu.tr

ÖZET

Turizmde hizmet kalitesini belirleyen öğelerden biri; iş görenlerin teorik bilgisinden ziyade, pratik açıdan yeterli olmasıdır. Bu bağlamda hem bireyin hem de toplumun kalkınmasında önemli rol oynayan iki temel faktör ön plana çıkmaktadır. Bunlar “eğitim” ve bu eğitimin sonucunda elde edilen “üretim”dir. Eğitim gerekli düzeyde verilmesine rağmen, pratikle somutlaştırılmadığı takdirde kaliteden söz etmek mümkün olmamaktadır. Bu noktada; eğitimi tamamlamış, mesleğin gerekliliklerini yerine getirebilecek bilgi ve beceri düzeyine sahip iş görenler önem kazanmaktadır. Söz konusu yeterlilikler ulusal meslek standartlarına göre belirlenmektedir. Bu çalışmada, lisans düzeyinde öğrenim gören yiyecek-ışecek işletmeciliğı öğrencilerinin pratik yeterliklerinin ulusal aşçılık meslek standardı çerçevesinde belirlenmesi amaçlanmıştır. Yapılan betimsel istatistiki sonuçlara göre; “masa üstü servis takımlarını hazırlamayı biliyorum” (teorik =4,23 pratik =3,96), “pılav çeşitlerini pişirmeyi biliyorum” (teorik =4,30 pratik =3,96), “temel sosları hazırlamayı biliyorum” (teorik =3,72 pratik =3,05) ifadelerinin teorik ortalamalarının pratik ortalamalarından yüksek olduğu görülmüştür. “Çorbaları pişirmeyi biliyorum” (teorik =3,86 pratik =4,77), “uluslararası özel çorba çeşitleri hazırlamayı biliyorum” (teorik =3,33 pratik =3,90), “etleri pişirmeyi biliyorum” (teorik =3,68 pratik =3,94), “su ürünleri hazırlamayı biliyorum” (teorik =3,58 pratik =3,93), “açık büfe kokteyl yiyecekleri hazırlamayı biliyorum” (teorik =3,44 pratik =3,95), “pişirilerek yapılan hamurdan ürünler hazırlamayı biliyorum” (teorik =3,71 pratik =4,00) ifadelerinin ise pratik ortalamalarının teorik ortalamalara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yiyecek-İşecek İşletmeciliğı Öğrenimi, Ulusal Aşçılık Meslek Standardı, Öğrencilerin Pratik Yeterliliğı.

THE EVALUATION OF PRACTICAL COMPETENCE LEVELS OF THE FOOD AND BEVERAGE MANAGEMENET STUDENTS WITHIN THE FRAME OF NATIONAL COOKERY VOCATIONAL QUALIFICATION

ABSTRACT

One of the elements that determines the quality of service in tourism is that it is far more practical than the theoretical knowledge of the occupants. In this context, two main factors play an important role in the development of both the individual and the society. These are "education" and

"production" as a result of this education. Although education is given at the required level, it is not possible to mention it if it is not practically embodied. At this point, those who have completed their education and have the level of knowledge and skills that can fulfill their occupational requirements are gaining importance. These qualifications are determined according to national occupational standards. In this study, it is aimed to determine the practical competencies of students who have undergraduate education at the food and beverage management within the frame of national cookery vocational qualification. According to the descriptive statistic results; "I know how to prepare table top service teams" (theoretical =4,23 practice = 3,96), "I know how to cook rice varieties" (theoretical =4,30 practice =3,96), "I know how to prepare basic sauces" (theoretical =3,72 practical =3,05) expressions of the theoretical averages were found higher than average of practice. "I know how to cook soup" (theoretical =3,86 practice =4,77), "I know how to prepare international special soup varieties" (theoretical =3,33 practice =3,90), "I know how to cook meats" (theoretical =3,68 practice =3,94), "I know how to prepare seafood" (theoretical =3,58 practice =3,93), "preparing open buffet cocktail foods" (theoretical =3,44 practice =3,95), "I know how to prepare cooked pasta products" (theoretical =3,71 practice =4.00) expressions were found to be higher than the theoretical mean of practical meanings.

Keywords: Food and Beverage Management Learning, National Cookery Vocational Qualification, Student's Practical Competence.

Giriş

Günümüzde hayat şartlarının değişmesi, sosyo-ekonomik imkânların artması, kentleşmenin ve iş hayatının getirmiş olduğu tekdüze yaşam; bireylerin beklentilerinin sürekli olarak değiştirmesine sebep olmaktadır (Öztürk ve Yazıcıoğlu, 2002:191). Bu noktada beklentileri karşılamada en önemli unsurlarından biri hizmet kalitesinin artırılmasıdır. Turizm sektörü, işletme başarısında hizmet kalitesinin birincil faktör olduğu sektörlerin başında gelmektedir. Ülkemizde turizm alanındaki gelişmelere paralel olarak yiyecek içecek sektörünün de gelişmesi, bu alanda eğitim alan nitelikli personel ihtiyacını gündeme getirmiştir. Bu ihtiyacın karşılanmasındaki en önemli sorunların başında, nitelikli aşçı yetiştirilmesi yer almaktadır. Bu doğrultuda nitelikli aşçı yetiştirilmesine yönelik ortaöğretim, ön lisans ve lisans düzeyinde yükseköğretim, halk eğitim merkezleri, özel kurslar vb. kurumlar bulunmaktadır. Aşçılık mesleğine ilişkin yeterliklerin ve tutumların kazanıldığı bu eğitim kurumlarının sahip olduğu olanaklar, aşçı adaylarının kendilerini mesleki olarak yeterli ve mesleğe ilişkin olumlu tutum kazanmış birer aşçı olarak algılamalarında oldukça önemli bir role sahiptir (Öztürk ve Görkem, 2011:72).

Aşçılık, yüksek derecede yetenek ve programlı çalışmaya dayanan, fedakârlık gerektiren bir meslektir. Bu meslek son yıllarda yoğun talep görmüş, buna bağlı olarak nitelikli işgören ihtiyacı artmıştır. Nitelikli işgören ihtiyacının artması ise aşçılık eğitimi alan öğrencilerin mesleki tutum

geliştirmelerinde oldukça önemli bir konu haline gelmiştir. Yeme içme ihtiyacının yaşamsal bir zorunluluk olması sebebiyle yiyecek içecek işletmeciliği turizm sektörü içerisinde devamlı olarak faaliyette bulunmaktadır. Bundan ötürü sektörde kalitenin yerleşmesi ve gelişmesi, aşçılık eğitimi alan öğrencilerin mesleki tutumları ile doğrudan ilgilidir. (Kurnaz, Akyurt Kurnaz ve Kılıç, 2014:42).

Ulusal aşçılık meslek standardı, aşçılıkla ilgili yapılması gerekenlerin asgari standartlarda yapılabilmesi için aşçı veya aşçı adaylarının sahip olması gereken asgari nitelikleri, çalışma ortamını, kullanılan ekipmanları ve alınması gereken minimum eğitim düzeyi gibi konuları kapsamaktadır. Bu bağlamda, oluşturulan mesleki mutfak eğitimi programlarının meslek standartlarına dayalı ve uygun olması gerekmektedir. Aynı zamanda, aşçılık meslek standardı da tüm meslek standartlarında olduğu gibi dinamik bir yapı sergiler. Bu bakımdan aşçılık eğitim standardının, sınav ve belgelendirme ölçütlerinin belirli aralıklarla yiyecek içecek sektörünün ihtiyaç ve beklentilerine paralel olarak güncellenmesine gerek duyulmaktadır (Görkem, 2011:79). Çünkü tüketici istekleri ve yiyecek üretim yöntemlerindeki değişiklikler dikkate alınarak aşçının görevleri ve eğitimi de değişmektedir (Çetin, 1993: 21).

Milli Eğitim Bakanlığı ulusal aşçılık meslek standardı aşçıyı; “sınırlı bir zaman dilimi içerisinde kahvaltı çeşitleri, çorba türleri, zeytinyağlılar, her çeşit meze, hamur işleri, salatalar, sıcak ve soğuk soslar, kırmızı et, kümes hayvanları, sakatat ve av hayvanları yemeklerini, su ve deniz ürünleri yemeklerini, sebze ve kurubaklagil yemeklerini, pilav ve makarna yemeklerini, tatlıları ve içecekleri, bireysel olarak hazırlama bilgi ve becerisine sahip nitelikli kişi” olarak tanımlamaktadır (MEB, 2007:12).

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Küreselleşme ile birlikte turizm eğitiminin yapısı ve uygulamaları da değişmektedir. Rekabet koşullarının artması, hizmet kalitesinin ön plana çıkmasını zorunlu kılmaktadır. Turizm sektöründe sunulan hizmet kalitesinin en önemli unsurlarından biri; işgücünün teorik ve pratik açıdan yeterli olmasıdır. Öte yandan, turizm eğitimi kapsamında mutfak eğitimi ayrı bir öneme sahiptir. Türkiye, 2005–2006 eğitim öğretim yılından itibaren Avrupa Birliği’nin desteğiyle modüler eğitime geçmiş ve mutfak eğitimi, ulusal aşçılık meslek standardı çerçevesinde vermeye başlamıştır. Ancak, yükseköğretim kurumlarında verilen teorik eğitimin öğrenciler tarafından pratikte ne ölçüde uygulanabildiği ve mezunların ulusal aşçılık meslek standardı çerçevesinde edinmeleri gereken mesleki yeterliklere hangi düzeyde sahip oldukları merak edilen bir konu olmuştur.

Bu araştırma, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Zile Dinçerler Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu Yiyecek ve İçecek İşletmeciliği Bölümü öğrencilerinin mesleki yeterlilik düzeylerinin teorik ve pratik açıdan belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Çalışma, yiyecek-içecek

işletmeciliği veya ilgili alanlarda öğrenim gören öğrencilerin mesleki yeterlilik düzeylerinin teorik ve pratik açıdan değerlendirmesi, teorik olarak verilen eğitimin pratikte karşılık bulma düzeyini ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın evrenini Gaziosmanpaşa Üniversitesi Zile Dinçerler Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu Yiyecek ve İçecek İşletmeciliği Bölümü öğrencileri oluşturmaktadır. Bölüme kayıtlı öğrenci sayısı 216'dır. Evrenin tamamına ulaşmak mümkün olduğundan örneklem belirleme yoluna gidilmemiştir. Cevaplanan anketlerden 200 tanesi analize tabi tutulmuştur. Araştırma verilerinin toplamasında anket tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırma için Görkem (2011)'in Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Liselerinde yaptığı çalışmadaki ölçeğinden yararlanılmıştır. Hazırlanan anket iki bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde katılımcıların demografik özelliklerini (cinsiyet, lisedeki uygulama imkânı, staj durumu, sektörde çalışma isteği vb.) belirlemeye yönelik sorular bulunmaktadır. Anketin ikinci bölümünde ise, yiyecek içecek işletmeciliği öğrencilerinin mesleki yeterlilik düzeylerini teorik ve pratik açıdan değerlendirmeye yönelik 42 ifade yer almaktadır. İfadeler “ 1=Hiç katılmıyorum, 2=Az Katılıyorum, 3=Orta Düzeyde Katılıyorum, 4=Çok Katılıyorum ve 5=Tamamen Katılıyorum” şeklinde olumsuzdan olumluya doğru bütün düşünceleri ölçmeye yönelik 5’li likert ölçeği şeklinde derecelendirilmiştir.

Ölçeğe yönelik yapılan güvenirlik analizi sonucunda Cronbach’s Alpha değerinin 0,957 olduğu belirlenmiştir. Güvenirlik (Cronbach’s Alpha) katsayısının bulunabileceği aralıklar ve ölçeğin güvenirlik durumu; “ $0,60 \leq \alpha < 0,80$ ” ise ölçek oldukça güvenilir, “ $0,80 \leq \alpha < 1,00$ ” ise ölçek yüksek derecede güvenilir olarak kabul edilmektedir (Kayış, 2009).

Araştırmada öncelikle katılımcıların demografik özelliklerinin (cinsiyet, lisedeki uygulama imkânı, staj durumu, sektörde çalışma isteği vb.) frekans ve yüzde dağılımları verilmiştir. Bununla birlikte anketi cevaplayanların mesleki yeterlilik düzeylerinin teorik ve pratik açıdan belirlenmesine ilişkin aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri de betimlenmiştir. Elde edilen verilerin analizinde IBM SPSS 20.0 for Windows paket programı kullanılmıştır.

Araştırmanın Bulguları ve Değerlendirme

Araştırmaya katılanların demografik özelliklerine ilişkin bulgular Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Değişken	Grup	Sayı (f)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Erkek	54	27
	Kadın	146	73
Eğitim Alınan Ortaöğretim Kurumunda Uygulama Otel	Evet	181	90,5
	Hayır	19	9,5
Yiyecek-İçecek Bölümünü Kendi İsteği ile Tercih Etme	Evet	172	86
	Hayır	28	14
Sektörde Çalışma İsteği	Evet	89	44,5
	Hayır	111	55,5
Staj Yapılan Departman	Mutfak	135	67,5
	Pastane	21	10,5
	Servis-Bar	38	19
	Diğer	6	3

Tablo 1’de yer alan bulgulara göre, katılımcıların çoğunluğu kadınlardan (%73) oluşmaktadır.

Tablo 1’de yer alan bulgulara göre, katılımcıların çoğunluğu kadınlardan (%73) oluşmaktadır. Anketi cevaplayanların %90,5’inin okudukları liselerde uygulama oteli olduğu ve teorik bilgileri pratik açıdan uygulama olanağı buldukları belirlenmiştir. Yiyecek-içecek bölümünü kendi isteğiyle tercih edenlerin oranı %86 olarak tespit edilmiştir. Katılımcıların çoğunluğunun (%67,5) stajlarını mutfak departmanında yaptığı ancak servis-bar departmanının da azımsanmayacak derecede tercih edildiği görülmektedir. Mezun olduktan sonra sektörde çalışmak isteyenlerin oranı (%44,5), öğrencilerin kendi istekleriyle bu bölümü tercih etmelerine rağmen düşük bulunmuştur. Bu durumun öğrencilerin mezun olduktan sonra iş kaygısı taşımalarından kaynaklandığı düşünülebilir.

Tablo 2. Yiyecek-İçecek İşletmeciliği Öğrencilerinin Meslek Standardı Yeterliliklerine İlişkin İfadeler

	TEORİK		PRATİK	
	$\bar{X}^*$	S.S.	$\bar{X}^*$	S.S.
Kişisel bakım yapmayı (vücut temizliği vb.) biliyorum.	4,6200	,83612	4,4650	,9542
İşe hazırlık yapmayı (üniforuma giyme, iş araç gereci temini vb.) biliyorum.	4,6250	,71198	4,4800	1,00231
Hijyen kurallarını biliyorum.	4,5750	,75313	4,5350	,83201
Bulaşık yıkamayı biliyorum.	4,5500	,79414	4,4900	,83870
Kritik kontrol noktalarını (HACCP) belirlemeyi biliyorum.	4,1600	,96387	4,3350	,93657

Besin öğelerinin (protein, vitamin vb.) kaynaklarını seçmeyi biliyorum.	4,1800	,86681	4,2150	,98673
Besin gruplarının günlük porsiyon miktarlarını belirlemeyi biliyorum.	4,0250	,98958	4,2100	,96985
Servise ön hazırlık yapmayı biliyorum.	4,2450	,94841	4,3750	,90469
Masa üstü servis takımlarını hazırlamayı biliyorum.	4,2250	,96906	3,9550	1,044327
Masa örtüsü açma – toplama işlemini biliyorum.	4,2300	,97563	4,0550	,94149
Kumaş peçete katlama yöntemlerini biliyorum.	4,0800	1,02413	4,0850	,96345
Kuver açmayı biliyorum.	4,0550	1,14390	4,1500	1,28552
Tabak taşımayı biliyorum.	4,0800	1,10440	4,0150	1,08659
Fond hazırlamayı biliyorum.	3,3400	1,2935	3,7400	1,2123
Çorbaları pişirmeyi biliyorum.	3,8550	1,15788	4,7650	1,25021
Uluslararası özel çorba çeşitleri hazırlamayı biliyorum.	3,3250	1,32216	3,8950	1,46666
Farklı pişirme yöntemleriyle yumurta hazırlamayı (omlet, poşe, scrambled vb) biliyorum.	3,7450	1,17340	3,9750	1,04395
Temel sosları hazırlamayı biliyorum.	3,7200	1,12603	3,0450	1,82178
Etleri hazırlamayı biliyorum.	3,6100	1,14650	3,8800	1,10531
Etleri pişirmeyi biliyorum.	3,6750	1,06066	3,9350	1,13012
Su ürünleri hazırlamayı biliyorum.	3,5800	1,12692	3,9250	,98193
Su ürünleri pişirmeyi biliyorum.	3,7250	1,07009	3,9350	1,04221
Pilav çeşitlerini pişirmeyi biliyorum.	4,2950	1,71037	3,9550	1,08112
Makarna çeşitleri pişirmeyi biliyorum.	4,0800	,98409	3,9350	1,10311
Salata çeşitleri hazırlamayı biliyorum.	4,1000	,97713	3,9400	1,12817
Salata sosları hazırlamayı biliyorum.	3,8300	1,0780	4,0350	1,09074
Açık büfe kokteyl yiyecekleri hazırlamayı biliyorum.	3,4350	1,39841	3,9450	1,13508
Türk mutfağına özgü çorbalar pişirmeyi biliyorum.	3,8500	1,05025	3,9050	1,22617
Türk mutfağına özgü sebze yemekleri pişirmeyi biliyorum.	3,7200	1,21614	3,9400	1,07806
Türk mutfağına özgü kurubaklagil yemekleri pişirmeyi biliyorum.	3,8750	1,07944	3,9600	1,16843
Türk mutfağına özgü dolma yemekleri pişirmeyi biliyorum.	3,8150	1,09396	4,1050	1,02431
Türk mutfağına özgü sarma yemekleri pişirmeyi biliyorum.	3,8700	1,12670	4,0250	1,02940
Türk mutfağına özgü pilavlar pişirmeyi biliyorum.	3,8750	1,11607	3,9850	1,01979
Türk mutfağına özgü makarna çeşitleri pişirmeyi biliyorum.	3,9050	1,02038	3,9950	1,04904
Türk mutfağına özgü et yemekleri pişirmeyi biliyorum.	3,7550	1,05103	3,8450	1,25653
Türk mutfağına özgü sakatat yemekleri pişirmeyi biliyorum.	3,6850	1,24237	3,9700	1,17302
Türk mutfağına özgü kompostolar hazırlamayı biliyorum.	3,7100	1,20130	3,9400	1,18041
Türk mutfağına özgü hoşafklar hazırlamayı biliyorum.	3,8150	1,17474	4,0400	1,06493
Kıyılarak yapılan hamurdan ürünler hazırlamayı biliyorum.	3,7150	1,17074	4,0250	1,03912
Çırpılarak yapılan hamurdan ürünler hazırlamayı biliyorum.	3,6250	1,22241	4,0300	1,06526
Pişirilerek yapılan hamurdan ürünler hazırlamayı biliyorum.	3,7100	1,16304	4,0000	1,15180
Milföy hamurundan ürünler hazırlamayı biliyorum.	3,8500	1,10617	3,9600	1,23533

Not: n:200 *5’li Likert Ölçeği

Tablo 2’ye bakıldığında, yiyecek içecek işletmeciliği öğrencilerinin meslek standardı yeterliliklerine ilişkin teorik ve pratik bilgi düzeylerine ait betimsel istatistiki sonuçlara göre; “masa üstü servis takımlarını hazırlamayı biliyorum” (teorik =4,23 pratik =3,96), “pilav çeşitlerini pişirmeyi biliyorum” (teorik =4,30 pratik =3,96), “temel sosları hazırlamayı

biliyorum” (teorik =3,72 pratik =3,05) ifadelerinin teorik ortalamalarının pratik ortalamalarından yüksek olduğu görülmüştür. “Çorbaları pişirmeyi biliyorum” (teorik =3,86 pratik =4,77), “uluslararası özel çorba çeşitleri hazırlamayı biliyorum” (teorik =3,33 pratik =3,90), “etleri hazırlamayı biliyorum” (teorik =3,61 pratik =3,88), “etleri pişirmeyi biliyorum” (teorik =3,68 pratik =3,94), “su ürünleri hazırlamayı biliyorum” (teorik =3,58 pratik =3,93), “açık büfe kokteyl yiyecekleri hazırlamayı biliyorum” (teorik =3,44 pratik =3,95), “çırpılarak yapılan hamurdan ürünler hazırlamayı biliyorum” (teorik =3,63 pratik =4,03), “pişirilerek yapılan hamurdan ürünler hazırlamayı biliyorum” (teorik =3,71 pratik =4,00) ifadelerinin ise pratik ortalamalarının teorik ortalamalara göre daha yüksek olduğu yapılan analiz sonucunda belirlenmiştir. Bunların dışında kalan diğer tüm ifadelerde ise teorik ve pratik yeterlilik düzeylerine ortalamaların birbirine çok daha yakın olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca ölçekteki tüm ifadelerin hem teorik hem de pratik yeterlilik açısından yaklaşık olarak =3,50 ile =4,50 arasında katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum seçeneğine yakın çıktığı saptanmıştır.

Sonuç

Araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunluğunun kadınlardan oluştuğu, okudukları liselerde uygulama oteli olduğu ve teorik bilgileri pratik açıdan uygulama olanağı buldukları, yiyecek-içecek bölümünü kendi istekleriyle tercih ettikleri, stajlarını mutfak departmanında yaptığı ancak servis-bar departmanının da azımsanmayacak derecede tercih edildiği, mezun olduktan sonra ise yarısından fazlasının sektörde çalışmak istemediği görülmüştür. Bu durumun öğrencilerin mezun olduktan sonra iş kaygısı taşımalarından kaynaklandığı düşünülebilir. Öğrencilerin gerek teorik, gerekse pratik yeterliliklere ilişkin kendilerini tüm konularda yeterli buldukları anlaşılmıştır. Ancak bazı konular için teorik ortalamaların pratik ortalamalardan yüksek çıktığı belirlenmiştir. Bunun gerekçesi olarak öğrencilerin teorik yeterliliklerini, yeterince pratiğe dökemeyecek şekilde mutfak dışı departmanlarda çalışmaları gösterilebilir. Bazı ifadeler için ise teoride daha az bildikleri ancak pratiği daha iyi yapabildikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Bu farklılığın, okulda aldıkları teorik bilgiyi yeterince kavrayamayıp, ancak uygulama (staj-çalışma) sonrası görerek öğrenmelerinden kaynaklandığı düşünülebilir. Bunun sebebi olarak kurumlarda uygulama imkanlarının kısıtlı olması, sınıfların kalabalık olması nedeniyle bireysel olarak tüm öğrencilere eşit uygulama şansı verilememesi gösterilebilir. Ancak genel anlamda öğrencilerin tüm ifadelere verdikleri yanıtların ortalamaları göz önünde bulundurulacak olursa, eğitim kurumunda verilen eğitimin amacına ulaştığı belirtilebilir.

Bu çalışmada karşılaşılan olumlu durumun, aşçılık/gastronomi/yiyecek-içecek işletmeciliği veya ilgili diğer alanlarda eğitim veren kamu ve özel kurumların tamamında aynı sonucu vermesi için gerekli eğitim ve işbirliği programlarının hazırlanması, uygulanması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekmektedir. Böylece aşçılık meslek standardının yerleşmesiyle nitelikli aşçı

adaylarının yetişmesi ve belgelenmesi sağlanarak sektörde hedeflenen kaliteye ulaşılması sağlanabilir.

*Araştırma verilerinin toplanmasında emeği geçen Bilal Furkan BİLGİN, Ebru TURPCU, Gülcan AYDOĞDI, Melisa Beste ÖZDOĞAN, Nagehan BOZKURT ve Süleyman KÖSEOĞLU'na teşekkür ederim.

Kaynakça

- Çetin, Ş. (1993). Turizm Endüstrisine Mutfak Elemanı Yetiştirmeye Yönelik Eğitim Programlarının Değerlendirilmesi. Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Görkem, O. (2011). Ulusal Aşçılık Meslek Standardı Çerçevesinde Mutfak Eğitimi Yeterliği: Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Liselerinde Bir Uygulama. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Kayış, A. (2009). Güvenirlilik Analizi. Şeref Kalaycı (Ed.), SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri içinde (s. 404-409). Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Kurnaz, A., Akyurt Kurnaz, H. ve Kılıç, B. (2014). Ön lisans Düzeyinde Eğitim Alan Aşçılık Programı Öğrencilerinin Mesleki Tutumlarının Belirlenmesi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 32:41-61.
- MEB, (2007). Yiyecek İçecek Hizmetleri – Aşçı. Ankara: MEB.
- Öztürk, Y. ve Görkem, O. (2011), Mutfak Dalı Öğrencilerinin Mesleki Yeterliklerinin Değerlendirilmesi: Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi Öğrencilerine Yönelik Bir Uygulama. İşletme Araştırmaları Dergisi, 3(2): 69-89.
- Öztürk, Y. ve Yazıcıoğlu, İ. (2002), Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Alternatif Turizm Faaliyetleri Üzerine Teorik Bir Çalışma. Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, 2:183-195.